

KOLEGJI UNIVERSITAR “WISDOM”

**REVISTË SHKENCORE
PERIODIKE**

Nr. 5

Dhjetor 2017

Bordi Shkencor i Revistes Shkencore Periodike
“Wisdom”, botim i KU “Wisdom”, përbëhet nga:

1. Prof. Dr. **Lush Përpali**
2. Prof. Dr. **Shamet Shabani**
3. Prof. Dr. **Ali Bajgora**
4. Prof. Asoc. Dr. **Naim Mëçalla**
5. Dr. **Edit Bregu**
6. Prof. Asoc. Dr. **Shefqet Muçi**
7. Dr. **Enriko Ceko**
8. Prof. Asoc. Dr. **Kosta Gazeli**
9. Dr. **Valbona Softa**
10. Prof. Asoc. Dr. **Arjana Muça**
11. Dr. **Irna Peshkëpia**

Kryeredaktor

Prof. As. Dr. Naim Mëçalla

Redaktor shkencor

Dr. Edit Bregu

KOLEGJI UNIVERSITAR “WISDOM”

Rruga “Medar Shtylla”, (Komuna e Parisit), Tiranë,
www.wisdom.al. tel: 042200063; cel: 0676022736

Kolegji Universitar “Wisdom”, ish Shkolla e Lartë Universitare Jopublike “Wisdom University” është krijuar nga shoqëria “Wisdom” sh.p.k. mbi bazën e Vendimit të Këshillit të Ministrave Nr.672, datë 27.09.2006. Ndërsa me Vendimin e Këshillit të Ministrave Nr.254, datë 27.02.2008, është dhënë leja për zhvillimin e programeve të studimit të ciklit të parë me kohë të plotë në Fakultetin e Drejtësisë dhe atë të Psikologjisë. Me Urdhër Nr.412 datë 25.08.2011 të Ministrit të MASH është miratuar riorganizimi i Shkollës së Lartë Universitare Jopublike “Wisdom University” me dy fakultete, Fakulteti i Drejtësisë dhe Fakulteti i Shkencave Ekonomike e Shoqërore. Me Urdhër Nr.355, datë 25.10.2015 të Ministrit të MAS është bërë Akreditimi Institucional i saj.

Mbështetur në nenin 20, 33 dhe 129 të Ligjit Nr. 80/2015 “Për Arsimin e Lartë dhe Kërkimin Shkencor në Institucionet e Arsimit të Lartë në Republikën e Shqipërisë”, Senati Akademik me Vendimin Nr. 6, datë 03.02.2017 vendosi riorganizimin e Shkollës së Lartë Universitare Jopublike “Wisdom University”. Shkolla e Lartë Universitare Jopublike “Wisdom University” u kthye në Kolegj Universitar, me emërtimin **KOLEGJI UNIVERSITAR “WISDOM”**, miratuar me Urdhër Nr.145, date 31.03.2017 të Ministrit të Arsimit dhe Sportit.

Kolegji Universitar “Wisdom” përbëhet nga dy njësi kryesore. Njësitë përbërëse të Kolegjit Universitar “Wisdom” janë strukturuar sipas nenit 22, të Ligjit Nr.80/2015, Fakulteti i Drejtësisë dhe Fakulteti i Shkencave Ekonomike dhe Shoqërore me njësitë bazë. Struktura akademike e Kolegjit Universitar “Wisdom”, është:

- a) Senati Akademik
- b) Rektori
- c) Rektorati
- d) Këshilli i Etikës
- e) Njësia e Sigurimit të Brendshëm të Cilësisë
- f) Komisioni për garantimin e standartëve të cilësisë
- g) Komisioni për mbarëvajtjen e veprimtarisë dhe kurrikulën

- h) Komisioni për marëdhëniet me studentët, publikun dhe kordinimin.
3. Fakulteti i Drejtësisë me tre njësi bazë,
- a) Departamenti i të Drejtës Publike
 - b) Departamenti i të Drejtës Private
 - c) Njësia e Kërkimit Shkencor dhe Mardhënieve me Jashtë.
4. Fakulteti i Shkencave Ekonomike dhe Shoqërore, me tre njësi bazë,
- a. Departamenti i Ekonomisë
 - b. Departamenti i Psikologjisë
 - c. Njësia e Kërkimit Shkencor dhe Mardhënieve me Jashtë.

Kolegji Universitar "Wisdom" ofron programe të akredituara konform legjislacionit në fuqi si dhe standarteve të përcaktuara nga institucionet e sigurimit dhe garantimit të cilësisë së arsimit të lartë në Republikën e Shqipërisë. Gjatë vitit akademik 2016-2017, ky institucion, i'u nënshtrua procesit të akreditimit institucional nga agjencia britanike "Quality Assurance Agency" në bashkëpunim me Agjensinë e Sigurimit të Cilësisë në Arsimin e Lartë, proces ky i cili u finalizua me akreditimin me sukses, Vendimi i BA Nr.103 Dt. 10.11.2017 "Për akreditimin periodik të Institucionit të Arsimit të Lartë, Kolegji Universitar "Wisdom".

Kjo IAL, synon të shndërrohet në një qendër për zhvillimin e dijes në shoqërinë shqiptare, një qendër ekselence në formimin akademik të studentëve tanë, një qendër ekspertize të specializuar në fushën e studimeve juridike, shoqërore dhe ekonomike, si dhe njëqendër ekselence për kërkimin shkencor bazë dhe të zbatuar.

Vlen të theksohet se Shoqëria "Wisdom" sh.p.k. ka më shumë se 17 vjet që operon në fushën e mësimdhënies dhe në atë të aftësimin profesional nëpërmjet organizimit të kurseve të gjuhëve të huaja. Në këtë kuadër, Qendra e Kurseve të Gjuhëve "Wisdom", zotëron të drejtën dhe organizon rregullisht provimin ndërkombëtar të TOEFL. Që prej vitit 2016 është e licencuar për dhënie e provimit ndërkombëtar të TOEFL-it BT (Internet Based) në Shqipëri.

PËRMBAJTJA E LËNDËS

Cenimi i territorit të Shqipërisë nga marrëveshja e dështuar Shqiptaro-Greke për ndarjen e hapësirave detare.

M.Sc. Fatmira Laska 7

Çështja e Shkodrës në Konferencën e Ambasadorëve në Londër dhe në synimet e shteteve fqinje.

Dr. Edit Bregu..... 27

Përcaktimi i territorit të Shqipërisë nga Konferenca e Ambasadorëve.

Dr. Spiro Budo

M.Sc. Flutura Shabani..... 43

Cenimi i territorit të Shqipërisë në rastin e cedimit të Manastirit të Shën Naumit.

M.Sc. Enirieta Tarelli 55

Incidenti i Kanalit të Korfuzit nën dritën e fakteve të reja.

M.Sc. Qetësor Gurra

M.Sc. Jonida Gurra..... 69

Absurditeti i ligjit grek të gjendjes së luftës me Shqipërinë.

M.Sc. Jonida Gurra

M.Sc. Qetësor Gurra..... 81

Detyrimi për ushqimi kundrejt fëmijëve si një detyrim ligjor.

M.Sc. Anilda Shestani (Gurakuqi) 97

A review of information security standard ISO 27001:2013.	
<i>PhD. Enriko Ceko</i>	109
Mbrojtja e pronësisë sipas të drejtës italiane.	
<i>Dr. Proc. Valbona Alikaj</i>	131
Ndërmjetësimi i procesit gjyqësor sistemi italian i drejtësisë dhe zgjidhjen alternative të kontesteve.	
<i>Avv. Vincenzo Galatro</i>	147
Puna me të tjerë dhe hartimi i pyetjeve për zhvillimin e të menduarit kritik.	
<i>M.Sc. Julvina Gjermani</i>	171

Msc. Fatmira LASKA

Lektore, ish anëtare e Gjykatës së Lartë

e-mail: fatmiralaska@yahoo.com

**CENIMI I TERRITORIT TË
SHQIPËRISË NGA MARRËVESHJA
E DËSHTUAR SHQIPTARO-GREKE
PËR NDARJEN E HAPËSIRAVE
DETARE**

Abstrakt

Territori i vendit tonë, gjatë shekujve është zvogëluar ndjeshëm, për shkak të aneksimit sistematik të fqinjëve dhe veprimeve të papërgjegjshme të personave të këtij vendi, që kanë nëpërkëmbur interesat e Shqipërisë. Veprime në dëm të interesave kombëtare e pikërisht ndaj territorit të Shqipërisë, janë bërë jo vetëm në të kaluarën, por vijojnë të ndodhin edhe në ditët e sotme. Në historinë e Shtetit Shqiptar, në lidhje me territorin e vendit, u evidentua edhe marrëveshja e dështuar shqiptaro-greke, për ndarjen e hapësirave detare. Marrëveshja u nënshkrua nga Ministrat e Punëve të Jashtme të të dy shteteve, me 27 prill 2009, në Tiranë. Pas nënshkrimit, me shkresën nr.7159, dt.2.6.2009, marrëveshja është depozituar pranë Kuvendit të Shqipërisë për të vazhduar me procedurën e ratifikimit të saj. Në relacionin bashkëngjitur marrëveshjes thuhej, se lidhja e kësaj marrëveshje erdhi si nevojë jo vetëm e përcaktimit të kufijve detarë midis dy vendeve fqinjë, por edhe e përdorimit dhe shfrytëzimit ekonomik të hapësirave detare nga ana e shtetit shqiptar.

***Fjalë kyçe:** Marrëveshje, hapësira detare, vendim, shtet, Gjykata Kushtetuese.*

Abstract

Over the centuries, the territory of our country has been significantly reduced due to the systematic annexation of neighbors and the irresponsible actions of the people of this country, which have violated the interests of Albania. Actions to the detriment of national interests and precisely to the territory of Albania have been made not only in the past, but continue to happen even nowadays. In the history of the Albanian state, regarding the territory of the country, was also highlighted the failed Albanian-Greek agreement, for the division of marine spaces. The agreement was signed by

the Ministers of Foreign Affairs of both states, on April 27, 2009, in Tirana. Upon signing, with the letter no.7159, dated 2.6.2009, the agreement was deposited with the Parliament of Albania to proceed with the procedure of its ratification. In the attached annex to the agreement it was stated that the connection of this agreement came as a need not only of determining the sea borders between the two neighboring countries, but also the use and economic exploitation of the maritime space by the Albanian state.

Keywords: *Agreement, maritime space, decision, state, Constitutional Court.*

Ministria e Punëve të Jashtme, si rrjedhojë e shkëmbimeve diplomatike ndërmjet palëve (shqiptare e greke) në vitin 2006, ra parimisht dakord që të fillonin bisedimet, me qëllim lidhjen e marrëveshjes për ndarjen e shelfit kontinental. Me Urdhërin e Kryeministrit nr.135, dt.23.08.2007 "Për ngritjen e grupit ndërinstitucional të punës për përcaktimin e shelfit kontinental me vendet fqinje", u krijua grupi i punës në drejtimin e Sekretarit të Përgjithshëm të Ministrisë së Punëve të Jashtme. Në vijim, u zhvilluan disa takime midis anëtarëve të grupit të punës, si rezultat i të cilave u hartua një plan-strategji negocimi si dhe u përgatit një projekt-marrëveshje.

Pas hartimit të strategjisë negociuese me palën greke, u krijua një komision i përbashkët shqiptaro-grek me përfaqësues të të dyja palëve dhe me ekspertë të fushës. Në reciprocitet me delegacionin grek, të njoftuar me anë të u miratua notës verbale nr.558, dt.26.03.2009, anëtarë të delegacionit shqiptar në komisionin e përbashkët, ishin përfaqësues të Ministrisë së Punëve të Jashtme, Ministrisë së Mbrojtjes, Institutit të Gjeografisë Ushtarake dhe Ministrisë së Brendshme. Procedura e siglimit të marrëveshjes është bërë publike me dt.19.3.2009 nëpërmjet faqes zyrtare të internetit të Ministrisë së Punëve të Jashtme.

Me vendimin e Këshillit të Ministrave nr.404, dt.22.04.2009 në parim kjo marrëveshje, duke i hapur rrugë nënshkrimit

të saj. Marrëveshja u nënshkrua nga Ministrat e Punëve të Jashtme të të dy shteteve, me 27 prill 2009, në Tiranë. Pas nënshkrimit, me shkresën nr.7159, dt.2.6.2009, marrëveshja është depozituar pranë Kuvendit të Shqipërisë për të vazhduar me procedurën e ratifikimit të saj. Në relacionin bashkëngjitur marrëveshjes thuhej, se lidhja e kësaj marrëveshje erdhi si nevojë jo vetëm e përcaktimit të kufijve detarë midis dy vendeve fqinjë, por edhe e përdorimit dhe shfrytëzimit ekonomik të hapësirave detare nga ana e shtetit shqiptar.

Mirëpo, në lidhjen e kësaj marrëveshje mungoi transparenca, nuk u evidentua tërheqja e mendimeve të drejta, objektive, profesionale të specialistëve të fushës, etj.. Mosmarrja e mendimeve që i shërbejnë interesit kombëtar solli atë që, nëpërmjet kësaj marrëveshje territori i vendit cunqohej sërish, por këtë herë edhe me pëlqimin e vetë shqiptarëve dhe të qeverisë. Specialistët e fushës nuk heshtën, reagueshan dhe i bënë të qartë publikut, politikës, Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Shqipërisë, se nëpërmjet të ashtuquajturës "Marrëveshje", Greqisë i kalonin rreth 354.4 km². Pra, nëpërmjet kësaj "marrëveshje", ishte cenuar rëndë hapësira detare e vendit tonë. Ndaj, kjo shkaktoi reagimin e rrethëve të gjera të specialistëve, gazetarëve, politikanëve dhe publikut. Gjykatës Kushtetuese i'u paraqit një kërkesë nga disa parti politike, konkretisht nga: Partia Socialiste e Shqipërisë, Partia Social-Demokrate, Partia Demokracia Sociale, Partia Demokristiane, Partia "Ligj dhe Drejtësi" dhe Lëvizja G 99, me objekt: "Shqyrtimi si i papajtueshëm me Kushtetutën e Shqipërisë i marrëveshjes së nënshkruar ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë, "Për delimitimin e zonave të tyre përkatëse të shelfit kontinental dhe zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare".

Gjykata Kushtetuese me Vendimin Nr. 15, datë 15.04.2010 njëzëri, vendosi:

"Deklarimin si të papajtueshme me nenet 3, 4, 7 dhe 92/ë të Kushtetutës, të marrëveshjes së lidhur midis Republikës

së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë "Për delimitimin e zonave të tyre përkatëse, të shelfit kontinental dhe zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare". Në vendimin e Gjykatës Kushtetuese, është arsyetuar se marrëveshja e lidhur midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë "Për delimitimin e zonave të tyre përkatëse, të shelfit kontinental dhe zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare", është e papajtueshme me Kushtetutën sa i takon çështjeve lidhur me:

a) mospajisjen e delegacionit shqiptar me plotfuqi të rregullt nga Presidenti i Republikës për zhvillimin e negociatave dhe lidhjen e marrëveshjes;

b) mangësitë serioze në përmbajtjen e marrëveshjes;

c) moszbatimin e parimeve bazë të së drejtës ndërkombëtare për ndarjen e hapësirave detare midis dy vendeve me qëllim arritjen e një rezultati të drejtë dhe të ndershëm;

ç) mosmarrjen parasysh të ishujve si rrethana të veçanta në delimitimin e hapësirave detare.

**Zhvillimi i bisedimeve pa pasur plotfuqi nga Presidenti i Republikës.*

**Mospajisjen e delegacionit shqiptar me plotfuqi të rregullt nga Presidenti i Republikës për zhvillimin e negociatave dhe lidhjen e marrëveshjes, Gjykata e ka vlerësuar shkelje e ligjit.*

Pra, mungesa e plotfuqisë së lëshuar nga Presidenti i Republikës për grupin negociator shqiptar gjatë bisedimeve dhe lidhjes së marrëveshjes për delimitimin e zonave detare midis Shqipërisë dhe Greqisë është shkelje e ligjit. Në këtë rast nuk ishte respektuar Kushtetuta, e cila përcakton rolin e Presidentit të Republikës, si përfaqësuesi më i lartë i shtetit në marrëdhëniet me jashtë, parashikuar nga neni 92/ë i Kushtetutës.

E drejta e Presidentit të Republikës për të lidhur marrëveshje ndërkombëtare është një funksion kushtetues dhe këtë ai e ushtron ose vetë, ose duke i dhënë plotfuqi qeverisë me qëllim përfaqësimin e shtetit sipas të drejtës ndërkombëtare. Këshilli i Ministrave, përcakton drejtimet kryesore të poli-

tikës së përgjithshme shtetërore, por kurrsesi nuk mund të lidhë marrëveshje jashtë vendit, në emër të Republikës, duke rrëmbyer në shpërdorim të hapur të detyrës, të drejtën kushtetuese që e ka dhe i'a njuh Presidentit të Republikës. Në rastin konkret, është vepruar pa autorizimin e Presidentit të Republikës, të cilit i takon kjo kompetencë, e parashikuar në nenin 92/ë të Kushtetutës.

Në lidhjen e marrëveshjeve, ku palë është shteti shqiptar, si subjekt i të drejtës ndërkombëtare, është e pashmangshme pjesëmarrja e Presidentit të Republikës, qoftë personalisht, qoftë nëpërmjet plotfuqisë. Nga pikëpamja juridike, një përfaqësim i shtetit, si subjekt i së drejtës ndërkombëtare, në marrëdhënie me jashtë nga ana e qeverisë, pa autorizimin paraprak të Presidentit, kur bëhet fjalë për marrëveshje ndërkombëtare me natyrë politike, nuk është në përputhje me parimin e shtetit të së drejtës. Presidenti i Republikës është përfaqësuesi më i lartë i shtetit shqiptar në marrëdhëniet me jashtë, në kuptim të nenit 86/1 të Kushtetutës dhe ka autoritetin për të lidhur marrëveshje ndërkombëtare si përfaqësues legjitim i shtetit, sipas nenit 92/ë të Kushtetutës. Nga kjo rezulton se, ose ai vetë duhet të kishte marrë pjesë në lidhjen e marrëveshjes ose, nëpërmjet plotfuqisë, duhej të kishte autorizuar grupin negociator për këtë qëllim, për çdo ndryshim, shtesë apo zvogëlim të objektit të negocimeve, përfaqësuesit e shtetit shqiptar janë të detyruar të kërkojnë marrjen e një plotfuqie të re ose ndryshimin, shtesën apo zvogëlimin e objektit të plotfuqisë së dhënë, duke respektuar parimin e shtetit të së drejtës. Kjo e drejtë legjitime e Presidentit të Republikës, përkon edhe me kuadrin ndërkombëtar, konkretisht me Konventën e Vjenës për të Drejtën e Traktateve e 23 majit 1969, palë në të cilën është dhe shteti shqiptar.

Kështu, në nenin 7 të Konventës së Vjenës, parashikohen si autoritete përfaqësuese të një shteti: kryetari i shtetit, shefi i qeverisë dhe ministri i jashtëm. Kjo Konventë konfirmon aftësinë e shteteve për të lidhur traktate. Traktatet i nënshtrohen negociatave mes palëve, por kjo gjë nuk i ndalon

sistemet e brendshme normative të shteteve të përcaktojnë rregullat e tyre lidhur me pëlqimin ose konsultimin nga organet e secilit shtet.

Në kuptim të nenit 2/1a të Konventës së Vjenës, "traktat" do të thotë një marrëveshje e lidhur ndërmjet shteteve në formë të shkruar dhe e rregulluar nga e drejta ndërkombëtare nga personat që kanë autoritet të përfaqësojnë shtetin. Në nenin 8 të Konventës është përcaktuar se *"një akt që lidhet me përfundimin e një traktati, i kryer nga një person, i cili nuk mund të konsiderohet në bazë të nenit 7 se është autorizuar për të përfaqësuar shtetin për këtë qëllim, nuk ka pasoja ligjore në qoftë se nuk konfirmohet më pas nga ai shtet"*.

*** Marrëveshjes i mungoi edhe kontrolli nga Gjykata Kushtetuese.**

Përveç mungesës së plotfuqisë nga delegacioni shqiptar në procesin e lidhjes së marrëveshjes ndërkombëtare, kjo marrëveshje duhej t'i nënshtrohej edhe një kontrolli paraprak nga ana e Gjykatës Kushtetuese dhe më pas të kalonte për t'u ratifikuar nga Kuvendi i Shqipërisë. Ndaj, me të drejtë Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë, ka vlerësuar se; mosmarrja e plotfuqisë nga Presidenti i Republikës për lidhjen e marrëveshjes ose dhënien e plotfuqisë, sipas ligjit, bie ndesh edhe me nenin 7 të Kushtetutës, i cili garanton parimin e ndarjes dhe balancimit të pushteteve.

Ky parim shtrihet jo vetëm ndaj tri degëve të pushtetit, ekzekutiv, legjislativ dhe gjyqësor, por edhe ndaj organeve të tjera kushtetuese të pavarura, kompetencat e të cilave janë të parashikuara nga dispozitat e Kushtetutës. Sipas këtij parimi, asnjë organ, në përbërje ose jo të një prej tre pushteteve, nuk mund të ndërhyjë në trajtimin dhe zgjidhjen e çështjeve që, sipas rastit, do të përbënin objektin qendror të veprimtarisë së organeve apo institucioneve të tjera kushtetuese. Mospajisja e delegacionit me plotfuqi të rregullt nga Presidenti i Republikës, përbën cenim të kompetencave të Presidentit

të Republikës të parashikuara nga neni 92 i Kushtetutës, rrjedhimisht edhe të parimit të ndarjes dhe balancimit të pushteteve garantuar nga neni 7 i Kushtetutës. **Qeveria Shqiptare në këtë rast, shkeli edhe mbi parimet dhe kriteret e kontrollit kushtetues të marrëveshjes ndërkombëtare nga Gjykata Kushtetuese.* Gjykata Kushtetuese bazuar në nenin 131/b) të Kushtetutës, kontrollon marrëveshjet ndërkombëtare para ratifikimit nga Kuvendi lidhur me pajtueshmërinë e tyre me Kushtetutën. Në ushtrimin e këtij kontrolli Gjykata mban parasysh të drejtën e brendshme dhe konkretisht dispozitat e Kushtetutës, si akti më i lart normativ në vend.

Konkretisht, për çështjen në gjykim, Gjykata Kushtetuese duke u bazuar në neni 3 i Kushtetutës, garanton ndër të tjera tërësinë e territorit, pasi objekti i marrëveshjes që kontrollohet është përcaktimi i hapësirave detare që i përkasin Shqipërisë. Pavarësisht nga titulli i marrëveshjes, bëhet fjalë kryesisht për përcaktimin e ujrave të brendshme dhe ujrave territoriale në jug të Shqipërisë. Këto ujra konsiderohen nga e drejta e brendshme dhe ajo ndërkombëtare si pjesë ekskluzive e territorit shtetëror dhe për këtë arsye i nënshtrohen sovranitetit territorial të Republikës së Shqipërisë.

Gjykata Kushtetuese, duke patur parasysh që çështjet e përcaktimit të kufijve në tërësi dhe atyre detare në veçanti, nuk janë vetëm çështje të së drejtës së brendshme por edhe të së drejtës ndërkombëtare, për këtë qëllim, gjatë kontrollit të saj mban parasysh parimin nëse organet politike të shtetit janë mbështetur në parimet kushtetuese për të hyrë në një marrëveshje dhe a kanë patur vullnetin për të arritur një rezultat në përputhje me to.

Nisur nga titulli i marrëveshjes, lehtësisht konstatohet se, delegacioni shqiptar jo vetëm që nuk ka marrë plotfuqi nga organi kompetent për fillimin e bisedimeve e më pas nënshkrimin e marrëveshjes me Republikën e Greqisë, por, nga pikëpamja formalo-juridike, edhe autorizimi përkatës i lëshuar nga Kryeministri nuk është respektuar sa i takon objektit të tij. Kështu, Urdhëri nr.135, dt.23.08.2007 i Kryeministrit përmban titullin "Për ngritjen e grupit

ndërinstitucional të punës për përcaktimin e shelfit kontinental me vendet fqinje”.

Ndërsa nëse i referohemi marrëveshjes përfundimtare të lidhur midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë, në titullin e saj, rezulton se objekt i marrëveshjes nuk ka qenë vetëm përcaktimi i shelfit kontinental por edhe “...i zonave të tjera që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare”. Pra, rezulton që pala shqiptare të ketë negociuar për një objekt më të gjerë sesa ishte e autorizuar, nga Kryeministri, duke kapërcyer kufijtë e autorizimit të dhënë për objektin e bisedimeve dhe më pas të konkretizimit të një marrëveshjeje midis dy palëve. Ky tejkalim i objektit të autorizimit nga grupi negociator realisht e ka bërë marrëveshjen të papajtueshme me parimin e shtetit të së drejtës i garantuar nga neni 4/2 i Kushtetutës.

Këshilli i Ministrave ndërsa ka marrë vendimin nr.653, dt.11.06.2009 “Për propozimin e projekt-ligjit “Për ratifikimin e marrëveshjes ndërmjet R.SH. dhe R.G., për delimitimin e zonave të tyre përkatëse të shelfit kontinental dhe të zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare”, ka anashkaluar të miratojë procedurën e miratimit në parim të marrëveshjes, dhe në këtë mënyrë ka anashkaluar plotfuqinë e rregullt nga Presidenti i Republikës, duke lejuar delegacionit shqiptar të kryejë veprime për negociimin dhe lidhjen e marrëveshjeve ndërkombëtare, pa u pajisur me akt-përfaqësimin e plotfuqisë të shtetit shqiptar. Ndaj ritheksohet, se mungesa e plotfuqisë së rregullt nga delegacioni shqiptar bie ndesh me kuadrin e brendshëm kushtetues dhe ligjor lidhur me përcaktimin e kriterëve formale.

- Mungesa e transparencës gjatë zhvillimit të bisedimeve për lidhjen e marrëveshjes, ishte një veprim që dëmtonte rëndë dimension kushtetues, nisur dhe nga titulli dhe përmbajtja e marrëveshjes.

*** Mangësitë serioze mbi titullin dhe përmbajtjen e marrëveshjes.**

Marrëveshja kishte probleme mbi titullin, përmbajtjen si dhe nevojën e përcaktimit të hapësirave detare respektive.

Nëpërmjet marrëveshjes ishte cenuar rëndë tërësia territoriale e vendit dhe interesat politike, gjeostrategjike, ushtarake dhe ato të sigurisë kombëtare dhe ekonomike. Në shkelje të legjislacionit vendas dhe të normave e parimeve themelore të së drejtës ndërkombëtare të detit, ajo e zhvendosi ndjeshëm në dëm të Shqipërisë, vijën e kufirit detar në zonën e Ksamilit, në gjirin e Sarandës, në zonën e Himarës e të Dhërmiut, në pjesë të tjera të bregdetit shqiptar, si dhe tentoi të lëvizë pikën e trefishtë të kufirit detar midis Shqipërisë, Italisë dhe Greqisë, në rajonin përballë Karaburunit dhe ishullit të Sazanit.

Ndër mangësitë kryesore të marrëveshjes në përmbajtje mund të përmendim:

- Ajo nuk ndante shelfin kontinental në kuptimin juridik, ashtu sikurse thuhej në urdhrin e Kryeministrit, por kryesisht ujrat e brendshme dhe detin territorial. Në rastin konkret nuk bëhet fjalë për caktimin e kufirit detar, por të kufirit midis dy shteteve fqinje.
- Ajo përbënte një shkelje të rëndë, pasi autorizimi ishte dhënë për caktimin e kufijve të zonës ekonomike ekskluzive dhe shelfit kontinental, e jo për ujrat territoriale.

Marrëveshja e shfuqizuar përziente dy nocione të ndryshme, ***kufirin shtetëror me kufijtë e hapësirës detare.*** *Është e ditur se ujrat e brendshme dhe ujrat territoriale janë pjesë e territorit shtetëror dhe kanë të njëjtin status, sikurse hapësira tokësore e shtetit. Zonat speciale, shelfi kontinental dhe zona ekonomike ekskluzive kanë tjetër status dhe për pasojë tjetër trajtim. Ato nuk janë pjesë e territorit të shtetit. Pushteti shtetëror nuk ushtron mbi to sovranitetin, por veçse disa të drejta të kufizuara për qëllime të caktuara.*

Nga hartat që u paraqitën në Gjykatën Kushtetuese, me rastin e shqyrtimit të çështjes, të paktën përsa i përket Republikës së Shqipërisë, rezultonte se rreth 90 % e hapësirës detare të ndarë me Greqinë, janë ujra të brendshme dhe territoriale. Konkretisht, nga 150 rrathët që shërbejnë për delimitimin e kufirit detar nga pjesa fundore e Kanalit të Korfuzit deri në veri të tij, 140 prej tyre kanë rreze më të vogël se 12 milje detare. Pra, marrëveshja në fjalë nuk ndan shelfin kontinental në kuptimin juridik, ashtu sikurse thuhet në titull, por kryesisht ujrën e brendshme dhe detin territorial. Përpara zhvillimit të bisedimeve duhej të ishin përcaktuar qartë hapësirat detare që duhej të delimitoheshin, si dhe brigjet detare respektive mbi bazën e të cilave do të bëhej ky delimitim, si dhe duhej të ishte patur mirë parasysh natyra dhe statusi juridik i secilës prej hapësirave detare që do të delimitohej. Shteti shqiptar ushtron sovranitetin e plotë territorial mbi ujrën e brendshme dhe ato territoriale, në hapësirën ajrore mbi to dhe në shtratin e detit dhe nëntokën poshtë tyre. Këto janë pjesë ekskluzive e territorit të shtetit shqiptar. Shteteve të tjera, përfshirë edhe Greqinë, u njihet vetëm e drejta e kalimit paqësor dhe asnjë e drejtë tjetër që ka të bëjë me ndërmarrjen e studimeve, kërkimin apo shfrytëzimin e pasurive që ndodhen në to. Është e qartë se për shkak të distancës relativisht të vogël ndërmjet brigjeve respektive, marrëveshja objekt shqyrtimi në thelb, merrej kryesisht jo me caktimin e kufijve detarë në kuptim të përgjithshëm, por me përcaktimin e kufijve shtetërorë në kuptim të mirëfilltë ndërmjet dy vendeve.

Nuk ishte i nevojshëm përcaktimi i kufirit të hapësirave detare midis Shqipërisë dhe Greqisë, pasi ky kufi ka qenë i përcaktuar më parë. Në Protokollin e Firences 1913, është pranuar se kufiri midis Shqipërisë dhe Greqisë, në zonën e kanalit të Korfuzit kalon përmes ngushticës, gjë e cila nuk është kontestuar asnjëherë nga palët. Gjithashtu, me ligjin e miratuar nga parlamenti shqiptar me Nr.9861, dt.24.01.2008 "Për kufirin shtetëror të RSH", (i cili ka shfuqizuar ligjin Nr.8771, dt.19.04.2001), ka të parashikuar si pjesë të territorit

shqiptar, ujrat territoriale dhe ujrat e brendshme.

Marrëveshja prek vijën e kufirit shtetëror shqiptaro-grek, të përcaktuar nga vendimi, nga protokollu i Firences i 17 Dhjetorit 1913 dhe protokollu i Firences i 27 Janarit 1925. Protokollu përcakton se kufiri detar fillon tek piramida kufitare Nr.III-79, e cila është shenjë zyrtare e pranuar nga Shqipëria dhe Greqia, si dhe nga Komisioni Ndërkombëtar i Kufijve në vitin 1925. Ajo tregon mbarimin e kufijve tokësore dhe fillimin e kufijve ujore detare, Shqiptaro-Greke. Në të përcaktohet se duke filluar prej shenjës kufitare nr.III/79, vija e kufirit drejtohet nga jugperëndimi, zbret shkëmbinjtë shumë të pjerët dhe pas rreth 10 metrave takohet me bregun e detit. Ishulli i vogël i Tanjos i mbetet Shqipërisë.

E drejta ndërkombëtare detare, si tërësi e normave dhe parimeve të së drejtës ndërkombëtare (traktatet dhe normat e së drejtës ndërkombëtare zakonore) që rregullojnë çështjet e përdorimit të detit (përfshirë edhe shtratin dhe nëntokën e tij), shfrytëzimit të burimeve të tij si dhe çështjet e juridiksionit mbi hapësirat detare, kërkojnë edhe kompromise mes shteteve për përdorimin dhe shfrytëzimin sa më efektiv të tyre, por gjithmonë në interesin kombëtar.

Në marrëveshjen e bërë, Këshilli i Ministrave nuk ka përcaktuar qartë të drejtën e sovranitetit mbi Det Territorial (Ujra Territoriale).

Sovraniteti i shtetit bregdetar shtrihet plotësisht edhe në hapësirën ajrore mbi Detin Territorial si dhe në shtratin e detit dhe nëntokën e tij poshtë këtyre ujrave (neni 2/2 i Konventës). *Shelfi Kontinental* në kuptimin juridik është nocion i njohur dhe i zbatuar për herë të parë në praktikën e ndërkombëtare vetëm pas Luftës së Dytë Botërore, me qëllim shfrytëzimin e tij për qëllime ekonomike, veçanërisht për nxjerrjen e naftës, gazit, minerale të ndryshme, etj. Në kuptimin gjeologjik, Shelfi Kontinental është njohur shumë kohë më parë, duke nënkuptuar atë pjesë të fundit (shtratin) të detit që shtrihet si zgjatim i tokës nga pika ku kjo e fundit takon (prek) detin, gjer në pikën ku shtrati i detit pëson një ulje të menjëhershme.

Pra, në këtë marrëveshje ka disa shkelje kushtetuese, si vijon:

- Përpara zhvillimit të bisedimeve duhej të ishin përcaktuar qartë hapësirat detare që duhej të delimitoheshin si dhe brigjet detare respektive mbi bazën e të cilave do të bëhej ky delimitim. Në këtë kuadër, duhej të ishte patur mirë parasysh natyra dhe statusi juridik i secilës prej hapësirave detare që do të delimitohej.
- Marrëveshja objekt shqyrtimi mban titullin "Marrëveshje ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë për delimitimin e zonave të tyre përkatëse të Shelfit Kontinental dhe të zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare". Në fakt, siç rezulton edhe nga hartat respektive të paraqitura, në rastin konkret, të paktën përsa i përket Republikës së Shqipërisë, rreth 90% e hapësirave detare të ndara me Republikën e Greqisë janë Ujra të Brendshme dhe Det Territorial. Konkretisht, nga 150 rrrathët që shërbejnë për delimitimin e kufirit detar nga pjesa fundore e Kanalit të Korfuzit deri në veri të tij, 140 prej tyre kanë rreze më të vogël se 12 milje detare. Pra, marrëveshja në fjalë nuk ndan Shelf Kontinental në kuptimin juridik, ashtu siç thuhet në titull, por kryesisht Ujrat e Brendshme dhe Detin Territorial. Mbi këto ujra, në hapësirën ajrore mbi to dhe në shtratin e detit dhe nëntokën poshtë këtyre ujrave, shteti shqiptar ushtron sovranitet të plotë territorial. Ato janë pjesë integrale e territorit të shtetit shqiptar, në një kohë që shteteve të tjera u njihet e drejta e lundrimit paqësor apo të drejta të tjera në përputhje me dispozitat e Konventës së OKB-së mbi të Drejten e Detit. Është e qartë se për shkak të distancës relativisht të vogël ndërmjet brigjeve respektive, marrëveshja objekt shqyrtimi në thelb merret kryesisht jo me caktimin e kufijve detarë në kuptim të përgjithshëm, por me përcaktimin e kufijve shtetërore në kuptim të mirëfilltë ndërmjet dy vendeve.
- Në këtë kuptim, veçanërisht në zonën e Kanalit të Korfuzit, pala shqiptare duhet të kishte qartësuar

paraprakisht natyrën dhe efektet e akteve ndërkombëtare mbi delimitimin e kufijve shtetërore të Republikës së Shqipërisë, si dhe praktikën e ndjekur në këtë drejtim. Kufijtë shtetërorë, përfshi natyrshëm edhe kufirin e Detit Territorial ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë, kanë ekzistuar në Protokollin e Firences dt.27.01.1925 për Delimitimin e Kufirit Jugor të Republikës së Shqipërisë theksohet, ku ndër të tjera thuhet se, "...kufiri tokësor pret Detin Jon në Gjirin e Ftelias sipas një vije pingule me drejtimin e përgjithshëm të bregut, deri në kufirin e ujrave territoriale..."). Prandaj, duhet të ishin verifikuar vetëm rastet e mbivendosjeve të pretenduara ose nevoja e saktësimit të këtij kufiri shtetëror (vijës së jashtme të Detit Territorial), në përputhje me dispozitat e Konventës së OKB-së mbi të Drejtën e Detit.

*** Moszbatimi i parimeve bazë të së drejtës ndërkombëtare për ndarjen e hapësirave detare midis dy vendeve me qëllim arritjen e një rezultati të drejtë dhe të ndershëm.**

Marrëveshja nuk është bërë në përputhje me dispozitat e Konventës së OKB-së mbi të Drejtën e Detit. Në të janë aplikuar kritere jo të njëjta në përcaktimin e vijave bazë në territorin e Shqipërisë dhe të Greqisë, gjë e cila ka ndikuar dukshëm në zvogëlimin e hapësirave detare për Shqipërinë.

Në ndarjen e hapësirave detare, rol të rëndësishëm luan përcaktimi i vijës bazë nga të dy shtetet palë. Ajo ka pranuar që për Greqinë të merren në konsideratë vijat bazë të drejta, duke u nisur jo vetëm nga pikat në bregdetin kontinental, por edhe në bregdetin e ishujve, kurse për Shqipërinë janë marrë si bazë vetëm disa vija të drejta normale, që në shumicën e tyre përkojnë me vijën e zbatues gjatë bregdetit.

Në rastin e Republikës së Greqisë janë përcaktuar ujra të brendshme siç janë ato të gjirit të Korfuzit, kurse për bregdetin shqiptar nuk janë përcaktuar ujrata e brendshme,

siç është gjiri i Sarandës.

Ndonëse nuk përmendet shprehimisht në marrëveshjen objekt shqyrtimi, nga dispozitat e saj dhe hartat respektive, rezulton se në rastin e Republikës së Shqipërisë si kriter në përcaktimin e kësaj vije, është marrë ai i vijës bazë normale, që është vija e zbatues gjatë bregdetit respektiv. Në të kundërt, në rastin e Republikës së Greqisë praktikisht është marrë si kriter ai i vijës bazë të drejtë. Kjo rezulton jo vetëm për shkak të mbylljes së Gjirit të Korfuzit (me sipërfaqe mbi 8 miliard m²), por edhe në pjesën veriore të Kanali të Korfuzit, ku vija bazë bashkon brigjet e jashtme të të gjithë ishujve apo masave shkëmbore të palës greke pa përjashtim, duke u dhënë atyre efekt të plotë, pavarësisht vendosjes, madhësisë, të qenit i banuar ose jo, etj.

Kjo duket qartë nga rrathët e hequr për përcaktimin e Vijës së Mesit. Po në këtë kuadër, nga pala shqiptare është dashur të saktësohej baza e brendshme ligjore si dhe studioheshin, verifikoheshin dhe përcaktoheshin paraprakisht kriteret kryesore të Konventës mbi heqjen e vijave bazë. Duhej të merreshin parasysh karakteristikat e bregdetit shqiptar dhe, në këtë kuadër, duhej të ishte përcaktuar gjithashtu edhe hapësia (sipërfaqja) e Ujrave të Brendshme detare që përfiton secila palë për shkak të heqjes së vijave bazë. Duket qartë që sipas marrëveshjes objekt shqyrtimi, në rastin konkret, ka një disproporcion të theksuar në disfavor të palës shqiptare.

*** Marrëveshja e lidhur nuk ka të zbatuar parimin e barazlartësisë strikte, të mosmarrjes parasysh të pranisë së ishujve apo masave shkëmbore në përcaktimin e kufijve ujorë.**

Në marrëveshje nuk janë marrë parasysh ishujt, si rrethana të veçanta në delimitimin e hapësirave detare. Konkretisht, Neni 2 i marrëveshjes objekt shqyrtimi, shfaq probleme kushtetuese. Ky nen parashikon se: *“Në zbatim të Konventës së OKB-së për të Drejtën e Detit, Republika e Greqisë*

në anën e kufirit detar që ndodhet pranë Republikës së Shqipërisë dhe Republika e Shqipërisë në anën e kufirit detar që ndodhet pranë Republikës së Greqisë, nuk do të kërkojnë apo ushtrojnë për asnjë qëllim sovranitet, të drejta sovrane ose juridiksion mbi ujin, shtratin e detit ose nëntokën". Në përcaktimin e kufijve ujorë me Greqinë nuk duhet të ishte zbatuar parimi i barazlargësise strikte, pasi për shkak të brigjeve të thyera të territorit grek, ky parim ka passjellë një rezultat të disfavourshëm për shtetin shqiptar, i cili rezulton të këtë humbur sipërfaqe të konsiderueshme ujore.

Hapësirat detare që përcakton Konventa e OKB-së mbi të Drejtën e Detit dhe mbi të cilat shteti bregdetar ushtron sovranitet apo të drejta sovrane, kanë natyrë, gjerësi dhe regjim të ndryshëm nga njëra tjetra. Megjithatë, e përbashkëta për këto hapësira është interesi i madh dhe shumëdimensional që ato kanë për shtetin bregdetar. Disa prej tyre konsiderohen pjesë integrale e territorit të shtetit bregdetar. Në të tjera shteti bregdetar ushtron të drejtat e sovranitetit dhe ka ekskluzivitetin e shfrytëzimit në përputhje me dispozitat e Konventës.

Delimitimi i hapësirave detare paraqitet megjithatë mjaft i ndërlikuar për shkak të shtrirjes së konsiderueshme të këtyre hapësirave, afërsisë së shteteve bregdetare me njëri-tjetrin, konfigurimeve të ndryshme e të larmishme të brigjeve detare, pranisë së ishujve apo faktorëve të tjerë që mund dhe duhet të merren në konsideratë në përcaktimin e kufijve detarë, apo për prioritetet dhe interesat e kundërta që shpesh kanë shtetet bregdetare, etj.

Në bazë dhe për zbatim të normave dhe parimeve të mësipërme, në radhë të parë është detyrë e vetë shteteve të interesuar në mënyrë të drejtpërdrejtë që me mirëkuptim e përmes dialogut, të përfundojnë marrëveshjet përkatëse mbi përcaktimin hapësirave detare.

Nga sa më sipër, arrijmë në këto konkluzione:

1. Marrëveshja e lidhur midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë "Për delimitimin e zonave të

tyre përkatëse, të shelfit kontinental dhe zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare”, është e pajtueshme me Kushtetutën.

Nuk mund të veprohej pa autorizimin e Presidentit të Republikës, të cilit i takon kjo kompetencë, e parashikuar në nenin 92/ë të Kushtetutës. E drejta e Presidentit të Republikës për të lidhur marrëveshje ndërkombëtare është një funksion kushtetues dhe këtë ai e ushtron ose vetë, ose duke i dhënë plotfuqi qeverisë me qëllim përfaqësimin e shtetit sipas të drejtës ndërkombëtare.

2. Qeveria Shqiptare në këtë rast shkeli edhe mbi parimet dhe kriteret e kontrollit kushtetues të marrëveshjes ndërkombëtare nga Gjykata Kushtetuese. Gjykata Kushtetuese bazuar në nenin 131/b) të Kushtetutës, kontrollon marrëveshjet ndërkombëtare para ratifikimit nga Kuvendi lidhur me pajtueshmërinë e tyre me Kushtetutën. Gjykata Kushtetuese duke u bazuar në neni 3 i Kushtetutës, garanton ndër të tjera tërësinë e territorit, pasi objekti i marrëveshjes që kontrollohet është përcaktimi i hapësirave detare që i përkasin Shqipërisë.
3. Marrëveshja nuk është bërë në përputhje me dispozitat e Konventës së OKB-së mbi të Drejtën e Detit. Në të janë aplikuar kritere jo të njëjta në përcaktimin e vijave bazë në territorin e Shqipërisë dhe të Greqisë, gjë që ka ndikuar dukshëm në zvogëlimin e hapësirave detare për Shqipërinë.
4. Marrëveshja ishte konceptuar gabim që në titull dhe mbështetëj në parime të papranueshme. Ajo prekte vijën e kufirit shtetëror shqiptaro-grek të përcaktuar në aktet ndërkombëtare. Titulli përfshinte një diapason të gjërë çështjesh, që i tejkalonte kompetencat e delegacionit shqiptar, të përcaktuar në urdhrin e Kryeministrit.
5. Marrëveshja është mbështetur në mënyrë të paarsyeshme vetëm tek parimi i barazlargësisë, madje të barazlargësisë strike, që është në kundërshtim me standardet ndërkombëtare, pasi nuk merr parasysh asnjë

rrethanë të veçantë.

6. Marrëveshja është mbështetur në standarde të dyfishta në caktimin e vijave bazë apo pikave nga nis matja e vijës së kufirit në shelfin kontinental. Ajo ka pranuar që për Greqinë të merren në konsideratë vijat bazë të drejta, duke u nisur jo vetëm nga pikat në bregdetin kontinental, por edhe në bregdetin e ishujve, kurse për Shqipërinë janë marrë si bazë vetëm disa vija të drejta normale, që në shumicën e tyre përkojnë me vijën e zbatimit gjatë bregdetit.

Ky pakt, nuk ndryshon shumë nga shit-blerjet e trojeve në cedimin e territoreve shqiptare. Ndjen keqardhje kur kjo ndodh edhe një shekull më pas, bëhet marrëveshje në cenim të territorit shqiptar. Aktualisht, marrëveshja në gjuhën juridike, ka mbetur një akt nul, pa fuqi juridike pasi Gjykata kushtetuese e ndërpreu procesin e ratifikimit të saj nga Parlamenti, ndali përparimet për të cënuar territorin detar shqiptar u ndal.

Tani mbetet negociimi dhe arritja e një marrëveshje të re. Kjo mund të përfundohet vetëm pasi në respektim të Kushtetutes së Republikës së Shqipërisë të bëhen bisedime dypalshe, por edhe duke pasur parasysh aktet e së drejtës aktuale të detit, duke respektuar transparencën, parimet e barazisë dhe interesit të ndërsjellë të palëve, tërësinë territoriale dhe sovranitetin kombëtar të tyre, si dhe të përjashtojnë çdo veprim që bie ndesh me interesat territoriale detare dhe sovranitetin e vendit.

BIBLIOGRAFI

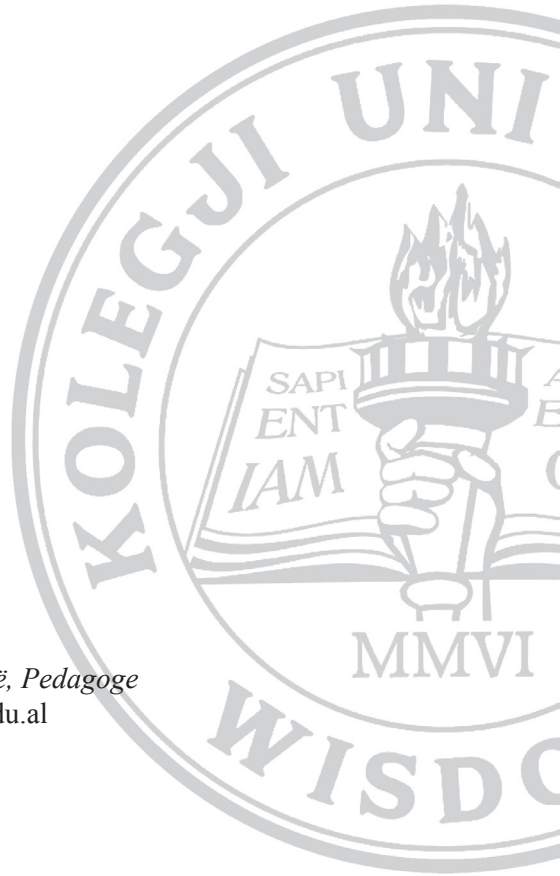
- *Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë*
- *Vendimi Nr. 15, datë 15.04.2010 i Gjykatës Kushtetuese.*
- *Ligji nr.8771, dt.19.04.2001 "Për kufirin shtetëror të RSH"*
- *Urdhëri i Kryeministrit i Republikës së Shqipërisë Nr.135, dt.23.08.2007 "Për ngritjen e grupit ndërinstitucional të punës për përcaktimin e shelfit kontinental me vendet fqinje»*
- *Marrëveshja e lidhur midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Greqisë "Për delimitimin e zonave të tyre përkatëse, të shelfit kontinental dhe zonave të tjera detare që u përkasin në bazë të së drejtës ndërkombëtare", (e cila me Vendimin Nr. 15, datë 15.04.2010 i Republikës së Shqipërisë është Deklaruar si e papajtueshme me nenet 3, 4, 7 dhe 92/ë të Kushtetutës të Republikës së Shqipërisë.*
- *Konventa e OKB-së «Mbi të Drejtën e Detit»*
- *Konventa e Vjenës «Për të Drejtën e Traktateve», e 23 majit 1969, (në të cilën është palë dhe shteti shqiptar).*
- *Protokolli i Firences i 17 Dhjetorit 1913 dhe protokollit i Firences i 27 Janarit 1925*

Dr. Edit BREGU

Zv.Dekan Fakulteti i Drejtësisë, Pedagoge

e-mail: edit.bregu@wisdom.edu.al

**ÇËSHJTA E SHKODRËS
NË KONFERENCËN E
AMBASADORËVE NË LONDËR
DHE NË SYNIMET E SHTETEVE
FQINJE**

Abstrakt

Përpara fillimit të Luftës së Parë Ballkanike, Fuqitë e Mëdha nuk ishin të përgatitura për një fitore të shpejtë të aleatëve të vegjël ballkanas ndaj një perandorie të vjetër, siç ishte deri në vitin 1912 Perandoria e Madhe Osmane. Në Konferencën e Ambasadorëve në Londër, Austro-Hungaria argumentoi se përfshirja e Shkodrës ishte thelbësore për ekonominë e shtetit të ri shqiptar, Rusia, nuk hapi rrugë për zgjidhjen e problemit të Shkodrës pa kënaqur deri në fund ambicjet e Serbisë në Shqipërinë Verilindore, përkatësisht në Kosovë. Përtej këtyre vlerësimeve të karakterit politik, më 8 tetor të vitit 1912, ishte anëtari më i vogël i Aleancës Ballkanike, fqinji verior i Shkodrës, Mali i Zi nxitoi të niste veprimet luftarake, duke hapur kështu fushatën e parë të Luftës së Parë Ballkanike. Mësymja e forcave ushtarake malazeze, si objektivi kryesor strategjik të saj në këtë luftë kishte pikërisht pushtimin dhe aneksimin e qytetit historik me rëndësi ekonomike dhe kulturore, të Shkodrës.

Fjalë kyçe: *Shkodër, konferencë, diplomaci, luftë, aneksim, Ballkan etj.*

Abstract

Before starting the First Balkan War, the Great Powers were not prepared for a quick victory of the young Balkan allies against an old empire, as it was until 1912 the Great Ottoman Empire. At the Ambassadors Conference in London, Austro-Hungary argued that the involvement of Shkodra City was essential to the economy of the new Albanian state. Meanwhile Russia did not open the way for solving the Shkodra problem, Russian diplomats thought how to satisfy Serbia's ambitions in Northeast Albania, respectively in Kosovo Beyond those considerations of a political

character, on 8 October 1912, was the youngest member of the Balkan Alliance, the Shkodra northern neighbor, Montenegro, that rushed to launch military actions, thus opening the first campaign of the First Balkan War. The Montenegrin military assault, as its main strategic objective in this war, was precisely the occupation and annexation of the historic city of Shkodra, a city with a big economic and cultural importance for the Albanian people and territory.

Key words: *Shkodra, conference, diplomacy, war, annexation, Balkans etc.*

Përpara fillimit të Luftës së Parë Ballkanike, Fuqitë e Mëdha nuk ishin të përgatitura për një fitore të shpejtë të aleatëve të vegjël ballkanas ndaj një perandorie të vjetër, siç ishte deri në vitin 1912 Perandoria e Madhe Osmane. Por, siç shkruan Richard C. Hall, "*...fitorja ishte krejt e natyrshme, për shkak të përparimit kuptimplotë moral, ekonomik dhe ushtarak që kishin bërë shtetet e krishtera që prej çlirimit të tyre*".¹⁾

Në Konferencën e Ambasadorëve në Londër, Austro-Hungaria argumentoi se përfshirja e Shkodrës ishte thelbësore për ekonominë e shtetit të ri shqiptar. Rusia, nuk hapi rrugë për zgjidhjen e problemit të Shkodrës pa kënaqur deri në fund ambicjet e Serbisë në Shqipërinë Verilindore, përkatësisht në Kosovë.

Përtej këtyre vlerësimeve të karakterit politik, më 8 tetor të vitit 1912, ishte anëtari më i vogël i Aleancës Ballkanike, fqinji verior i Shkodrës, Mali i Zi nxitoi të niste veprimet luftarake, duke hapur kështu fushatën e parë të Luftës së Parë Ballkanike. Mësymja e forcave ushtarake malazeze, si objektiv kryesor strategjik të saj në këtë luftë kishte pikërisht pushtimin dhe aneksimin e qytetit historik me rëndësi ekonomike dhe kulturore, të Shkodrës.

1 Richard C. Hall, *The Balkan Wars 1912-1913, Prelude to the First World War*, Published by Routledge, 2000. 72.

Nga ana tjetër, për mbrojtjen e qytetit të Shkodrës ishin të interesuar si shqiptarët, ashtu edhe ushtarakët e garnizonit turk-osman me qendër në këtë qytet, të komanduar nga kolonel Hasan Rizai. *"Pikërisht atij ju dorëzua detyra e mbrojtjes së veriut të Shqipërisë ndaj Malit të Zi më 18 Shtator 1912, së bashku me 13.600 burra të Korpusit të Shkodrës, mbështetur nga 96 armë të rënda. Ky korpus kishte kishte aktiv Divizionin e 21-të dhe 24-rt, Rezervoat e Elbasanit dhe Divizionet e Shkodrës si dhe brigadën e fortë Divizioni i Përkohshëm, i krijuar nga 4 batalione aktive dhe disa bateri malore"*²⁾. Divizioni i 21-të më vonë u bë Detashmenti (Kontigjenti) Ipek, në përbërje të të cilit ishte një officer ambicioz shqiptar, Gjeneral Brigade Esad Pasha (Toptani)³⁾.

Sipas Henry Barby⁴⁾, *"...malazetët grumbulluan në Podgoricë 15.000 trupa nga Korpusi Zeta, me 40 armatime të rënda nën drejtimin e Princit Danilo i cili ishte për nisjen e sulmeve*

*mbi Shkodër nga lindja. Korpusi bregdetar me 8000 burra dhe 34 armë të rënda nën drejtimin e Gjeneral Brigade Miltar Martinovic, ishte duke avancuar poshtë bregdetit nga Bar-i"*⁵⁾. Shqiptarët donin të mbronin Shkodrën nga një pushtues i ri, i cili donte të tjetërsonte qytetin dhe banorët, ndërsa turqit luftonin për dinjitetin e tyre

2 E. R. Hooton, *Prelude to The First World War, The Balcan Wars 1912-1913*, U.S.A: Fonthill Media Limited, 2014, 131.

3 Po aty.

4 Henry Barby ishte korrespondent i veçantë i Revistës "The Spectator" gjatë Luftës së Parë Ballkanike. Ai ndoqi trupat Serbe, dhe ishte i pranishëm në betejat e Ktmanovo, Prilep dhe Manastir. Më vonë, pas armëpushimit, ai ishte sërish me ushtrinë serbe në sulmin përfundimtar mbi Adrianopojë dhe si dhe dëshmitar i marrjes së kalasë. Cilësitë admirueshme e ushtrisë serbe janë theksuar nga H. Barby, në librin e tij "Les Victoires Serbes" dhe ai është veçanërisht i shqetësuar për të nxjerrë në pah rolin e tyre të rëndësishëm në marjen e Adrianopojës. Shih: Henry Barby, *Les Victoires Serbes*, Publisher: Grasset (1913).

5 Henry Barby, *Les Victoires Serbes*, (Publisher: Grasset, 1913), 169-183.

ushtarak e kombëtar, për të mos rënë rob të serbo-malazezëve, si dhe për interesa politike dhe ushtarake të tyre.

Në përgjigje të presionit gjerman për të mos prishur Konferencën, Austro-Hungaria bëri një seri lëshimesh deri sa Rusia ra dakord për të lënë Shkodrën si pjesë të Shqipërisë. Lidhur me këtë argument të përdorur nga Austro-Hungaria, hedh dritë edhe vetë ministri i Jashtëm i Rusisë i atyre viteve, Sergej Dmitrievič Sazonov⁶), i cili përshkruan qartë presionet që ushtronin qarqet sllave dhe vetë mbreti Nikolla i Malit të Zi për aneksimin e Shkodrës nga shteti i tij: *"Veçanërisht qëndrim pasional shkatuan tek ne pretendimet e ngritura nga mbreti Nikolla i Malit të Zi për qytetin e Shkodrës dhe krahina që i përkiste asaj"*.⁷)

Më poshtë Sazonovi shpalos pikëpamjen e tij përreth kërkesës këmbëngulëse nacionaliste malazeze përmes përfaqësuesit të tyre më të lartë, mbretit Nikolla dhe të vërtetës historike kombëtare të Shkodrës si qytet tërësisht shqiptar. Por ai nuk lë pa shprehur edhe "detyrimin" e tij nationalist sllav për të ndikuar që qyteti të bëhej i Malit të Zi, pavarësisht të vërtetës historike të përkatësisë autentike kombëtare të Shkodrës.

Ja si shkruante ai: *"Pavarësisht nga karakteri shqiptar i padyshimtë i popullsisë së atij vendi, qeveria ruse, nëqoftëse zgjidhja e këtij problem varej vetëm nga vullneti i saj i mirë, asnjëherë nuk do të kundërshtonte plotësimin e dëshirës së "mikut të vetëm të Rusisë"*.⁸) Kjo do të thoshte që, përfaqësuesi i Rusisë do të mbështeste padyshim kërkesën që Shkodra t'i kalonte Malit të Zi! Para një "nevoje" të tillë, të konsideruar si parësore për Fuqitë,

6 Shënim: S.D. Sazonov, ministër i Jashtëm i Rusisë në vitet 1910-1916.

7 Sergej Dimitrievič Sazonov, *Kujtime, Përkthim*, (Tiranë: HELGA'S SECRETS, 2009), 101.

8 Sazonov, *Vep. për.*, 101.

por shkatërrimtare për Shqipërinë, diplomacia britanike u mundua të luajë rolin e ndërmjetësit. Kjo e detyroi atë të heqë dorë nga disa parime themelore konstante pozitive ndaj çështjes shqiptare, të kristalizuara sidomos në krizën shqiptare të vitit 1911, që e kishin bazën në erën e re që po frynte në diplomacinë britanike.

Ndër to veçojmë memorandumin e dërguar nga misionari amerikan Telford Erikson (Erickson), për Sër Eduard Grei-n (Edward Grey). Në atë memorandum Eriksoni, pasi argumentonte me fakte dhe dokumente historike lashtësinë iliro-arbënore të shqiptarëve, pyet se "*...si mund të ndahet në mes kjo tokë antike dhe ky popull antik në mes aleatëve si një plaçkë lufte*"?! Më tej ai shtonte: "*Ne zotërinj kemi pas mësuar se drejtësia duhet të jetë guri themeltar i çdo rendi jetëgjatë në shoqërinë njerëzore*".⁹⁾ Lufta për mbrojtjen e qytetit ndërkohë ishte bërë e famshme në tërë Evropën. Për më tepër, Evropa u bë e ndjeshme nga njoftimet mbi bombardimet e bëra ndaj popullsisë civile dhe trupit diplomatik në Shkodër.

Për të verifikuar raportet e gazetave dhe ato të konsujve të huaj atje, Konferenca e Ambasadorëve dërgoi në qytet një mision të kryesuar nga atasheu ushtarak austriak në Cetinë, kapiteni Hubka. Ky u takua me kolonel Hasan Rizanë dhe nënkomandantin Esat Pashë Toptani dhe kuptoi se qyteti po i afrohej pragut të urisë dhe se mbi të qenë hedhur bomba pa mëshirë.

Në përgjigje të kësaj situate, parlamenti britanik zhvilloi një seancë diskutimi për rrethimin e Shkodrës dhe ministri i Jashtëm Grey, u thirr për të dhënë shpjegime. Grei mbajti një fjalim të hapur, por edhe shumë cinik. Në esencë ai tha që, ne e dimë se, pas ca kohësh fëmijët tanë do ta shohin të gjithën këtë si një padrejtësi të madhe.

Vetë Kryetari i Qeverisë së Përkohshme, Ismail Qemali, ishte tejet i shqetësuar për çështjen e Shkodrës. Ai kishte

9 PRO. FO. 371. 1823, doc. No. 25388, June 2, 1913.

pasur gjithnjë frikë se qyteti mund të kapitullonte, para se edhe ky qytet të hynte nën juridiksionin e Qeverisë së re të Shqipërisë. *"Për këtë arsye ai, kishte vendosur të vinte gjithçka në lëvizje që Shkodra të mos binte nën pushtimin malazes"*.¹⁰ Për t'i bërë presion Malit të Zi që të heqë rrethimin, disa luftanije austro-hungareze të shoqëruara nga anije italiane, angleze dhe franceze manifestuan në ujrat e Adriatikut, përballë Tivarit. Siç kishin bërë 40 vjet më parë kundër trupave të Haxhi Zekës që mbronin Ulqinin nga pushtimi malazez.

Lufta e Shkodrës zbuloi edhe një herë botën shqiptare me gjithë madhësinë dhe tragjizmin e historisë sonë. Kjo luftë zbardhi të kaluarën e lavdishme, dhimbjen, mjerimin, prapambetjen, aftësitë e popullit për të mos u përkulur, traditat, zakonet, psikologjinë e një populli luftëtar.

Lufta u zhvillua midis forcave ushtarake turke e vullnetarëve shqiptarë, që mbroheshin dhe forcave mësymëse të ushtrisë serbo-malazeze. Në fortifikimin e fuqishëm të Shkodrës një mbështetje dhe kontribut të veçantë dha popullsia e qytetit. Ajo mori pjesë në transportimin e materialeve të fortifikimit në destinacion, ndërtimin e transheve, pikëmbështetjeve, hapjes së rrugëve të reja deri në majë të malit të Taraboshit dhe në Bardhaj të Madh, si dhe në përmirësimin e atyre ekzistuese në Shtoj e Bërdicë. Por, padyshim faktori më kryesor ishte vendosmëria e popullit të Shkodrës dhe e vullnetarëve shqiptarë, që luftonin për të mbrojtur qytetin dhe atdheun e tyre.

Ndërkaq qeveria në Stamboll konsideronte dhe besonte më shumë pikërisht në Divizionin e Shkodrës, që kishte 12.000 ushtarë, kurse në pranverë atje pritej të mobilizohej edhe një division. Qyteti i Shkodrës u mbrojt, në radhë të parë prej shqiptarëve, njerëz luftarakë, të rreptë, krenarë për lirinë dhe traditat e

10 HHStA. PA. Raport 26. 11. 1912, dosja 22-7.

veta. Komanda e Përgjithshme e Ushtrisë Turke kishte planifikuar të luftonte me forcat e Korpusit të 7-të ose ndryshe Korpusi i Shkodrës, i cili kishte në përbërje Divizionin e 24-t me nizamë në Pejë, disa batalione kufiri dhe disa regjimente rezervistësh e vullnetarësh shqiptarë në Prizren, Plavë, Guci e Pejë. Ishin llogaritur 49 batalione me 53.718 veta.¹¹⁾ Në mbrojtjen e qytetit dhe të rrethinave, kishin ardhur edhe vullnetarë nga Dibra, Mati, Elbasani, Shijaku, Ndroqi, Kavaja, Tirana, Kruja, Lushnja, Devolli, Gramshi, Librazhdi etj¹²⁾. Sipas burimeve turke, "Shkodra mbrohet nga Korpusi i Shkodrës, i cili është nën komandën e Armatës Perëndimore. Komanda turke e dinte prej kohësh se në rrëmujën e Luftës Ballkanike, trupat e Malit të Zi kishin vetëm një mision, të nënshtronin dhe pushtonin qytetin e lashtë shqiptar. Për këtë arsye, Komanda e garnizonit të Shkodrës planifikoi e zbatoi masa të rëndësishme për mbrojtjen e qytetit. Një ndër to, që ndikoi ndjeshëm në qëndrueshmërinë e mbrojtjes ishte fortifikimi i rajoneve të mbrojtjes dhe shfrytëzimi për mbrojtje i kalasë së Shkodrës e cila, një vit më parë ishte rikonstruktuar si objekt i rëndësishëm.¹³⁾

Rrethimi i Shkodrës do të zgjaste më shumë se 183 ditë dhe se beteja për të do të bëhej një nga më të famshmet në Evropën e asaj kohe. Me shtabin e tij në Bardhanjore, Hasan Riza Pasha nuk e dinte se cili do të ishte fati i qytetit mesditën e 11 tetorit 1912. Atë mëngjes, nga të gjitha trupat e pritura, vetëm 10 mijë redifë dhe vullnetarë të Shqipërisë së Mesme, të prirë nga gjeneralbrigade Esat Toptani, kishin arritur të hynin në qytet. Ai nuk priste më ndihma të tjera dhe, me 15 mijë luftëtarë i duhej të përballonte një rrethim të ashpër prej më shumë se 25 mijë malazezësh dhe një

11 P. Rexhepi, *Mbrojtja e Shkodrës*, (Globus R: Tiranë, 2001), 28.

12 Thoma Murzaku, *Politika e Serbisë kundrejt Shqipërisë në 1912-1913*, (Tiranë: 1987), 243.

13 Dom Ndoc Nikaj, *Shkodra e rrethimeve*, Tiranë 1917, 154.

fuqi ndihmëse prej gati 30 mijë serbë që, shumë shpejt, do të bashkohej me ta.

Qyteti vazhdonte të qëndronte, por dukej qartë se telegrami i Ministrit të Mbrojtjes e kishte vënë në vështirësi Hasan Riza Pashën. I bindur se qëndresa në qytet duhej të kishte një flamur, ai hyri në traktativa me Austro-Hungarinë. Natën e 31 dhjetorit, Hasan Riza Pasha mori një mesazh të drejtpërdrejt nga Kryeministri Shqiptar, që e sqaronte se rezistenca në Shkodër ishte jetike për të ardhmen e qytetit dhe e ftonte që ta mbronte atë nën flamurin shqiptar.

Një ndër shkaqet e qëndresës së pamposhtur të forcave mbrojtëse të qytetit të Shkodrës, rreth 20.000 luftëtarë shqiptarë dhe 4.000 ushtarëve turq, gjatë rrethimit gjashtëmuor nga ana e trupave të 7 divizioneve serbo-malazeze në Luftën e Parë Ballkanike, 1912-1913, sipas pjesëmarrësve në këtë luftë dhe studiuesve të saj, ishte fortifikimi i teatrit të luftimeve.

Fortifikimi i Shkodrës, siç u theksua dhe më parë, u ndërtua në përshtatje me veçoritë e terrenit malor, kodrinor, e fushor dhe, sidomos me pengesat e mëdha ujore, me të cilat është i pasur ky qytet, si liqeni i Shkodrës, lumenjtë Drini, Buna dhe Kiri. Mbi këtë bazë u ndërtua edhe sistemi i fortifikimit, i ndarë në zona.

U ndërtuan dhe objekte tërësisht prej guri ose prej guri e dheu. Ndërkohë u ndërtuan rrugë për karroca dhe dekovil për transportimin e materialeve luftarake. U ndërtuan objekte për mbrojtjen dhe ruajtjen e ujit të pishëm, si në Tarabosh dhe Fushën e Shtoit *atë të topave*⁽¹⁴⁾. Në përmbyllje, duhet theksuar se, deri në fillim të veprimeve luftarake, më 9 tetor 1912, ishin ndërtuar në përgjithësi rajonet e fortifikuara në Tarabosh, Shtoj e Bërdicë por, në asnjërën prej tyre nuk ishin përfunduar punimet në masën e planifikuar. Por, pa prituri u shfaq rreziku i dorëzimit të Shkodrës nga Esad Toptani. Në

14 Dimitrije Tucoviq, *Serbë e shqiptarë*, (Prishtinë: Rilindja 1948), 18.

atë kohë situata në qytet ishte rënduar dhe ushqimet, megjithë racionimin e fortë, nuk gjendeshin më. Kësaj i duhej shtuar fakti që pjesa më e madhe e qytetit ishte bërë gjermadhë nga bombardimet dhe në spitale nuk kishte më vend për të plagosurit-shumica e të cilëve ishin nga popullsia civile. Po kështu, trupat mbrojtëse kishin shumë humbje nga radhët e tyre, edhe pse tregimet e kohës dëshmojnë se edhe malazetët kishin shumë të vrarë. Në qytet kishte filluar të qarkullonte ideja e dorëzimit, ide që sidoqoftë nuk thuhej me zë të lartë.

Ndërkohë, gjendja në qytet ishte rënduar. Zija e bukës kishte pllakosur kudo dhe më shumë se gjysma e të vdekurve të ditës ishin nga uria. Qyteti ishte shkatërruar dhe, sipas kronikave të kohës, vullnetarët nga Shqipëria e Mesme kishin filluar të zienin opingat prej lëkure dhe të pinin lëngun e tyre. *Nga Shkodra, kryekonsulli austro-hungarez, Zambauer, në nëntor të vitit 1912, njoftonte se Esad Pasha ishte gati t'ia dorëzonte Shkodrën Austro-Hungarisë, por Hasan Riza Pasha e kishte kundërshtuar këtë.*¹⁵⁾ Hasan Riza Pasha u qëllua në mënyrë të mistershme për vdekje me armë zjarri nga tre burra por vrasësit dhe motivet që i shtynë ata të bëjnë këtë veprim asnjëherë su zbardhën zyrtarisht. *"Besohej gjerësisht se vrasja u porosit nga Esad Pasha i cili pas vdekjes së Hasan Rizait mori në drejtim trupat ushtarake, duke patur parasysh se ishte afër përmbushjes së ambicjes së tij më të madhe, që të drejtonte një shtet të ri shqiptar"*¹⁶⁾.

Vrasja e turkut *"me nënë shqiptare"*¹⁷⁾ siç e quan Edit

15 HHStA. PA. Raport, 16.11.1912, dosja 22-8.

16 Hooton, *Vep. për.*, 133. Sipas E. R. Hooter vrasësi mendohet të ketë qenë njëri prej burrave të Esad Pashës, Osman Bali, i cili u ekzekutua nga komunistët shqiptarë në përfundim të Luftës së Dytë Botërore. (Shih: Hooton, *Prelude to The First World War, The Balcan Wars 1912-1913*", 227).

17 Edith Durham, *Albania and the Albanians: Selected Articles and Letters, 1903-1944* (The story of Essad Pacha), (London: The centre for Albanian studies 2001), 212.

Durham, Hasan Rizanë që dëshironte të luftonte për mbrojtjen e Shkodrës deri në fund e të mos i dorëzohej ushtrisë malazeze, çoi në shitjen e Shkodrës prej Esad Pashës.¹⁸⁾ Me të marrë vesh dorëzimin e Shkodrës, Ismail Qemali deklaroi: Në qoftë se është e vërtetë se Esat Pasha e ka lëshuar Shkodrën me ushtri, armatim e topa, atëherë mund të vërtetohet tregëtia që kanë bërë mbreti Nikolla dhe Esad Pasha.¹⁹⁾ Madje ai e quajti atë, "...atentat kundër pavarësisë së Shqipërisë".²⁰⁾

Aktin e turpshëm të dorëzimit të qytetit të Shkodrës tek malazetët nga gjenerali tiranas Esat Toptani, e vërteton në librin e tij edhe autori serb Batakoviç, i cili shkruan lidhur me të: "Figura më e përshtatshme për këtë qëllim ishte ajo e Esat Pashë Toptanit, një gjeneral turk i cili ua dorëzoi Shkodrën malazetëve në prill të 1913 dhe u lejua në këmbim, të largohej nga qyteti bashkë me ushtrinë e tij dhe armatimet për t'u përfshirë në luftën për pushtet në Shqipërinë e Mesme".²¹⁾ Studiuesja Margaret MacMillan shpehet se: "Mbreti malazet Nikolla, korruptoi njërin prej mbrojtësve të Qytetit të Shkodrës, Oficerin shqiptar të forcave osmane, që tja dorëzonte qytetin atij"²²⁾. Më tej duke ju referuar Crampton-it ajo vazhdon: "Esat Pasha, po aq mashtrues dhe dinak sa edhe Nikolla, fillimisht vrau komandantin e garnizonit dhe më pas vendosi një çmim prej 80.000£. Pasi e mori shumën, dërgoi një mesazh ku pretendonte se e kishte humbur valixhen e dërguar nga Nikolla më këtë shumë dhe se

18 Koli Xoxi, *Ismail Qemali -Jeta dhe vepra*, (Tiranë: 8 Nëntori, 1983), 333.

19 Koli Xoxi, *Vep. për m.*, 334.

20 Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Historia e Popullit Shqiptar, Vëll. III*, (Tiranë: TOENA 2007), 37.

21 Dusan T. Batakoviç, *Qeveria e Serbisë dhe Esat Pashë Toptani*, (Tiranë: IDK 2012), 13-14.

22 Margaret MacMillan, *The war that ended peace: How Europe abandoned peace..*, 462

në këtë mënyrë pretendonte që ti rrijepej shuma edhe një herë²³⁾.

Dorëzimi u bë mëngjesin e datës 23 prill dhe, vetëm pasi u largua edhe luftëtari i fundit shqiptar, pushtuesi ngriti në kalanë e Rozafës flamurin e vet. 23 Prilli ishte dita e 183 e rrethimit. Këto ditë kishin shënuar mbi 3.500 të vrarë e të vdekur, disa mijëra të plagosur apo të sëmurë si dhe një shkatërrim të mbi 60 për qind të qytetit.

Por, të gjithë këta tregues së bashku i kishin siguruar Shkodrës përjetësisht një emër të madh në kronikat evropiane. Ushtria malazeze hyri në Shkodër 24 orë pasi qenë larguar trupat e Esat Pashës. Këto të fundit, duke kaluar nëpër Lezhë dhe Milot, mbërritën në Tiranë. Një javë më vonë, mbi 1.800 ushtarë turq u larguan me anije për në Stamboll, ndërsa vullnetarët e Shqipërisë së Mesme pas një parakalimi në Tiranë u shpërndanë në qytetet e tyre.

e përgjithshme të popullsisë".

Por, qëndrimi i forcave malazeze në qytetin e Shkodrës nuk zgjati shumë sepse, në të vërtetë, Fuqitë e Mëdha e kishin përcaktuar qysh më parë fatin e qytetit. Ai do të mbetej pjesë e shtetit të Shqipërisë dhe për rrjedhojë, forcat malazeze u larguan të detyruara nga qyteti, më 14 maj 1913. Shkodra kaloi nën pushtetin e Skuadrës Ndërkombëtare të komanduara nga Koloneli anglez Sesel Bërnej. Lidhur me zgjidhjen dhe përcaktimin e fatit të Shkodrës si pjesë e territorit shqiptar ishte e bindur edhe Rusia.

Ministri i jashtëm rus Sazonov, më datën 16 prill 1913, do të deklaronte se: *"Konçesioni që ne bëmë (Vendimi i Konferencës së Ambasadorëve në Londër i 22 marsit 1913, ku Shkodra u vendos t'i mbetej Shqipërisë - E.K)*

23 R. J. Crampton, *The Decline of the Concert of Europe in the Balkans, 1913-1914*, Slavonic and East European Review, vol.55, no.3 (1977), 370-90. Cituar në Margaret MacMillan, *The war that ended peace: How Europe abandoned peace for the First World War*, 462.

ishte për të ruajtur paqen. Një luftë e provokuar për këtë shkak do të ishte një absurditet i vërtetë, duke qenë Shkodra një qytet thjeshtë shqiptar...Mali i Zi nuk ka qenë i aftë të asimilojë disa mijëra shqiptarë, katolikë e muhamedanë, që qenë vendosur brenda kufijve të tij 35 vjet më parë (tokat shqiptare të përfituara nga Mali i Zi sipas vendimeve të padrejta të Kongresit të Berlinit të vitit 1878 - E.K)".

BIBLIOGRAFIA

- Glenny Misha, *Histori e Ballkanit 1804-1999*. Tiranë: Toena dhe IDK, 2007.
- Hall Richard C., *The Balkan Wars 1912-1913, Prelude to the First World War*, Published by Routledge, 2000.
- Hooton E. R., *Prelude to The First World War, The Balcan Wars 1912-1913*, U.S.A: Fonthill Media Limited, 2014.
- Barby Henry, *Les Victoires Serbes*, Publisher: Grasset, 1913.
- Sazonov Dimitrieviç Sergej, Kujtime. (Përkthim). Tiranë: HELGA`S SECRETS, 2009.
- Durham Edit, *Brenga e Ballkanit*. Tiranë: 1991.
- Historia e Shqipërisë, Vëll II. Tiranë: Botim i USHT, 1956.
- Historia e artit ushtarak shqiptar nga Lashtësia deri në vitin 1939. Tiranë: SHBU, 2001.
- "Historia e Ushtrisë Shqiptare, 1912-1939, Pjesa e I", Tiranë: SHBU, 2000.
- Dokumente Ruse për Lëvizjen Kombëtare Shqiptare më 1912. Prishtinë 2006, San Petersburg, 8/21 Tetor 1912.
- Shatri Muhamet, *Dokumente franceze për Shqipërinë dhe shqiptarët më 1912*. Vëll.II. Tiranë: Toena, 2012.
- Duka Ferit, Egro Dritan, Gjermëni Sokol, *Shqipëria në Dokumentet Austro-hungareze (1912), Vëllimi II*. Tiranë: Botimet Albanologjike, 2012.
- P. Rexhepi, Mbrotjtja e Shkodrës, (Globus R: Tiranë, 2001), 28.
- Thoma Murzaku, Politika e Serbisë kundrejt Shqipërisë në 1912-1913, (Tiranë: 1987), 243.
- Ramiz Feçori, Ushtritë e huaja në Shqipëri, (Tiranë: Ermal, 2002), 54-55.
- Semih Bulut: Bashkëpunimi i forcave turke me ato shqiptare në Luftën e Shkodrës (1912-1913). Shih në: Konferenca Shkencore Ndërkombëtare e 100 Vjetorit të Pavarësisë dhe e Forcave të Armatosura Shqiptare, 1912-2012, (Tiranë: 2012).
- Dom Ndoc Nikaj, Shkodra e rrethuese, Tiranë 1917.
- Fevzi Çakmak, Si u humb Rumelia Perëndimore, (Përkthim). (Tiranë: AIH, 2005),

- Dimitrije Tucoviq, Serbë e shqiptarë, (Prishtinë: Rilindja 1948).
- Edith Durham, Albania and the Albanians: Selected Articles and Letters, 1903-1944 (The story of Essad Pacha), (London: The centre for Albanian studies 2001), 212.
- Koli Xoxi, Ismail Qemali -Jeta dhe vepra, (Tiranë: 8 Nëntori, 1983), 333.
- Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Historia e Popullit Shqiptar, Vëll.III, (Tiranë: TOENA 2007).
- Dusan T. Batakoviç, Qeveria e Serbisë dhe Esat Pashë Toptani, (Tiranë: IDK 2012), 13-14.
- Ali Këlcyra, Shkrime për historinë e Shqipërisë, (Tiranë: Onufri 2012), 36.
- MacMillan Margaret, *The war that ended peace: How Europe abandoned peace for the First World War*, London: PROFILE BOOKS LTD 2013.
- Përmbledhje dokumentare *Qeveria e Përkohshme e Vlorës dhe veprimtaria e saj, 28 Nëntor 1912-22 Janar 1914* (Tiranë: 1963),
- Kinross Lord, *The Ottoman Centuries, The rise and the fall of the Turkish Empire*. New York 10022: Perennial, An Imprint of Harper Collins Publishers, 2002.
- A.Pernice. *Origine de evolucioni storica delle nazioni balcaniche*. (Milano: 1915), 494
- Aubrey Herbert, *Përkulja dhe rënia e tiranisë shqiptare 1957 - 2010*, (Tiranë: UET Press 2015),
- Puto Arben, *Pavarësia shqiptare dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha*. Tiranë: Toena, 2012.

Dr. Spiro BUDO
Përgjegjës Dep. Publik,
Fakulteti i Drejtësisë, Pedagog
e-mail: spiro.budo@wisdom.edu.al

Msc. Flutura SHABANI
Kryetare Këshilli i Etikës, Fakulteti i Drejtësisë, Pedagoge
e-mail: flutura.shabani@wisdom.edu.al

PËRCAKTIMI I TERRITORIT TË SHQIPERISE NGA KONFERENCA E AMBASADOREVE.

Abstrakt

Lufta ballkanike. Greqia, Bullgarija, Serbija dhe Mali i zi, i shpallën luftë Turqisë. Trojet shqiptare ranë pre e lakmive grabitqare të vendeve fqinje. Konferenca e ambasadoreve dhe kufijtë e Shqipërisë. Përplasjet e Fuqive të mëdha në caktimin e kufijve. Pesë projekte në Konferencën e Londrës për kufijtë e Shqipërisë. Projekti Austro-Hungarez dhe projekti Rus në rivalitet me njëri-tjetrin. Rezultati përfundimtar i bisedimeve. Rinisja edhe njëherë e çështjes së kufijve të Shqipërisë pas Luftës së Parë Botërore. Qëndrimi amerikan për kufijtë e vendit tonë.

Fjale kyçe: *Kufij, Konferenca e Ambasadorëve në Londër, projekt, komisione, troje.*

Abstract

Balkan War. Greece, Bulgaria, Serbia and Montenegro declared war on Turkey. Albanian lands fell prey to the predatory lures of neighboring countries. Conference of Ambassadors and Borders of Albania. Large Power Clashes in Bounding Boundaries. Five projects at the London Conference on the Borders of Albania. The Austro-Hungarian Project and the Russian project in rivalry with each other. The end result of the talks. The resumption of the issue of Albania's borders after the First World War. American attitude to the borders of our country.

Key words: *Borders, Ambassadors Conference in London, project, commissions, trials.*

Në fillim të shekullit të 20-të, Perandoria Otomane nuk mund ta mbante edhe më tej pushtetin e saj në Ballkanin Perëndimor. Me 1912 perandorija turke

thuhet i kishte humbur te gjitha territoret e pushtuara ne zonat e saj europiane. Pervet kater vilajeteve te perbera kryesisht me popullsi shqiptare, ajo ruante ende sundimin ne disa territore greke, mbi Selanik, te cilat i siguronin nje lidhje tokesore me zonat e saj ne Shqiperi.

Fuqite ballkanike, duke pare se prezenca e meteishme e Turqise ne trojet e ballkanit ishte ceshtje kohe, shtruan ne rend te dites ndarjen e ketyre territoreve. Greqia, Bullgaria, Serbia dhe Mali i zi, i shpallen lufte Turqise. Ne me pak se nje muaj trupat e tyre korren fitore te ndjeshme dhe i larguan forcat e Sulltanit nga ballkani verior. Pas kesaj ju turren trojeve shqiptare per ti ndare ndermjet tyre. Trupat serbe dhe ato malazeze pushtuan pothuaj te gjithe territoret shqiptare, duke lene vetem nje trekendesh te vogel qe perfshinte Vloren-Lushnjen dhe Beratit nen juridiksionin e shtetit te ri Shqiptar. Nga ana tjeter trupat greke pushtuan jugun e Shqiperise.

Me fillimin e konfliktit ballkanik ceshtja shqiptare u vu ne qendër te luftës diplomatike. Pesë Fuqitë e Mëdha të Evropës: Austro-Hungaria, Italia, Gjermania, Franca dhe Rusia organizuan konferencen e ambasadoreve, përfaqësuar nga ambasadorët e tyre në Londër, ndërsa Anglia u përfaqësua me ministrin e saj te jashtem *Eduard Grej (Edward Grey)*. Konferenca e Ambasadorëve i filloi punimet më 17 dhjetor 1912, nën kryesinë e përherëshme të ministrit të jashtëm anglez Grej. Gjatë punimeve të saj, me disa ndërprerje të diktuar nga rifillimi i Luftës Ballkanike, Konferenca u mor kryesisht me te ardhmen politike te Shqiperise dhe caktimin e kufijve të saj.

Ne ditën e pare te punes se Konferences u vendos vetem "autonomija" e Shqiperise. Si variant per zgjidhjen e problemit Shqiptar ne kete faze, fuqite quajten vasalitetin, pra vartesine e Shqiperise nga Turqia .Ne vendimin e 17 Dhjetorit sanksionohej krijimi i nje Shqiperi "autonome, e afte per te jetuar", nen sovranitetin ose suzerenitetin e Sulltanit." Vetem pas

disa muajve me vendimin e 29 Korrikut, Konferenca e ambasadoreve vendosi sovranitetin e Shqipërisë. Ne kete vendim thuhej se: "Shqipëria krijohet si principate autonome, sovrane dhe e trashëgueshme nen garancine e 6 fuqive dhe cdo lidhje suzereniteti midis Turqise dhe Shqipërisë perjashtohet"¹⁾.

Ne caktimin e kufijve te Shqipërisë, ne Konferencë u ndeshën interesat e palëve të drejtpërdrejta, dhe interesat e Fuqive që qëndronin pas tyre. Tri ishin fuqitë më të interesuara në këtë çështje: Austro-Hungaria, Italia dhe Rusia ,që kishin interesa te vecanta. Për Austro-Hungarinë Shqipëria do te sherbente si nje baze per te penguar shtrirjen e "sllavizmit" në Gadishull dhe nga ana tjetër do ishte një urë per synimet e saja ne Egje. Për Italinë, Shqipëria shihej si 'bregu i peste 'i perandorise se saj koloniale dhe si nje baze për depërtimin e saj drejt Lindjes. Keto dy Fuqi për njëfarë kohe bënë një front të përbashkët per ceshtjen shqiptare, duke u perpjekur te fshihnin rivalitetin e tyre.

Nga ana tjetër edhe Rusia cariste kishte interesat e veta. Ajo synonte te shtrinte me tej ndikimin ne Ballkan, nepermjet zmadhim te shteteve sllave ne kuriz te tokave shqiptare. Me pretendime grabitqare zbarkuan ne Londer, edhe fuqite e ballkanit, perfaqesuesit e Serbise Malit te zi dhe Greqise. Se fundi aty mbriti edhe delegacioni shqiptar i perbere nga Ismail Qemali, Isa Boletini, Luigj Gurakuqi dhe te tjere qe munden te kalojne bllokaden detare greke. Ne konferencen e ambasadoreve u paraqiten pese projekte (harta, memorandume,kerkesa) mbi kufijte e Shqipërisë: dy projekte baze, ai Rusise dhe Austro-Hungarez dhe tre projekte ndihmese, ai shqiptar, serbo-Malazez dhe grek.

Projektet baze, ai i Rusise dhe Austro-Hungarez, qendronin shume larg njeri tjetrit. Viena, ne caktimin

1 A. Puto. E Drejta Nderkombëtare Publike . Botim Albin 2004. f.182

e kufijve te Shqiperise, bazohej ne parimin etnik. Përfaqësuesi i saj në Londër deklaroi në fund të dhjetorit te viti 1912, në një nga seancat e Konferencës, se "tokat e banuara krejtësisht nga popullsi shqiptare nuk duhej t'i shkëputeshin Shqipërisë". Ndërsa Perfaqësuesi i Rusise e kundërshtoi kete parim me pretendimin se ne caktimin e kufijve duhej te merreshin parasysh edhe interesat e shteteve kufitare.

Projekt-harta e paraqitur nga Rusia, parashikonte cunqimin më të madh të trojeve shqiptare. Ekspertet ruse dukeshin se nuk ishin munduar shume per hartimin e saj , sepse ajo permbante vece kater vija pak a shume te drejta: Njera ne veri, qe nisej nga deti Adriatik, afër degës së Drinit, dhe mbrinte deri tek pika e bashkimit te Drinit te Bardhe me Drinin e Zi, duke lënë jasht kufijve të shtetit shqiptar Shkodrën, Prizerenin, Pejen, Gjakoven, e dyta ne lindje, qe ndiqte rrjedhën e Drinit të Zi per te mbritur tek Liqeni i Ohrit duke lënë jashtë Dibren , e treta - vazhdimi i saj per ne jug qe delte ne Detin Jon tek kepi i Qefalise, duke lënë jashtë Shqipërisë: Korcën, Gjirokastrën ,Delvinën, Sarandën e gjithë Camërinë²⁾.

Projekti Austro-hungares ishte krejt i ndryshem. Sipas tij në veri vija kufitare kalonte përgjatë Bunës, duke ndjekur drejtimin e vjetër të kufirit të Malit të Zi me Turqinë, deri afër Razhancës. Shkodra mbetej keshtu ne Shqiperi. Prej këtej vija vazhdonte në trajtë gjysmë rrethi dhe, duke kaluar në jug të Gucisë e të Plavës, merrte drejtimin në afërsi të e Pejës, Gjakovës dhe të Prizrenit që përfshiheshin brenda Shqiperise. Nga Prizreni kufiri zbriste në jug dhe mbrinte në malet midis liqenit të Ohrit e liqenit të Prespës, duke përfshirë qytetet e Dibrës e të Ohrit brenda tokave shqiptare.

Më tej ne vazhdimin e tij drejt jugut e juglindjes, kufiri linte Korcën e Janinën, në anën e Shqipërisë dhe në fund

2 A. Puto. "Pavaresia shqiptare dhe Diplomacia e fuqive te medha". Tirane 1978.f.171.

ndiqte rrjedhën e lumit Kalamas për të dalë në detin Jon, në jug të ishullit të Korfuzit³). Pra sic shihet Projekti Austro - Hungarez, linte jashte Shqiperise vetem tokat qe i kishin kaluar Malit të Zi ne kongresin e Berlinit ne 1878, por perfshinte brenda kufijve shqiptare pjesen me te madhe te Kosoves, Ohrin, rrethinat e Shkupit, Manastirin, Janinen, Camerine derin ne Preveze. Ky variant maksimal, qe u mbeshtet edhe nga Italia i duhej Vjenës si një bazë e përshtatshme për 'terheqje dhe kompromise' për te patur sa më shumë "mundesi për shkëmbim".

Projektet ndihmese, qe u paraqiten ne konference, gene derivate te projekteve baze, te permendur me lart. Fuqite ballkanike pretendonin se shqiptaret duhet te ndanin me Turqine pasojat e disfates se saj ne lufte dhe per kete arsye trojet shqiptare do ishin objekt i natyrshem i kompesimit territorial per fitimtarët.

Serbia kerkonte qe kufiri lindor te shkonte drejt liqenit te Ohrit, pergjate Drinit te Zi deri tek Drini i Bardhe, gje qe do te thoshte se krahinat Shqiptare te Rafshit Dukagjinit dhe te Kosoves si dhe tokat e banuara nga nje shumice shqiptare ne Maqedoni do te mbeteshin jashte kufijve te Shqiperise⁴). Projekti malazez kishte si synim kryesor gllaberimin e Shkodres, duke i quajtur tokat e bukes rreth saj si jetike per ekzistencen e mbreterise se vogel Ballkanike .Sipas tij, si kufi me Shqipërinë duhej të caktohej lumi i Matit, ose të paktën Drini, deri ne derdhjen e tij në Adriatik.

Projekti Grek ishte edhe me i sofistikuar. Vec argumenteve historike, ngrinte edhe nevojën per perfshirje ne territorin grek te trojeve shqiptare per shkak te lidhjeve tradicionale ekonomike me Greqine. Ajo donte te merrte vec tokave te mirfillta greke të

3 A. Puto."Pavaresia shqiptare dhe Diplomacia e fuqive te medha".Tirane 1978.f.167

4 A. Puto."Pavaresia shqiptare dhe Diplomacia e fuqive te medha".Tirane 1978.f.167

Thesalisë, dhe nje pjese të vilajetit të Janinës, edhe viset e Shqipërisë së jugut të banuara në përgjithësi me popullsi shqiptare, kompaktësia e të cilave nuk mund të vihej në diskutim nga pakicat e grupev të vogla grekofone të Delvinës dhe të Dropullit, që edhe këto ishin të përziera me popullsinë vendase.

Sipas memorandumit grek, vija e kufirit që do të ndante Greqinë me Shqipërinë do të nisej nga gjiri i Gramates në veri të Himarës, pastaj do të vazhdonte në drejtim të lindjes deri në Këlcyre, më tej do të merrte drejtimin e verilindjes deri tek mali i Panaritit në bregun e djathtë të Osumit dhe më në fund do të kthehej nga veriu për të mbërritur në bregun perëndimor të Liqenit të Ohrit, duke lënë jashtë kufijve Himarën, Gjirokastrën e Korçën.

Projekti i fundit që u paraqit në Konferencë ishte ai shqiptar. Në memorandumin shqiptar kërkohejshin kufij të tilla, të cilat përbenin variantin maksimal të programit territorial të levizje shqiptare dhe do shërbenin edhe si mbështetje e propozimit Austro-Hungarez në krijimin e marzheve të nevojshme për kompromise e terheqje. Kufijtë e rivendikuar nga pala shqiptare niseshin nga kufijtë e atëherëshëm të Malit të Zi dhe do të përfshinin, bashkë me rrethet përkatëse, Pejën, Mitrovicën, Prishtinën, Shkupin, Tetovën, Gostivarin, Dibrën, Manastirin, Kosturin, duke qëndruar në jug tek kufijte ekzistues (me Turqinë) deri në Prevezë.

Konferencës së ambasadoreve ju deshën me shume se tete muaj diskutime për të shqyrtuar projektet dhe për të bërë rregullimet e nevojshme. Aty nuk u pranua parimi etnik i paraqitur nga Austro-Hungaria. Përfaqësuesi Austro-Hungarez, Mensdorf dhe ai rus, Bekendorf, luftuan midis tyre në Konferencë për çdo qytet shqiptar. Debate të ashpra u bënë për qytetet verilindore, sidomos për qytetin e Dibrës dhe Shkodrës. Këmbëngulja e Vjenës për t'i lënë Shkodrën Shqipërisë, ndeshi në kundërshtimin e fortë të Rusisë, e përkratur

nga Anglia dhe Franca, të cilët mbronin kërkesën e Kral Nikollës. Nga ana tjetër, Nikolla Pashiqi i dha urdhër ushtrisë serbe që të dilte sa më parë në Detin Adriatik. Në këto rrethana tejet të vështira, duke pasur presion të vazhdueshëm edhe nga Serbia dhe Mali i Zi, Fuqitë e Mëdha ndryshuan projektet e hershme. Marreveshja për delimitacionin (caktimin në mënyrë të përgjithshme) e kufijve veriore e verilindore u arrit me 22 Mars 1913, kurse për kufijtë e jugut me 11 Gusht 1913⁵). Me këto vendime fuqitë e mëdha lanë jashtë kufijve të Shqipërisë gati gjysmën e popullsisë shqiptare. Ato, më 22 mars të vitit 1913 ranë në ujdi, faktikisht për ndarjen e Shqipërisë në dy pjesë, në atë të lirë dhe atë të robëruar.

Ndonëse Shkodra, Durresi, Tirana dhe një pjesë e Dibres dhe Miredites që ishin të pushtuara ju morren serbeve dhe malazezeve, por atyre ju la Kosova dhe tokat e Shqipërisë Lindore; Dibra, Kumanova, Kercova, Struga dhe qytete të tjera të banuara thjesht nga shqiptarë ose ku shqiptarët ishin në majorancë dominuese. Edhe në jug, ndonëse Korça dhe Gjirokastra u përfshi brenda Shqipërisë, krahina e camërisë ju la Greqisë. Pasi për caktimin e kufijve në mënyrë të përgjithshme, u caktuan dy komisione që do të bënin demarkacionin fizik të kufijve në vend dhe do të hartonin dokumentacionin përfundimtar.

Komisionet arritën në vendin tonë në Tetor të vitit 1913 dhe filluan menjëherë nga puna. Vështirësi kishte për caktimin e kufirit të jugut me Greqinë, pasi konferenca e ambasadoreve në mbledhjen e saj të fundit me 11 Gusht 1913, vendosi vetëm për skajet e vijës kufitare me Greqinë që do ishte, Korça dhe Stilloja, por ja në dorë komisionit kufitar të caktonte se kujt do t'i takonte Gjirokastra, Shqipërisë apo Greqisë. Komisioni i kufijve të Jugut, megjithë vështirësitë e shumta të shkaktuara

5 A.Puto . E drejta Nderkombetare Publike. Albin.Tirane 2004. f.306

nga pala greke, e mbaroi misionin ne fund te vitit 1913.

Rezultatet e punimve u fiksuan ne nje akt, qe u nenshkruan ne Firence te Italise me 17 Dhjetor te vitit 1913 dhe njihen me emrin Protokolli i Firences. Ky protokoll cakton kufirin midis Shqiperise dhe Greqise, ashtu sic eshte edhe sot me perjashtim te disa korigjimeve te vogla qe iu bene pas luftes pare boterore⁶⁾. Ndersa komisioni tjetër i demarkacionit te kufijve veriore e verilindore nuk ariti te perfundonte misionin.

Per shkak te pengesave te shumta te pales serbe punimet u zgjaten deri ne dimer dhe per shkak te motit te ftohte ato u pezulluan. Me pas filloi lufta e pare botrore dhe puna e komisionit u nderpre. Pas perfundimit te luftes se pare botrore, Europa e re kerkonte nje rishikim te kufijve te saj. Padyshim qe Ballkani si gjithnje ishte i pari qe duhej ti nenshtrohej ketij procesi. Austro-Hungaria dhe Gjermania dy vendet qe kishin ndihmuar Shqiperine ne Konferencen e Londres kishin dale tani te humbura dhe nuk egzistonin me si perandori te fuqishme. Por ne skenen boterore kishte dale SHBA fuqia e re qe kishte qene vendimtare ne fitimin e luftes nga aleatet.

Pikerisht tek kjo Demokraci e madhe u mbeshteten shpresat e Shqiperise per garantimin e kufijve te saj. Jugosllavia e porsa krijuar dhe Greqia kishin ngritur nje sere pretendimesh dhe egzistonte reziku, qe kufijte e 1913 te rrudheshin edhe me shume . Kete e veshtiresonte edhe fakti se Italia kishte pushtuar Vloren dhe rrethinat e saj dhe ishte e vendosur per te mos i leshuar ato. Delegaconi amerikan ndonse kishte marre persiper mbrojtjen e Shqiperise, ende edhe vete nuk ishte shume i qarte per problemet e caktimit te kufirit te Shqiperise nga Konferenca e Ambasadoreve. Per kete presidenti Willson ngarkoi konsullin e SHBA ne

6 A.Puto: "E Drejta Nderkombetare Publike" Albin.Tirane 2004 f.305

Torino zotin Josef Haven te bente nje vizite ne Shqiperi, per te pare ne vend problemet me kufirin shqiptar. Me letren e rrekomandimit ne xhep dhe me nje mandat te Konferences se Paqes, Haven zbriti ne Vlore ne 1919.

Gjate udhetimit te tij ne Shqiperi perfaqesuesi amerikan pa ne vend perkatsine etnike te popullsise locale, ne zonat kufitare te diskutueshme nga fqinjët. Ne Vlore ai ra ne kontakt me parine e qytetit, e cila e bindi se nese Italia nuk terhiqej nga Vlora problemi do te shkonte deri ne perleshje te armatosur. Konsulli pas Vlores vizitoi Tepelenen, pastaj Gjirokastrën, Permetin, Leskovikun, Erseken , Korcen. dhe Pogradecin. Ne takimet qe pati me popullsine lokale formoi bindjen per perkatsine shqiptare te kesaj popullsie, ndonse u perplas edhe me lobet greke si ne Gjirokaster dhe..ne Korce.

Pas vizitot edhe Vunoin e Delvinen, konsulli amerikan perpiloi pjesen e pare te raportit, ate per kufinjte e jugut. Materiali u dergua me urgjence ne Ambasaden Amerikane ne Rome dhe qe ketej, brenda javes u vendos ne tavolinen e punes te Presidentit Wilsonit ne Versaje. Edhe me pas perfaqesuesi amerikan Haven beri verifikime ne Durres, Tirane, Kruje, Shkoder ku konfirmoi perkatsine shqiptare edhe te kesaj popullsie. Raporti perfundimtar u hartua nje muaj me pas dhe qe vendimtar per qendrimin amerikan. Presidenti Wilsoni ne Konferencen e Paqes nuk pranoi asnje korrigjim ne kurriz te kufijve te Shqiperise.

U ngarkua Lidhja e Kombeve te percaktonte kufinjte fizike te saj, per zonat veriore dhe verilindore qe ishin lene te paperfunduara dhe per kufijte jugore ne zona te diskutueshme. Komisioni i Lidhjes se Kombeve, qe kryesohej nga nje kolonel francez dhe nje major Hollandez mberriti ne Tirane me 7 dhjetor 1921 dhe udhetoj per ne Shkoder, per te caktuar kufinjte e veriut. Si rjedhim demarkacioni i kufijve me Serbine dhe pastaj me Jugosllavine u zgjat deri ne vitin 1926, kohe

ne te cilin u percaktuan perfundimisht kufijte midis Shqiperise dhe Jugosllavise. Protokolli perfundimtar u nenshkrua ne Firence ne vitin 1926.

Nje vit e gjysem me pas me 1923 mbriti edhe komisioni qe do te caktonte perfundimisht kufinjte e Shqiperise se jugut, per zona qe ishin te diskutueshme. Ai kryesohej nga nga Gjenerali Telini, nje oficer i Mbreterise Italiane dhe nje major Britanik. Komisioni punoi per gati tete muaj dhe kishte udhezim qe te vendoste me inisiativte vijen e kufirit ne ato terrene dhe fshatra qe ishin diskutushme.

Per te mos rene pre e pretendimeve, komisioni perdori menyra te tilla te thjeshta, si hedhja e nje grushti me monedha femijeve te fshatit, per te mesuar gjuhen qe flisnin, qe ne masen me te madhe ishte shqipja. Keshtu, mjaft fshatra kufitare, ju bashkuan Shqiperise. Me sa duket kjo nxiti merine e Grekeve qe vec ankimeve sulmuan disa here edhe komisionin dhe xhandaret qe e shoqeronin. Ne nje nga keto prita, Gjeneral Telini u godit ne koke dhe vdiq ne vend. Vrasja e tij shkaktoi incidente te renda midis Italise dhe Greqise. Flota italiane bombardoi Korfuzin. Trupi i gjeneral Telinit u dergua ne Tirane ku ju bene te gjithte nderimet ushtarake dhe prej ketej u nis ne Itali. Ne kete menyre u percaktuan kufijte e Shqiperise. Por edhe pas kesaj ka pasur perpjekje dhe inisiativa per te cenuar kete territor dhe kufijte e vendit tone, qe ne ndonje rast ia kane arritur qellimit dhe ne raste te tjera kane mbetur ne tentativë.

BIBLIOGRAFIA

- Kushtetuta e R. Shqiperise, botim" Alb Juris", Tirane 2008
- A. Puto. E Drejta Nderkombetare Publike . Albin. Tirane 2004
- A. Puto. Pavaresia e shqiprise dhe diplomacia e fuqive te medha.
- A. Puto. Ceshtja shqiptare ne aktet nderkombetare te periudhe se imperializmit , Tirane 1984.
- Ksenofon Krisafi : 'Per token dhe detin e Shqiperise' (Qasje juridike - nderkombetare). Uetpres 2014.
- Martin Dikson.'E Drejta nderkombetare'. Botim i Institutit te Marredhenieve Nderkombetare. Tirane 2009.
- Omari. L, Anastasi . A" E Drejta Kushtetuese", shtepia botuese ABC, Tirane
- 2008.
- Jola Xhafo .'E Drejta Penale Nderkombetare'. Tirane 2009

Msc. Enrieta TARELLI
Ministria e Drejtësisë
Republika e Shqipërisë

**CENIMI I TERRITORIT TË
SHQIPËRISË NË RASTIN E
CEDIMIT TË MANASTIRIT TË
SHËN NAUMIT**

Abstrakt

Shën Naumi është një objekt i rëndësishëm kulturi, me vlera historike, monumentale dhe fetare. Ai ndodhet në bregun jugor të liqenit të Ohrit, në afërsi të rrjedhës së burimeve të Shën Naumit dhe ka qenë pretenduar gjithmonë nga jugosllavët. Konferenca e Ambasadorëve në Londër, në 29 Korrik 1913, përveç miratimit të statusit politik të Shqipërisë, si principatë e pavarur nën garancinë dhe kontrollin e 6 fuqive të Mëdha, përcaktoi edhe kufijtë e Shqipërisë, në të cilën kufiri i ri shqiptaro-serb do të ndiqte pjesën perëndimore të ujërave të liqenit të Ohrit, që nga fshati Lin deri në Manastirin e Shën Naumit. Beogradi vazhdimisht pretendonte se Shën Naumi i takonte Jugosllavisë.

Marrëveshja Nikolla Pashiç-Ahmet Zogu, sanksiononte pranimin e detyrimit të qeverisë shqiptare për të deklaruar pranë Konferencës të Ambasadorëve në Paris se tërhiqte pretendimin e saj për sovranitetin mbi Manastirin e Shën Naumit dhe lokalitetet e Vermoshit dhe Kelmendit, të cilat do të mbeteshin nën zotërimin e Jugosllavisë.

Fjalët kyçe: *Marrëveshje ,territor, mendim konsultativ, cedim, Shën Naumi.*

Abstract

St. Naum is an important cult object, with historical, monumental and religious values. It is located on the southern shore of Lake Ohrid, near the flow of St. Naum's resources and has always been claimed by the Yugoslavs. The Conference of Ambassadors in London on July 29, 1913, apart from the approval of Albania's political status, as an independent principality under the guaranty and control of the six Great Powers, also defined the borders of Albania, in which the new Albanian-Serbian border would pursued the western part of Lake Ohrid waters, from the village of Lin to the

Monastery of St. Naum. Belgrade consistently claimed that St. Naum belonged to Yugoslavia. The Agreement Nikola Pasic-Ahmet Zogu sanctioned, the acceptance of the obligation of the Albanian government, to declare at the Paris Ambassadors Conference that it withdrew its allegation of sovereignty over the St. Naum Monastery and the localities of Vermosh and Kelmendi, which would remain under the possession of Yugoslavia.

Key words: *Agreement, territory, consultative opinion, cedim, St. Naum.*

Një akt tjetër kundër territorit dhe kufijve të vendit tonë është dhurimi i Manastirit të Shën Naumit dhe i një pjese të Vermoshit Mbretërisë së Jugosllavisë, në vitin 1925 nga Ahmet Zogu, si shpërblim për strehimin që Beogradi i ofroi pas përmbysjes nga revolucioni i qershorit i vitit 1924, si edhe për përkrahjen që Serbia i dha për t'u rikthyer në pushtet. Veprimi u realizua mbi bazën e një marrëveshjeje, që u nënshkrua në Beograd, në gushtin e vitit 1924, nga kryeministri serb Nikolla Pashiq me Ahmet Zogun, ish-kryeministrin shqiptar të rrëzuar nga pushteti dhe të arratisur në Jugosllavi. Për këtë marrëveshje të fundit ka patur polemika nëse ishte një marrëveshje formale apo verbale, pasi shkolla serbe e historiografisë përgënjeshtron ekzistencën e një marrëveshjeje me shkrim dhe pretendon se ekziston vetëm një "*gentilmanagreement*", pra, marrëveshje verbale.

Shën Naumi është një objekt i rëndësishëm kulti, me vlera historike, monumentale dhe fetare. Ai ndodhet në bregun jugor të liqenit të Ohrit, në afërsi të rrjedhës së burimeve të Shën Naumit dhe ka qenë pretenduar gjithmonë nga jugosllavët. Konferenca e Ambasadorëve në Londër, në 29 Korrik 1913, përveç miratimit të statusit politik të Shqipërisë, si principatë e pavarur nën garancinë dhe kontrollin e 6 fuqive

të Mëdha, përcaktoi edhe kufijtë e Shqipërisë, në të cilën kufiri i ri shqiptaro-serb do të ndiqte pjesën perëndimore të ujërave të liqenit të Ohrit, që nga fshati Lin deri në Manastirin e Shën Naumit. Pas përpjekjesh që përshkuan disa vjet bisedime të mundimshme dhe të suksesshme të diplomacisë shqiptare të asaj kohe, nga organizmat ndërkombëtarë, Manastiri i Shën Naumi *de juro* iu la Shqipërisë, pasi *de facto* Manastiri i Shën Naumit dhe zona përreth ishte e pushtuar nga trupat jugosllave që nga Lufta e Parë Botërore.

Beogradi vazhdimisht pretendonte se Shën Naumi i takonte Jugosllavisë, jo vetëm për shkak se Manastirin e Shën Naumit e konsideronte si një vend të shenjtë tëkishës serbe, por edhe duke e kundërshtuar kuptimin e frazës se territori "*që shtrihet prej fshatit Lin deri në Manastirin e Shën Naumit, janë pjesë integrale të Shqipërisë*". Ai insistonte se shprehja "*deri në*" nënkuptonte lënien e Shën Naumit jashtë kufijve të Shqipërisë brenda kufirit të Serbisë. Konferenca e Ambasadorëve e Parisit, me vendimin e 9 nëntorit të vitit 1921, riprodhoi pa asnjë ndryshim formulimin e Konferencës së Londrës, duke njohur kufijtë politikë shtetërore të vendosur në vitin 1913, pavarësisht se nga qeveria jugosllave u ngrit çështja se kujt i përkiste Shën Naumi. Për Konferencën e Ambasadorëve të Parisit, nga pikëpamja juridike, kjo çështje konsiderohej e mbyllur.

Vendimtare ishte rezoluta e posaçme e Konferencës së Ambasadorëve që daton në 6 Dhjetor 1922, e cila me konsensusin e të gjithë anëtarëve të vet përcaktoi që Shën Naumi i takon Shqipërisë¹). Qeveria Jugosllave kundërshtoi këtë vendim dhe duke parë që Konferenca e Ambasadorëve nuk merrte në konsideratë pretendimet e saj, për herë të parë, pas miratimit të kësaj rezolute, nga qeveria jugosllave hidhet idea e *shkëmbimit të territorit*. Qeveria shqiptare ishte e gatshme të pranonte propozimin, me kusht që Jugosllavia të lëshonte

1 Arben Puto .E Drejta Nderkombetare Publike .Tirane 2004.f.299

sipërfaqe të tjera (rrafshet e Sanishtës së Dibrës dhe Rrafshit të Hasit të Rugovës), por kjo nuk u pranua nga Beogradi.

Në prill 1923, qeveria jugosllave kërkoi zyrtarisht rishikimin e vendimit, pasi sipas ekspertëve jugosllave shkak ishte zbulimi i disa dokumenteve të reja që provonin se Manastiri i Shën Naumit i përkiste Serbisë. Çështja rihapet edhe njëherë nga Konferenca e Ambasadorëve dhe në përpjekje të mëtejshme drejt zgjidhjes, çështja u rishikua nga një grup ekspertësh jurist të çështjeve ndërkombëtar, të ngarkuar nga kjo Konferencë, por grupi i juristëve nuk dha një vendim të prerë se kujt i përket Shën Naumi. Për këtë arsye, Konferenca e Ambasadorëve çështjen ia kaloi edhe Lidhjes së Kombeve, ku pati diskutime, debate e polemika interesante midis përfaqësuesve shqiptarë dhe atyre jugosllavë. Qeveria shqiptare ishte e vendosur për ta mbrojtur me çdo kusht përkatësinë shqiptare të Shën Naumit, veçanërisht kur në krye të vendit kishte ardhur kabineti i Fan Nolit. Ai kishte përcaktuar si probleme madhore në marrëdhëniet me Jugosllavinë, ndër të tjera, rikthimin e rajoneve të Vermoshit dhe të Manastirit të Shën Naumit. Këshilli i Lidhjes së Kombeve, me rezolutën e 17 qershorit 1924, pretendimet e të dyja palëve për çështjen e Shën Naumit, ia përcolli për një mendim konsultativ, Dhomës Permanente të Drejtësisë Ndërkombëtare (DHPDN) në Hagë, "*për shkak të karakterit thjeshtë juridik të problemit*"².

Qeveria shqiptare parashtroi një argument bindës juridik në mbrojtjen e Manastirit të Shën Naumit, duke specifikuar se Konferenca e Ambasadorëve nuk kishte të drejtë të rishikonte vendimin që kishte marrë në 6 Dhjetor 1922, pasi pala jugosllave nuk sillte asnjë argument të ri të panjohur më parë. Nga pikëpamja juridike, një vendim mund të rishikohej vetëm nëse dilnin fakte dhe rrethana të reja të panjohura dhe të pa parashtruar më parë.

2 Arben Puto .E Drejta Nderkombetare Publike .Tirane 2004.f.299

Gjykata, me mendimin konsultativ Nr.9, të 4 shtatorit 1924, u shpreh se dokumentet e paraqitura nga jugosllavët nuk sillnin ndonjë element të ri dhe e njihnte të drejtë vendimin që kishte marrë Konferenca e Ambasadorëve në 6 Dhjetor 1922, duke ia lënë Manastirin e Shën Naumit Shqipërisë. Ky ishte një akt i rëndësishëm dhe njëkohësisht një rezultat shumë i kënaqshëm, i jashtëzakonshëm për shqiptarët. Vendimi i DHPDN iu kalua Lidhjes së Kombeve, e cila gjithashtu, në tetor 1924, ia njohu Shën-Naumin Shqipërisë. Ai iu përcoll Konferencës së Ambasadorëve, me qëllim që të merrte vendimin përkatës për ta detyruar Jugosllavinë ta dorëzonte Shën Naumin. Pra, vendimi i Konferencës së Ambasadorëve *ishte një vendim i formës së prerë*, i cili kishte marrë aprovimin jo vetëm nga Lidhja e Kombeve, por edhe nga Gjykata e Ndërkombëtare e Drejtësisë në Hagë.

Por, ky vendim nuk iu përcoll dhe Beogradit për njoftim dhe zbatim, nga Konferenca e Ambasadorëve Tiranës, për shkak të trazirave kufitare që ndërmoi Qeveria Jugosllave në Vermosh, kufi me Malin e Zi. Orvatjet e qeverisë jugosllave për të aneksuar në rrugë diplomatike Shën Naumin, deri në verën e vitit 1924, kishin dështuar. Kryeministri Nikolla Pashiçi duke qenë se në rrugë diplomatike nuk ia arriti qëllimit për marrjen e Manastirit të Shën Naumit, zgjodhi *rrugën private të zgjidhjes së çështjes* nëpërmjet nënshkrimit të një marrëveshjeje në Gusht 1924, me 16 pika, me ish-Kryeministrin e arratisur dhe pa asnjë tagër ligjor, Ahmet Zogu.

Kryeministri Nikolla Pashiçi, nëpërmjet kësaj marrëveshjeje ofronte ndihmë politike, ushtarake dhe financiare me qëllim rikthimin e Ahmet Zogut në pushtet në këmbim të marrjes ndër të tjera edhe të Shën Naumit. Ai e dinte shumë mirë nga pikëpamja juridike, që Zogu si individ nuk përfaqësonte shtetin shqiptar dhe nuk gëzonte asnjë atribut juridik dhe

ligjor në nënshkrimin e këtij akti, por e përdori këtë mënyrë për të mbajtur në presion dhe në krahun e tij Ahmet Zogun, në realizimin e aspiratave që kishte për të aneksuar Shqipërinë Jugosllavisë. Nga ana tjetër, dhe vetë A. Zogu ishte i ndërgjegjshëm që përfaqësonte interesat private dhe synonte të realizonte dëshirën e tij, për tu rikthyer në pushtet, pavarësisht se kjo dëshirë mund të cenonte dhe dëmtonte interesat e asaj kohe dhe territorin shqiptar. Pikërisht në këto çaste kur nuk ishte fashitur ende ndjenja e kënaqësisë të ligjshme për triumfin gjyqësor ndaj një padrejtësie të hapur, Ahmet Zogu ndërmerr nismën e dhurimit dhe shkëputjes së Manastirit të Shën Naumit nga trojet shqiptare³). Nuk ka dyshim se Ahmet Zogu, i cili vuri emrin e vet në së paku 15 vjet të historisë shqiptare, përbën një figurë komplekse dhe problematike, me kontribute, por edhe me qëndrime e veprime, të cilat në një gjykim objektiv do ti kalojnë historisë së Shqipërisë.

Nuk mund të mohohet roli që luajti në konsolidimin e shtetit shqiptar, në forcimin e institucioneve, në përgatitjen dhe miratimin e kodeve themelore, në zgjerimin e rrjetit shkollor fillor dhe hapjen e shkollave të para të mesme laike etj. Por, kur flitet për Ahmet Zogun nuk ka arsye për të fshirë nga historia e tij ngjarje apo episode historike tërëndësishme të kushtueshme për Shqipërinë.

Duke lënë mënjanë aktin e vet shpalljes si mbret të shqiptarëve, largimin nga vendi në kohën e pushtimit nga Italia fashiste në prill të vitit 1939, të vjen ndër mend menjëherë episodi i rëndë i marrëveshjes të tij me Nikolla Pashiçin, ish kryeministrin serb të asaj kohe, për lëshimin e territorit të Shqipërisë në çdo kuptim të kësaj fjale. Në shtypin dhe në literaturën historiografisë shqiptare flitet pa asnjë dyshim për ekzistencën e një marrëveshjeje formale, me 16 pika, të nënshkruar nga Pashiçi dhe Zogu, në Beograd, në gusht të vitit 1924.

3 A.Puto .E Drejta Nderkombetare Publike .Tirane 2004. f.300.

Marrëveshja është një akt zyrtar kapitullimi, krejtësisht e pamotivuar dhe juridikisht e pajustificuar. Pa shtjelluar tërësisht përmbajtjen e marrëveshjes, do të mjaftonte të përmendnim se nëpërmjet saj Shqipëria angazhohej të bashkohej me Jugosllavinë në formën e një bashkimi personal. Sipas nocionit juridiko-ndërkombëtar të bashkimit personal, kjo nënkuptonte pranimin e kurorës mbretërore serbe si kryetar të bashkimit shqiptaro-serb. Pra, do të realizohej futja e shtetit të pavarur shqiptar në përbërjen e shtetit Serbo-Kroato-Slloven.

Ndryshe nga koncepti tradicional i bashkimit personal, përfaqësuesit diplomatikë jugosllavë do të ngarkoheshin edhe me përfaqësimin e interesave të Shqipërisë, e cila, pas kësaj, nuk do të kishte më përfaqësi diplomatike dhe përfaqësi konsullore jashtë shtetit. Të dy vendet binin dakord, ndër të tjera, për realizimin e bashkimit doganor, në bazë të të cilit importet dhe eksportet e mallrave midis të dy vendeve do të kryheshin pa pengesa dhe në liri të plotë. Më tej, Marrëveshja sanksiononte pranimin e detyrimit të qeverisë shqiptare për të deklaruar pranë Konferencës të Ambasadorëve në Paris *se tërhiqte pretendimin e saj për sovranitetin mbi Manastirin e Shën Naumit dhe lokalitetet e Vermoshit dhe Kelmendit, të cilat do të mbeteshin nën zotërimin e Jugosllavisë.*

Siç shihet, nga përmbajtja e marrëveshjes, duket se bëhet fjalë për një akt juridiko-ndërkombëtar bilateral, sipas të cilit praktikisht Shqipëria jo vetëm që do të tkurrej e zvogëlohej në përmasa simbolike, por do të cedonte gati krejt atributet sovrane të një shteti të zakonshëm dhe praktikisht do të eliminohej si subjekt i së drejtës ndërkombëtare. Ajo do të shndërrohej në një njësi territoriale administrative që do të ekzistonte dhe do të vepronte nën tutelën zyrtare e juridike të shtetit serbo-kroato-slloven. Por, nga pikëpamja juridike, kjo marrëveshje ishte një akt juridik i pavlefshëm, për tre arsye:

1. nuk ishte një marrëveshje e nënshkruar midis dy shteteve, pasi Ahmet Zogu nuk gëzonte asnjë ofiq dhe titull, ai ishte një kryeministër i rrëzuar nga pushteti dhe i arratisur. Pra, nuk ishte i autorizuar nga Asambleja Legjislative për lidhjen/nënshkrimin e kësaj marrëveshje;
2. nuk u iu nënshtrua ratifikimit parlamentar, që të kishte vlerë juridike; dhe së fundi
3. nuk iu nënshtrua regjistrimit në Lidhjen e Kombeve, që të konsiderohej një akt ndërkombëtar i njohur dhe i zbatueshëm;

Kjo marrëveshje ishte një indice për realizimin e aspiratave të Nikolla Pashiçit për marrjen e Manastirit të Shën Naumit. Marrëveshja veproi vetëm në njërin prej aspekteve të saj, në realizimin e cedimit territorial të Manastirit të Shën Naumit dhe një pjese të Vermoshit. Për pjesën tjetër nuk rezulton të jetë folur dhe as vepruar si nga pala serbe ashtu edhe nga pala shqiptare. Nuk mund të mos mbahet parasysh edhe fakti që në qoftë se ajo që ishte vendosur në tekstin e marrëveshjes do të zbatoheshin realisht, do të shkakttoheshin turbulenca të fuqishme politike jo vetëm brenda vendit në Shqipëri, por edhe te fqinjët e saj, te Greqia dhe veçanërisht te Italia. Frika nga vënia në diskutim e legjitimitetit të marrëveshjes nga palët e interesuara dhe nga opinioni i gjerë publik shqiptar bëri që Zogu, pas kthimit në atdhe, në fundin e dhjetorit 1924, të mos e përmendte fare atë. Kthimi i tij në Shqipëri u bë me përkrahjen e Serbisë.

Në sajë të këtyre ndihmave, që mori nga Nikolla Pashiçi ai shtypi qeverinë e Fan Nolit, e cili u gjend e izoluar nga jashtë dhe i bllokuar nga rivalitetet e brendshme. Ahmet Zogu hyri në Tiranë më 24 dhjetor 1924. Pas përmbysjes së qeverisë së Fan Nolit. Zogu mori drejtimin e ushtrisë, si komandant i përgjithshëm i forcave të armatosura. Më 15 janar 1925 u krijua qeveria e re, e kryesuar prej tij. Po atë ditë u thirr në Tiranë, Asambleja Kombëtare

me përbërje të kufizuar, e cila më 21 janar 1925 e shpalli Shqipërinë Republikë, zgjodhi Ahmet Zogun President të saj dhe miratoi kushtetutën sipas modelit amerikan.

Në përmbushje të angazhimit që kishte marrë ndaj Pashiçit, që në ditët e para të janarit 1925, thirri Mehdi Frashrin, i cili ishte përfaqësuesi i Shqipërisë në Komisionin Ndërkombëtar të Kufijve dhe e ngarkoi që të hynte në tratativa sekrete me palën jugosllave për të filluar negociatat zyrtare për përfundimin e marrëveshjes. Mehdi Frashri veproi ndryshe nga udhëzimet e dhëna nga ish-Zëvendësministri i Punëve të Jashtme Myfit Libohova, i cili për çështjen e Shën Naumit e autorizonte që të bënte një korigjim të *"lehtë"* në këtë sektor, në favor të Serbisë, me kusht që Shqipëria të kompensohej me një territor të mjaftueshëm në sektorin e Vermoshit, *por në çdo rast Manastiri i Shën Naumit t'i mbetej Shqipërisë*. Menjëherë Beogradi njoftoi Konferencën e Ambasadorëve se kishte rënë në ujdi me Tiranën për *"shkëmbim territoresh"* si në Manastirin e Shën Naumit ashtu edhe në Sektorin e Vermoshit.

Vetë Qeveria Shqiptare pranonte që kufiri shqiptaro-jugosllav të vihej në diskutim, pavarësisht *vendimit përfundimtar të marrë nga instancat ndërkombëtare* për këtë çështje. Ishte pikërisht ky moment, fillimi i cenimit të territorit shqiptar nga pikëpamja juridike. Lëshimi i pamotivuar juridikisht i hapi rrugë cenimit të padrejtë të integritetit tokësor të Shqipërisë. U vijua me hapa të tjerë për realizimin e këtij cenimi, nga pikëpamja juridike. Kështu në 16 Korrik 1925, në rend të ditës të dy Dhomave Legjislative, Parlamentit dhe Senatit, ishte shkresa e Kryetarit të Qeverisë ku kërkohej autorizimi për të filluar bisedimet me palën jugosllave me objekt *"shkëmbim"* territoresh në sektorin e Vermoshit dhe Shën Naumit. Gjithashtu, kërkohej që mbledhja të zhvillohej e fshehtë. Pati debate nga asamblëtarët për këtë çështje, madje Mehdi Frashri e serviri sikur Konferenca e Ambasadorëve kishte marrë vendimin që

çështja e kufirit të zgjidhej midis dy palëve, kur në të vërtet nuk rezultonte kështu. Pas debateve të shumta, të gjithë u dakordësuan, por u konstatua nga Kryetari i Asamblesë Eshref Frashri se ishte shkelur Neni 2 i Statusit Themeltar, i cili e ndalonte kategorikisht cenimin apo prekjen e kufirit shtetëror. Konkretisht, neni 2 i Statusit përcaktonte: *Art. 2. Republika Shqiptare, asht independente, e pa-ndame, tanësija tokësore e sajë e padhunueshme edhe toka e sajë e pajetërtueshme.*

Nga Asambleja u konsiderua si antikushtetuese shkëmbimi i territorit pa u ndryshuar neni 2 i Statusit Themeltar, a thua se vete ky ndryshim i Ligjit Themeltar brenda 2 ditëve (17 dhe 18 Korrik 1925) nga vetë Asambleja Legjislative nuk ishte një vepër antikushtetuese, me pasojë cenimin e sovranitetit dhe integritetit të shtetit shqiptar⁴). Është qartë se përgjegjës nuk ishte vetëm Ahmet Zogu, në atë kohë President i Republikës së Shqipërisë dhe Kryetar i Qeverisë, por edhe Asambleja Legjislative, e përbërë nga Parlamenti dhe nga Senati, të cilët iu bindën qorrazi vullnetit të Ahmet Zogun, duke u bërë bashkëpunëtorë dhe bashkëfajtorë me të.

Megjithatë, edhe vendimmarrja për ndryshimin e nenit 2 të Statusit Themeltar është çështje diskutimi, pasi rezultoi që neni 141 i Statusit Themeltar kërkon 2/3 e secilës Dhomë (Parlamentit dhe Senatit) për të ndërruar urdhërimet e statusit, dhe më pas dy trupat legjislativ mbasi të kenë marrë secili veçanërisht këtë vendim, mblidhen së bashku dhe procedojnë në ndërrime. Vendimet mbi ndërrime të urdhërimeve statutores, merren me dy të tretat e votave të gjithë përfaqësuesve që përmbajnë mbledhjen e përbashkët. Ndërkohë rezultoi se shtojca e nenit 2 të Statusit Themeltar u vu në votim në dy Dhomat Legjislative nga 65 asamblistë (18 senatorë dhe 47 deputetë), kur në sallë ndodheshin 54 deputetë dhe senator.

4 Ligji Themeltar i Vitit 1925.

Prej tyre në favor të shtojcës votuan 43 asamblastë dhe kundërshtuan haptazi 8 asamblastë. Si rrjedhim, shtojca u miratua me 43 vota, të cilat ishin 2/3 e numrit të asamblastëve të pranishëm dhe jonumrit të përgjithshëm të asamblastëve. Data 18 Korrik 1925, daton me cenimin ligjor nga autoritetet shtetërore shqiptare të kufijve shqiptaro-jugosllav, nëpërmjet pranimit në parim të shkëmbimit të tokës midis dy shteteve dhe autorizon qeverinë shqiptare të hyjë në marrëveshjet e duhura për realizimin e tyre. Më pas, u vijua me dhënien e autorizimit për realizimin e marrëveshjes, e cila u finalizua me firmosjen nga të dy shtetet më 28 gusht të vitit 1925 dhe ratifikimin nga Asambleja Legjislative në 14 Tetor 1925.

Nëpërmjet kësaj marrëveshjeje Shqipëria pranoi t'i lëshonte Jugosllavisë Shën Naumin, në shkëmbim të fshatit Pishkupije, në jug të Shën Naumit dhe disa territoreve të tjera te parëndësishme. Qeveria shqiptare pranoi të lëshonte edhe një pjesë të Malit të Vermoshit dhe pikërisht sektorin e përroit të Vuçipotogut, në përfundim të Velipojës, në shkëmbim të kullotës së Libovicës midis Veternikut dhe Gronçarit, si dhe disa troje të tjera të parëndësishme. Pas caktimit konkret të vijës kufitare në zonat e ceduara, Konferenca e Ambasadorëve në 30 Korrik 1926, nënshkroi Protokollin e caktimit të kufijve midis Shqipërisë dhe shtetit Serbo-Kroato-Slloven. Ky ishte akti i fundit juridikondërkombëtar i miratuar për kufijtë e Shqipërisë. Nëpërmjet këtij akti konfirmoheshin Vendimet e Konferencës së Ambasadorëve të Londrës të viteve 1912-1913, veprimet e kryera pas Luftës së Parë Botërore për demarkacionin dhe ndryshimet në Vermosh dhe Shën Naum sipas marrëveshjes shqiptaro-jugosllave, të gushtit 1925. Në këtë mënyrë, u zbatua premtimi që Ahmet Zogu i bëri Qeverisë Jugosllave për dhurimin e territorit në këmbim të ardhjes në pushtet, e cila më vonë mori formën e një marrëveshje të mirëfillte.

BIBLIOGRAFIA:

- Ligji Themeltar i Vitit 1925
- Puto . E Drejta nderkombetare Publike
- Kristo Frashëri - Si e shiti Zogu Shën Naumin
- KsenofonKrisafi : Per token dhe detin e Shqiperise (Qasje juridike - nderkombetare).
- Uetpres 2014

Msc. Qetësor GURRA
*Pedagog. Fakulteti i Sigurisë dhe
Hetimit Akademia e Sigurisë*
e-mail: qetesorgurra@gmail.com

Msc. Jonida GURRA
Fakulteti Drejtësisë
e-mail: gurrajonida7@gmail.com

INCIDENTI I KANALIT TË KORFUZIT NËN DRITËN E FAKTEVE TË REJA

Abstrakt

Në këtë temë do të trajtohet mënyra si ndodhi incidenti i kanalit të Korfuzit, ngjarjet e tjera para dhe pas ngjarjes së ndodhur. Kompromisi i palëve dhe shqyrtimi i çështjes nga gjykata ndërkombëtare. Vendimi i Gjykatës dhe mospranimi i tij nga Shqipëria. Bllokimi i arit shqiptar në vijim të masave të ndërmarra. Prova të reja që e vënë në diskutim vendimin e gjykatës së Hagës. Zgjidhja e sotme e problemit të arit.

Fjalë kyçe: *Incident, anije luftarake, ujëra territoriale, Gjykata ndërkombëtare, fajësi.*

Abstract

In this topic will be treated the way the Corfu Channel incident happened, other events before and after the event occurred. Compromise of the parties and consideration of the case by the international court. The Court's decision and its refusal by Albania. The blockade of Albanian gold following the measures taken. New evidence that challenges Hague tribunal's decision. Today's Solution to the Gold Problem.

Key words: *Incident, warships, territorial waters, international court, guilty.*

Mënyra si ndodhi incidenti i kanalit të Korfuzit.

Më 22 tetor 1946, midis orës 14.53 dhe 16.16 në ujrat detare shqiptare, 1200 metra larg brigjeve shqiptare ne Sarande, do te ndodhte nje ngjarje tragjike. Dy luftanije britanike ndeshen ne mina dhe u demtuan rende dhe si pasoje humben jeten 44 ushtare britanike dhe u plagosen 42 te tjere. Kjo ngjarje hyri ne histori me emertimin incidenti i kanalit te Korfuzit.

Ky incident ka lidhje të ngushtë edhe me dy incidente të tjera, me atë të 15 majit 1946, që i paraprin atij, si dhe me atë të 12-13 nëntorit 1946, që do ta pasonte atë. Më 15 maj 1946 ¹⁾, rojet bregdetare shqiptare hapën zjarr me artileri në orën 08:30 ndaj dy anijeve luftarake britanike që lundronin në ujërat shqiptare, në afërsi të Gjirit të Sarandës. në një distancë një kilometër nga bregu. Në raportin e asaj dite, që komandanti i njësisë ushtarake të Sarandës ia drejton komandës eprore, thuhet se anijet ishin të paignifikuara dhe se të shtënat ishin paralajmëruese, por zjarri u ndërpre mbasi u identifikua kombësia e tyre (britanike). Anijet nuk iu kundërpërgjigjën zjarrit. Duhet thënë se incidenti i 15 majit ²⁾ ishte pjesë e klimës politike të kohës. Midis aleatëve ishte shfaqur kriza e mosbesimit dhe ishin ftohur edhe raportet e perëndimit me Shqipërinë.

Në pragun e incidenteve në Kanalin e Korfuzit, dy shtetet fqinje Shqipëria dhe Greqia përjetonin krizën më të thellë të marrëdhënieve midis tyre. Ato ishin acaruar qysh para përfundimit të Luftës së Dytë Botërore dhe u përkeqësuan ndjeshëm në Luftën Italo-Greke, gjatë së cilës Italia përdori territorin e vendit tonë për pushtimin e Greqisë. Pikërisht me këtë argument, Greqia i shpalli luftë Shqipërisë me anë të një ligji të miratuar në datën 10 nëntor 1940. Në vitin 1944 ndodhi masakra ndaj popullsisë çame në Greqi. Në periudhën 1944-1946 u shtuan së tepërmi provokacionet ushtarake të Greqisë në kufirin jugor të vendit tonë. Juridikisht dy vendet ishin në gjendje lufte dhe praktikisht shumë pranë saj. Kjo klimë nuk mund të sillte tjetër, përveçse incidente dhe mungesë vullneti për t'i kapërcyer ato.

Disa të shtëna në det dhe të moskërkuarit ndjesë për incidentin, tregonin se shqiptarët dëshironin sovranitet

-
- 1 Hakif Bajrami, Dokumente të institucioneve gjermane për historinë shqiptare 1941-1944, Prishtinë fq 54
 - 2 Hakif Bajrami, Dokumente të institucioneve gjermane për historinë shqiptare 1941-1944, Prishtinë fq 54

në vendin e tyre. Ndërsa britanikët, me precedentin shqiptar të 15 majit, ndjeheshin të fyer në prestigj dhe të cenuar në lirinë e pakufizuar që ata kishin historikisht në detet dhe oqeanet. Aq më shumë, nga një vend i vogël si Shqipëria!

Pas kësaj ngjarjeje, me ndihmën e jugosllavëve, shqiptarët shtuan masat për të rritur aftësinë e mbrojtjes bregdetare, sic do të rezultojnë me pas vendosën mina në ujrat territoriale, ndërsa britanikët përgatitën skenarin për t'i vënë edhe një herë në provë shqiptarët dhe për t'i ndëshkuar ata, nëse nuk "kishin mësuar të sillen". Thënë ndryshe, shqiptarët u provokuan. Më 22 tetor 1946³⁾ anijet luftraku britanike ju afruan në brigjet shqiptare. Pa kete provokim, nuk do të kishte ndodhur as ngjarja.

Per kete flet veçanërisht një letër që Admiraliati Britanik i'a drejtoi Komandës së Mesdheut, më 21 shtator 1946. "Vendosja e marrëdhënieve diplomatike me Shqipërinë, thuhej në letër, është pjesë e axhendës së Qeverisë së Britanisë së Madhe, e cila do të dëshironte të dinte në se qeveria e Shqipërisë ka mësuar të sillen. Do të dëshironim të kishim informacion, nëse ndonjëra nga anijet tuaja ka kaluar nëpër Ngushticën e Kanalit të Korfuzit, qysh nga Gushti dhe nëse jo, kur keni planifikuar ta bëni këtë gjë së shpejti". Dhe kjo porosi u krye pikërisht në ditën e incidentit.

Në fillim qeveria britanike beri përpjekje për zgjidhjen e incidentit të 22 tetorit 1946⁴⁾ në mënyrë diplomatike me qeverinë shqiptare, dhe me pas iu drejtua me një letër të veçantë Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së, me qëllim që të hetohej mbi këtë problem sa më parë nga Këshilli i Sigurimit, në bazë të kapitullit VII të Kartës së OKB-së, pasi situata "rrezikonte paqen dhe sigurinë ndërkombëtare". Këshilli i Sigurimit ariti

3 Ibid, fq 55

4 Historia e Shqipërisë IV, Tiranë: "8 Nëntori", 1983, fq 14

te miratoje më 9 prill 1947 ⁵një rezolutë, përmes së cilës u rekomandohej palëve "ta paraqisnin menjëherë mosmarrëveshjen në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë, në përputhje me dispozitat e statutit të gjykatës". Kjo rezolutë u pranua në parim nga të dyja palët. Gjykata Ndërkombëtare e Drejtësisë iu përgjigj 2 pyetjeve kryesore të shtruar nga palët në marrëveshjen e kompromisit, që ishin:

1) Nëse ishte përgjegjëse Shqipëria për shpërthimin e minave në Kanalin e Korfuzit dhe nëse ishte rasti për dëmshpërblim?

2) Nëse Britania e Madhe kishte shkelur sovranitetin e shtetit shqiptar kur pastroi minat në Kanalin e Korfuzit më 12-13 nëntor 1946 ? (

Lidhur me pyetjen e parë, me 11 vota pro dhe 5 kundër, ajo arriti në përfundimin se Shqipëria ishte përgjegjëse për shpërthimin e minave në zonën e Kanalit të Korfuzit më 22 tetor 1946 dhe, për pasojë, edhe për dëmtimet dhe humbjet e jetëve të njerëzve. Sipas gjykates Kanali i Korfuzit është një ngushticë e tillë që përdoret për lundrim ndërkombëtar dhe se lundrimi i anijeve britanike më 22 tetor 1946 ishte paqësor. Prandaj, me 14 vota pro dhe 2 kundër, ajo arriti në përfundimin se më 22 tetor 1946 Britania e Madhe nuk kishte shkelur sovranitetin e shtetit shqiptar.

Lidhur me pyetjen e dytë të shtruar nga marrëveshja e kompromisit mes palëve, Gjykata me unanimitet theksoi se operacioni i luftanijeve britanike për pastrimin nga minat të Kanalit të Korfuzit, i ndërmarrë më 12-13 nëntor 1946, "kishte shkelur sovranitetin e Republikës Popullore të Shqipërisë"

Qeveria komuniste e Shqipërisë, ashtu si nuk e pranoi asnjëherë përgjegjësinë e saj për vendosjen e minave, nuk pranoi as sanksionet e vendosura nga Gjykata. Si kundërpërgjigje, qeveria britanike bllokoi 1574 kg ar të Bankës së Shqipërisë, sasi që gjatë luftës ishte depozituar në Bankën e Romës dhe, pas kapitullimit

5 Ibid fq 15

të Italisë fashiste, ishte marrë nga gjermanët. Mbi këtë sasi ari⁶⁾, e gjetur në depot e një kriporeje në Gjermani dhe e depozituar në Bankën e Londrës, e njohur nga Komisioni Tripalësh i Arit për t'iu kthyer Shqipërisë, u vendos sekuestro konservative për 50 vjet.

Në Tetor 1996 ari iu kthye Shqipërisë. Në këmbim, pala shqiptare pranoi t'i shlyente 2⁷⁾ milionë dollarë Anglisë, si pretendime financiare që ajo kishte ndaj Shqipërisë. Për këto 2 milionë dollarë në dokumente nuk u përmend asgjëkund sanksioni i Hagës, edhe pse kjo shlyerje është e lidhur tërësisht me të.

Zbulime të reja kanë dalë në dritë

Megjithatë, pas 60 vjetësh pas zbulimit të provave të reja janë shtuar zërat se procesi i Hagës nuk ishte fort i drejtë. Kane dale ne drite fakte e prova qe vene shume pikepyetje rreth se vertetete per incidentin dhe vecanerisht rreth fajesise se Shqiperise. Njera prove erdhi si rezultat i nje ekspedite kerkimore shkencore shqiptaro amerikane ne kuadrin e pergatitjes se hartes arkelogjike nenujore te Bregdetit shqiptar. Ekipi i anijes kerkimore - shkencore Herkules, zbuloi ne muajin ne muajt Qershor-korrik te vitit 2007, brenda Gjirit te Sarandes, ne nje distance 1.2 km larg qyteitit nje mbetje anijeje, qe i perkiste anijes britanike Volage, te perfshire ne ngjarjen e incidentit te kanalit te Korfuzit. Londra gjate procesit gjyqesor insistonte se kur ndodhi incidenti anijet e saja ishin duke ushtruar te drejten e kalimit paqesor ne ujrat territoriale shqiptare, Ky zbulim e lekund fuqimisht objektivitetin e vendimit te Gjyktes Nderkombetare te Hages, se paku per vendodhjen e anijeve ne kohen e kryerjes se incidentit.

Pasi anijet ndodheshin jo me shume se 1200 m larg

6 Ksenofon Krisafi, Në kërkim të arit, Tiranë: "Dita 2000", fq 29

7 Ksenofon Krisafi, Në kërkim të arit, Tiranë: "Dita 2000", fq 29

bregut te Sarandes , ne ujerat e brendshme te Shqiperise dhe jo ne ujerat territoriale apo te detit te hapet. Pra behej fjale per kalim paqesor te anijeve ne ujerat territoriale , por per futjen e tyre ne menyre provokative ne ujerat e brendshme shqiptare. Ne ujerat e brendshme ato kane te drejten vetem ne raste perjashtimore, kur hyjne apo dalin nga portet e shtetit bregdetar me lejen e ketij te fundit ose kur levizin ne rastet e strehimit emergjent per shkak avarish apo force madhore.

Edhe nje zbulim tjetër ka vene ne dyshim konkluzionin e Gjykates se më 22 tetor 1946 nuk ishte shkelur sovraniteti i Shqipërisë, pasi kalimi i anijeve kishte qenë "paqësor".

Dokumentet e hapura se fundi te arkives britanike tregojne se kalimi anijeve ditën qe ndodhi ngjarja nuk ka qene paqesor por provokativ. Keto dokumente u refuzuan t'i jepeshin Gjykatës së Hagës, gjatë procesit që pasoi Incidentin e Korfuzit dhe kane qene të mbyllura në arshivat britanike për gjysmë shekulli.

Në dy dokumentet e koduara " Top secret" me nr. 0321/13, të datave 5 dhe 13 tetor 1946 zbulohet sesi marina britanike u përgatit paraprakisht jo thjesht për një kalim nëpër ujërat shqiptare, sic ka qenë versioni zyrtar, por për një demonstrim force dhe kundërpergjigjeje, në rast nevojë. Një analize te hollesishme për këto dy dokumente dhe për konfuzionin e krijuar në Kabinetin e Kryeministrit britanik, Klement Etli, e ka sjellë ne nje artikull te botuar ne nje reviste profesor Anthony Carty, shëf i departamentit të së drejtës publike në Universitetin e Aberdin (Aberdeen) në Skoci.

Sipas artikullit ne procesin gjyqesor, britanikët iu mbajtën versionit se kalimi i anijeve të tyre në Kanalin e Korfuzit, më 22 tetor, ishte bërë në përputhje me të drejtën zakonore ndërkombëtare dhe se ky kalim kishte qenë paqësor. Ndersa shqiptaret ne gjyq argumentuan se kalimi nuk ishte paqësor, përkundrazi agresiv dhe provokativ. Ndërkohë pala shqiptare, e përfaqësuar

nga Kahreman Ylli, Behar Shtylla dhe Pier Cot, profesor i së drejtës, bashkë me dy juristë të tjerë francezë, bëri një lëvizje që i zuri në befasi britanikët. Ajo i kërkoi trupës gjyqësore të njihej me urdhrat e lundrimit të skuadriljes. Gjykata e vlerësoi kërkesën si të arsyeshme.

Kjo kërkesë shkaktoi një pështjellim të vërtetë në administratën britanike ku, përveç këshilltarëve ligjorë, u përfshinë Prokurori i Përgjithshëm, Ministri i Drejtësisë, i Jashtëm, i Marinës dhe bashkë me ta edhe Kryeministri. Dokumentet që permbanin urdherin e lundrimit të skuadriljes vertetonin se levizja e dy kryqezoreve angleze u bë sipas një skenari të paracaktuar, i cili kishte parashikuar deri në detaje menyren e vendosjes së anijeve, itinerarin e levizjes së tyre, dokumentimin e gjithçkaje nepermjet fotografimit dhe filmimit, vendndodhjen e baterive bregdetare të Sarandës, pozicionet e zjarrit, transhetë, armatimet e identifikuara etj mbeshtetjen e kryqezoreve nga avione të gatshëm për tu ngritur në fluturim dhe për të bombarduar territorin shqiptar, nëse ndaj anijeve do të reagohej, nga rojet bregdetare shqiptare. Dokumenti saktëson më tej se nëqoftëse bateritë shqiptare do të hapnin zjarr në drejtim të anijeve, atëherë do të ndërmerrej operacioni shpagues nga deti dhe ajri, që shpresohej të zgjaste jo më shumë se një orë. Vete Prokurori H. Shawcross, që do ta mbronte çështjen në Hagë i shkroi Kryeministrit britanik se dokumentet e Marinës Ushtarake tregonin se lundrimi nuk ishte paqësor dhe se ai ishte bërë enkas "për të kërkuar sherr me shqiptarët". Duke menduar për humbjen e gjyqit zyrtarët e larte britanike vendosen që këto dokumente të mos i dorëzoheshin Gjykates së Hages "Për arsye shtetërore".

Në Gjykatë pala britanike mosdorezimin e dokumenteve e justifikoi me arsyetimin se pas rënies në minë, skuadrilja nuk u përgjigj me zjarr, por mori masë për tërheqje. dhe nëse urdhri për lundrim do të

autorizonte veprime të tjera, përveç kalimit paqësor, atëherë anijet do të zbatonin urdhrin. Sipas mbrojtjes, ishte më e rëndësishme çfarë bënë anijet dhe jo çfarë ato mund të bënin. Mbrojtja e të fshehtës britanike i shpëtoi "nderin" Mbretërisë së Bashkuar, por goditi në prestigj tempullin botëror të drejtësisë.

Nga ana tjetër qeveria shqiptare e asaj kohe nuk e pranoi asnjëherë akuzën britanike për vendosjen e minave në ujërat territoriale të saj dhe as vendimin e Gjykatës, që e bënte atë fajtorë. Versioni për fajin nuk ishte tërësisht i mbështetur dhe fajësia u dha me prova të tërthorta. Kështu, në qoftë se me vendimin e saj Gjykata i çliroi britanikët nga fajësia, edhe pse ata ishin fund e krye me faj, në çështjen tjetër, shqiptarët u gjendën fajtorë, edhe pse faji nuk u provua.

Por, ashtu sikundër e fshehta e parë, edhe e fshehta shqiptare gjendet në arkiva. Në Arkivin Qendror të PPSH, Dosja 1, viti 1957, janë shënimet nga takimi me delegacionin parlamentar kinez, i kryesuar nga Pen Çen, anëtar i Byrosë Politike dhe sekretar i KQ të Partisë Komuniste të Kinës, më 16 janar 1957.

Në këtë takim, Mehmet Shehu i ka deklaruar zyrtarit të lartë kinez: "Në realitet në ujërat territoriale tonat ishin vendosur mina nga ana jonë. Kjo u bë në këto kondita. Unë në vitin 1946 shkova në Beograd. Atëherë unë isha shef i Shtabit të Përgjithshëm të ushtrisë sonë. Tito na propozoi të minohej kanali i Korfuzit. Kështu minat ne i vendosëm me anën e marinarëve jugosllavë. Pasi mora pëlqimin e shokut Enver, unë rashë dakord me propozimet e Titos për të minuar Kanalin. Nga pala jonë këtë çështje e dinte shoku Enver, unë dhe një marinar shqiptar vetëm, kurse nga pala jugosllave kishte dijeni Tito, shefi i Shtabit të Përgjithshëm të ushtrisë jugosllave dhe marinarët e tyre e askush tjetër, as shokët e Byrosë Politike të Partisë sonë". Ky pohim është mjaft shpjegues.

Nga sa u përmend me sipër, nese për fajesinë e paleve

do te gjykojme sipas parimit te proporcionaliteit, do ishte shume e veshtire qe te vihej shenja e barazimit te pergjegjesise se Britanise se Madhe , qe ndermori nje veprim te qellimshem dhe provokues dhe pergjegjesise se Shqiperise qe, per tu mbrojtur nga kercenimet reale te vazhdueshme dhe te rrezikshme, zgjodhi nje rruge te papershtatshme. Ne kete veshtrim ngjarja nuk ishte thjesh nje incident, nje ndodhi e rastesishme, e paparashikuar dhe e padeshiruar. Ishte nje provokacion i paramenduar nga anglezet. Per palen shqiptare perben nje vetembrojtje ne kapercim te kufijve te mbrojtjes se nevojshme, qe megjithate e ngarkon shtetin shqiptar me nje lloj pergjegjesie.

Tani kane kaluar dekada nga ku kjo ngjarje fatkeqe shkaktoi humbjen e jetes se njerezve dhe ngurtesoi per gati gjysme shekulli marredheniet ndermjet Britanise se Madhe dhe Shqiperise. Tani marredheniet shqiptaro-britanike perjetojne nje atmosfere progresi të vazhdueshem nderkohe qe Britania eshte shnderruar ne nje nder partneret e rendesishem te vendit tone, e cila i ofron asaj pa kursim miqesi, mbeshtetje e asitence te gjithanshme.

BIBLIOGRAFI

- Hakif Bajrami, Dokumente të institucioneve gjermane për historinë shqiptare 1941-1944, Prishtinë: "Vatra", 1998,
- Ksenofon Krisafi, Në kërkim të arit, Tiranë: "Dita 2000", 2010,.
- Historia e Shqipërisë IV, Tiranë: "8 Nëntori", 1983,.
- Historia e Popullit Shqiptar 4, tekst për shkollat e mesme, Tiranë: "shblsh", 2003,
- Radiogram i Koçi Xoxes për A.Rankoviçin 24.10.1946.
- AQPPSh, viti 1957, dos.1, Marrëdhëniet e PPSH me Partinë Komuniste Kineze.

Msc. Jonida GURRA
Fakulteti Drejtësisë
e-mail: gurrajonida7@gmail.com

Msc. Qetësor GURRA
Pedagog. Fakulteti i Sigurisë dhe Hetimit
Akademia e Sigurisë
e-mail: qetesorgurra@gmail.com

ABSURDITETI I LIGJIT GREK TË GJENDJES SË LUFTËS ME SHQIPËRINË

Abstrakt

Në këtë temë do të trajtohet zanafilla e ligjit të luftës me vendin tonë dhe shtetin fqinj, Greqinë. Rrjedha kronologjike e ngjarjeve do të dëshmojë arsyen e mirë-filltë të fillesës së klimës së acartë mes nesh. Një petk keqkuptimi dhe prapaskenash të fshehta do të vijojë më tej duke shpalosur interesat me natyrë ekonomike të cilat përbëjnë arsyen e vërtetë përse ky ligj lufte ende nuk është hequr. Çështja çame e filozofia e shtetit grek në lidhje me kombin tonë, racizmi tej mase i theksuar përbëjnë pengesa të mëtejshme për një marrëdhënie harmonike mes nesh. Në përfundim do të jepet një analizë imtësore rekomandime të shkurtra.

Fjalë kyçe: *Ligji i luftës, interesa, komb, Çështja Çame, marrëveshje.*

Abstract

In this topic will be addressed the origin of the law of war with our country and the neighboring state, Greece. The chronological sequence of events will prove the true reason for the beginning of the frozen climate between us. A mock misunderstanding and hidden behind-the-scenes will go further by expounding the economic interests that make up the real reason why this war law has not yet been abolished. The issue of philosophy of the Greek state in relation to our nation, overly significant racism, constitutes further obstacles to a harmonious relationship between us. In conclusion, a brief analysis will be given.

Key words: *The law of war, interests, nation, Cham issue, agreement.*

Hyrje

I paqartë dhe tashmë pjesë e një mitizimi historik të kontekstit, ligji i luftës qëndron gjithashtu si një çështje e shumë diskutuar në debatin publik shqiptar kur bëhet fjalë për qëndrimet e Greqisë ndaj Shqipërisë. Një çështje sa burokratike aq edhe simbolike të paktën për shqiptarët, ligji i luftës u hoq zyrtarisht nga qeveria greke në vitin 1987, megjithatë ai asnjëherë nuk u shfuqizua nga parlamenti grek. Greqia dhe Shqipëria janë pjesë e një Traktati bilateral Miqësie dhe Bashkëpunimi që prej vitit 1996. Ka pasur disa thirrje të njëpasnjëshme nga diplomatë shqiptarë për ta mbyllur këtë çështje përfundimisht në mënyrë që të dërgohet një sinjal pozitiv për përmirësimin e marrëdhënieve. Ne vijim do të trajtohet imtesisht historiku i marrëdhënieve se veshtire mes dy shteteve dhe teresia e nismave të ndermarra për të stabilizuar problematiken e klimen që le për të dëshiruar.

Historiku i ligjit të luftës midis Shqipërisë dhe Greqisë

Sic dihet më 15 tetor 1940 ¹⁾, Italia fashiste i shpalli luftë Greqisë dhe më 28 tetor 1940 e sulmoi atë ushtarakisht, duke përdorur si bazë kryesore zbarkimi, territorin e aneksuar të të Shqiperise se jugut. Nga kjo kohë, filloi lufta e mirënjohur, e quajtur Lufta Italo-Greke. Menjëherë, në Greqi u shpall gjendja e luftës me Italinë dhe Shqipërinë duke i konsideruar të dyja si palë sulmuese. Më 10 nëntor 1940 ²⁾, qeveria greke e Metaksait shpalli Ligjin "Mbi veprimet juridike të armiqve dhe sekuestron konservative të pasurive armike", që njihet ndryshe me emrin ligji i luftës me Shqipërinë. Dekreti Mbretëror Grek, i datës 10 nëntor 1940, hyri në fuqi pas botimit në Gazetën Zyrtare Greke të vitit 1940. Ne të saksionohet se: Italia me dominionet, territoret perandorake, me kolonitë e saj dhe Shqipëria, shpallehin armike dhe i

1 A. Puto. E drejta Nderkombtare publike, fq 45

2 Ibid fq 45

nenshtroheshin Ligjit: "Për veprimet juridike të armiqve dhe sekuestrimin konservativ të pasurive armike.

Në bazë të këtij ligji, të gjithë pasuritë e shqiptarëve në Greqi u vunë nën sekuestro konservativ dhe filluan të administrohen nga shteti grek. Pas luftes se dyte boterore me vendim të përbashkët të ministrisë së Ekonomisë Kombëtare dhe të ministrisë së Financave të Greqisë, datë 9 qershor 1947³⁾, dhe më vonë në bazë të ligjit te datës 14 mars 1966, përjashtoheshin nga zbatimi i dispozitave të ligjit të luftës, shtetasit shqiptarë me origjinë greke që banonin në Shqipëri. Athina zyrtare, duke iu referuar Luftës Italo-Greke, e akuzoi Shqipërinë si shtet agresor, që e kishte sulmuar ushtarakisht. Pas mbarimit te luftes se dyte boterore Qeveria e atëhershme greke paraqiti tek organizmat ndërkombëtare kërkesën formale per rivendikime ndaj Shqiprise dhe nevojës se nenshkrimit te nje traktati paqe me të.

Propaganda greke per te mbeshteur tezen e "gjendjes se luftes", perdor si argument, deklarimin e luftës nga qeveria shqiptare e kryesuar nga Shefqet Vërlaci. Ky pretendim nuk qendron pasi deklarata e qeverisë së Vërlacit nuk kishte vlerë juridike. Pas 7 prillit 1939 Shqipëria ishte një vend i pushtuar, dhe nuk kishte nje organ legjitim vendimmarrës. Shqiperija nuk ishte sovrane dhe as subjekt i se drejtes nderkombetare, për rrjedhojë, nuk mund te shpallte luftën apo te vendoste paqen. Edhe fakti qe ne luften italo-greke morren pjese dy batalione shqiptare, nuk mund te jete argument per "gjendjen e luftes" sic pretendon propaganda greke. Rekrutimi me forcë i shtetasve të vendeve të pushtuara nga ushtritë okupuese, për t'i përdorur në operacione luftarake kunder vende të tjera, eshte nje nje praktikë e rëndomtë nderkombetare. Në bazë të parimeve themelore të së drejtës ndërkombëtare, keto kontigjente te armatosura janë konsideruar dhe trajtuar si ushtarë të rregullt të ushtrive, në radhët e të cilave luftonin, e jo si ushtarë të vendit nga ishin. Pavaresisht kesaj ,shumica e shqiptarëve të rekrutuar në batalionet "Tomori" e "Taraboshi", që u çuan në frontin grek, dezertuan ose luajtën

3 A. Puto. E drejta Nderkombtare publike, fq 47

rol sabotues, dhe si të tillë u çarmatosën e u internuan. Më 4 dhjetor 1940 agjencia "Anatoli" lajmëronte nga Athina se një gjeneral italian, i kapur rob prej grekëve, ka deklaruar se ushtria italiane po pëson humbje të rënda nga shkakut i tradhtisë së shqiptarëve. Pas luftes se dyte botrore ekzistojne nje sere faktesh dhe dokumentesh qe e rrezojne pretendimin grek për të ashtuquajturën "gjendje lufte" me Shqipërinë.

Ne aktet e nenshkruara ne kete periudhe ,Shqipëria nuk është trajtuar si shtet armik. Përkundrazi, me aderimin në Traktatin e Paqes me Italinë, në zbatim të dekretit të Presidiumit të Kuvendit Popullor te dates 9 tetor 1947, Shqipëria u cilësua si "fuqi shoqe" për zbatimin e ketij Traktati. Palë e tij u be edhe Greqia, e cila me Dekretligjin e dates 22 tetor 1947, e ratifikoi kete traktat. Ne keto kushte, Shqipëria përfitoi reparacione lufte nga dy prej fuqive kryesore të Boshtit fashist, Gjermanisë dhe Italisë, çka përforcon tezën se, praktikisht dhe juridikisht, u trajtua me statusin e shtetit aleat në Luftën e Dytë Botëror

Sipas Traktatit, Italia angazhohej që të respektonte pavarësinë dhe sovranitetin e shtetit shqiptar dhe t'i deklaronte të pavlefshme të gjitha aktet e shpallura prej saj për Shqipërinë, ku përfshiheshin edhe ato të përfunduara nga autoritetet e vendosura në Shqipëri gjatë viteve 1939-1943,. Ne nenin 27 te Traktatit të Paqes me Italinë ⁴parashikohet se "Italia njeh dhe angazhohet të respektojë sovranitetin dhe pavarësinë e shtetit të Shqipërisë", gje qe dëshmon se pas 7 prillit 1939 ,Shqipëria nuk ishte një shtet sovran.

Eshte i pakuptimte ruajtja e ligjit te luftes, kur më 6 maj të vitit 1971⁵ ,Greqia dhe Shqipëria vendosen hapjen e përfaqësive diplomatike respektive, në nivelin e ambasadave, në kryeqytetet e të dy vendeve. Vendosja e marredhenive diplomatike konsiderohet nga e drejta ndekombetare si heqje de fakto dhe de jure i gjendjes së luftës. Eshte absurde te ekzistojte ligji i luftes , ne nje kohe kur Greqia ka abroguar

4 A. Puto. Lufta Italo -Grece, fq 70

5 Ibid fq 71

gjendjen e luftës me Italinë pushtuese, prej të cilës Shqipëria hyri në luftë, si shtet satelit,.Me nota ironike shkrimtari Isail Kadare ne librin e tij shkruan.

Ne shume raste vete perfaqesuesit e shtetit grek e kane quajtur anormali kete situatë. Keshtu pas vendosjes se marredhenieve diplomatike midis vendeve tona , kryeministri i atëhershëm grek Andreas Papandreu deklaroi në Parlamentin grek se “heqja e gjendjes anormale të luftës me Shqipërinë është vendosur përfundimisht nga qeveria”.Me 28 gusht 1987, sekretari i përgjithshëm i shtypit dhe informacionit të Presidencës qeveritare greke, Sotiris Kostopullos, njoftoi komunikatën e mbledhjes së Këshillit të Ministrave të asaj dite, në të cilën thuhej, se karakterizimi i Shqipërisë si shtet armik ka pushuar së ekzistuari. Qe ne ate kohe pala shqiptare kërkoi zyrtarisht një dokument juridik,qe te sanksiononte shfuqizimin e Dekretit mbretëror të 10 nëntorit 1940⁶⁾, që e shpallte Shqipërinë vend armik. Dekreti në fjalë nuk mund të abrogohej vetëm nëpërmjet një vendimi të nënshkruar nga kryeministri, ministri grek i punëve të jashtme, të financave dhe të drejtësisë, pasi per te qene juridikisht i vlefshem duhet të botohej edhe në Gazetën Zyrtare të Greqisë.

Pse Greqisë nuk i intereson heqja e Ligjit të Luftës me Shqipërinë?

Kjo gjendje eshte anormale, per me teper kur më 26 mars 1996 u nënshkrua në Tiranë “Traktati i Miqësisë, Bashkëpunimit, Fqinjësisë së mirë dhe i Sigurisë”. Per ta saktësuar me mire kete situatë ambasada shqiptare ne Athine me daten 28 qershor 1999 i dergoi nje note qeverise greke ku i kerkonte te saktësonte edhe njehere nese egzistonte apo jo ne fuqi ligji i luftes. Në përgjigje të interesimit të ambasadës shqiptare në Athinë, Ministria e Punëve të Jashtme greke njoftonte zyrtarisht se “Ligjet greke Nr. 263/1940 dhe

6 Shaban Murati. Analize e ligjit te luftes, fq 12.

4506/1966 janë ende në fuqi⁷⁾. Pra nga pikpamja formale pala greke nuk ka ndërmarrë hapat e e nevojshme ligjorë për abrogimin e tij në formë zyrtare.

Ligj i luftës⁷⁾ vërtetë de facto nuk ekziston, por de jure është në fuqi dhe fakti që nga ana e palës greke nuk merren masa që ky absurditet të mbarojë s'është për t'u habitur. Mendojme se faktori kryesor i mbajtjes së Ligjit të Luftës me Shqipërinë, është ai ekonomik. Sipas këtij ligji , të gjitha pronat e shqiptarëve në Greqi si: tokat bujqësore, trojet, objektet, fabrikat, punishtet, llogaritë bankare etj, administrohen e shfrytëzohen nga shteti grek. Mbajtja e këtij ligji është një garanci për te goditur cdo pretendim të mundshme të shtetaseve shqiptare për rifitim të ketyre pasurive.

Krahas kesaj për mbajtjen e ligjit të luftes në fuqi ,ekzistojnë edhe motive të tjera me natyrë ushtarake, psikologjike apo racore. Mbajtja e një gjendje tensioni në marrëdhëniet shqiptaro-greke, shfrytëzohet nga qarqet shoviniste greke në funksion të idese se Vorio Epirit. Në të tilla rethana ka pak gjasa që Ligji i Luftës me Greqinë të hiqet ndonjëherë.. Jugu i Shqipërisë apo problemi Çam do qëndrojnë për shumë vite të tjera pezull mes dy vendeve.

Kufiri detar

Ndërkohë që çështje që lidhen me kufijtë detar dhe kontrollin e Detit të Mesdheut kanë qenë shpesh në qendër të disa situatave konfliktuale midis shteteve, Shqipëria dhe Greqia janë protagonistet e njërës prej këtyre rasteve ku kufiri i sovranitetit territorial të shteteve, përfshirë të drejtën për shfrytëzim ekonomik në Detin Jon nuk janë përcaktuar në mënyrë të qartë.

Pas më shumë se dy vite negociatash ndërmjet qeverive të dy vendeve, një marrëveshje u arrit në Tiranë në prill të vitit 2009 gjatë një takimi të nivelit të lartë midis Kryeministrit

7 Hellenic Communication Service. (2009). Greece, Albania Sign Continental, fq 2.

shqiptar Sali Berisha dhe homologut të tij grek, Costas Karamanlis. Marrëveshja Shqipëri-Greqi për ndarjen e shelfit kontinental dhe zonave detare u nënshkrua zyrtarisht nga Ministrat e Jashtëm të dy vendeve, Lulzim Basha dhe Dora Bakoyannis. Me nënshkrimin e marrëveshjes pasuan një seri deklarata në mediat kombëtare nga ekspertë shqiptarë të çështjeve ushtarake dhe të së Drejtës Ndërkombëtare të cilët pretendonin se marrëveshja kishte parregullsi dhe abuzime në përcaktimin e kufijve detar. Këto debate ushqyen edhe zërat e partive politike nacionaliste në vend të cilat tashmë kishin një repertor më të pasur material për të përfshirë në retorikën e tyre. Si pasojë e këtyre pakënaqësive në opinionin publik shqiptar, Gjykata Kushtetuese e Shqipërisë e anuloi marrëveshjen "si pasojë e 'shkeljeve procedurale dhe substanciale' të kushtetutës dhe Konventës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtën e Detit (UNCLOS)".

Kjo çështje është ende pezull dhe u ripërmend së fundmi gjatë vizitës në Tiranë të Zv/Kryeministrit dhe Ministrit të Punëve të Jashtme të Greqisë, Evangelos Venizelos. Interesat e dyanshme për eksplorime të mundshme të puseve të naftës nga firmat amerikane dhe kanadeze në ujrat e Detit Jon e bën çështjen akoma më urgjente për palët.

Çështja Çame

Në vija të përgjithshme, çështja çame i referohet shpërnguljes së dhunshme të komuniteteve të shqiptarëve etnik nga Greqia veriore drejt Shqipërisë në fund të luftës së dytë botërore. Të akuzuar për bashkëpunim me nazistët, popullsia çame u detyrua të linte shtëpitë dhe vendbanimet e tyre ndërkohë që shumë u dhunuan dhe u vranë gjatë dëbimit. Që nga ajo kohë, ky komunitet ka kërkuar nga Greqia që të pranojë ndodhjen e këtij spastrimi etnik, të kërkojë falje për këto krime si dhe të njohë të drejtën e pronës së shqiptarëve të shpëngulur.

Edhe pse Greqia këmbëngul që çështja çame nuk ekziston dhe për pasojë i referohet asaj si një 'jo-çështje', në Shqipëri,

konsideratat politike në lidhje me këtë çështje kanë ardhur në rritje. Kauza tashmë po advokohet nga forca të ndryshme politike që përfaqësojnë këtë komunitet, ku më e madhja prej tyre është Partia për Drejtësi, Integrim dhe Unitet (PDIU). Në zgjedhjet e fundit parlamentare PDIU-ja⁸⁾, e njohur ndryshe si Partia e Çamëve, fitoi pesë vende në Kuvend, një prezencë kjo domethënëse.

PDIU-ja, gjatë katër viteve të fundit, ka folur për përpilimin dhe ratifikimin në Kuvend të një Rezolute Çame e cila do të adresojë çështjen çame si dhe kërkesat e popullatës çame. Qëndrimi i Greqisë në lidhje me këtë çështje ka krijuar pakënaqësi në një rreth më të gjerë sesa vetëm popullsia çame. Përpjekjet e policisë greke për të penguar filmimet dhe raportimet nga media shqiptare të disa fshatrave në veri-perëndim të Greqisë ku akoma mbizotërojnë komunitetet shqipfolëse kanë shkaktuar mjaft pakënaqësi dhe debat në Shqipëri.

Rekomandime

Çështja e heqjes nga Greqia të ligjit të luftës të vitit 1940 me Shqipërinë ka arritur tashmë pikën e ngopjes, si asnjëherë më parë që nga rivendosja e marrëdhënieve diplomatike midis dy shteteve para 45 vitesh. Ky moment i ri u evidentua gjatë bisedimeve të ministrit të Jashtëm të Shqipërisë, Ditmir Bushati, me ministrin e Jashtëm të Greqisë, Nikos Kocias, në Athinë në 21-22 mars, ku diplomacia shqiptare specifikoi dy elemente thelbësore. Së pari, nëse ne duam të hapim një faqe të re në marrëdhëniet tona, dekreti mbretëror i vitit 1940 duhet të abrogohet bashkë me efektet e tij. Para se ne të ndërtojmë diçka substanciale midis Shqipërisë dhe Greqisë, në fillim duhet të mbyllim Luftën e Dytë Botërore. Së dyti, është e vështirë të projektojmë një të ardhme të përbashkët, të qëndrueshme, pa një qasje konstruktive ndaj së shkuarës. Lufta e Dytë Botërore mes nesh duhet të marrë fund. Një

8 International Boundary Research Unit (IBRU). (2010). Fq 15

vendim i tillë do të gjeneronte energji pozitive dhe do t'i transformonte marrëdhëniet tona në një partneritet të vërtetë strategjik.

Absurditeti i mbajtjes në fuqi të një ligji të luftës të 76 viteve më parë nga një shtet anëtar i NATO-s ndaj një shteti tjetër anëtar të NATO-s, kur në bazë të Nenit 5 të Traktatit themelues të NATO-s, të dyja shtetet anëtare janë të detyruara të luftojnë përkrah njëra-tjetrës në rast të një sulmi ndaj njërit prej tyre nga një palë e tretë jashtë aleancës, është kaq antihistorik, saqë edhe vetë diplomacia greke është vënë në një pozicion trekëndëshi.

Qëndrimi bëhet akoma më absurd po të kujtosh se Greqia, të njëjtin ligj lufte e hoqi ndaj Italisë pak vite pas Luftës së Dytë Botërore, në një kohë që ligjin e luftës për Shqipërinë e shpalli me arsyetimin se Italia fashiste kishte sulmuar Greqinë nga territori i Shqipërisë. Përballë kërkesës së drejtë të Shqipërisë dhe domosdoshmërisë juridike për të fshirë nga skena një nonsens historik, diplomacia greke po përpiket që të ndërtojë një set të ri qëndrimesh, tezash dhe propozimesh, të cilat synojnë ta shmangin Greqinë nga ndërmarrja e hapit të abrogimit të ligjit të luftës.

Në këtë set artifisesh diplomatike rreshtohen disa keqinterpretime të diplomacisë greke për çështjen e ligjit të luftës, të cilat ajo po i hedh vazhdimisht në tryezën e bisedimeve diplomatike midis dy shteteve. Keqinterpretimi i parë është për ekzistencën e ligjit të luftës. Si ministri i Jashtëm i qeverisë aktuale greke, Nikos Kocias, ashtu edhe dy paraardhësit e tij në krye të Ministrisë së Jashtme, Evangjellos Venizellos dhe Dimitri Avramopulos, kanë shprehur vazhdimisht qëndrimin se ligji i luftës me Shqipërinë nuk ekziston.

Këtu kemi të bëjmë jo thjesht me mosnjohjen nga ana e ministrave të Jashtëm grekë të historisë së marrëdhënieve midis Shqipërisë dhe Greqisë dhe as mosshfletim prej tyre të dosjes së raporteve juridike të Greqisë me Shqipërinë. Të gjithë ministrat e Jashtëm grekë, si dhe të gjitha qeveritë greke i dinë mirë efektet juridike negative të këtij ligji ndaj

qytetarëve shqiptarë, që kanë jetuar në Greqi dhe sidomos ndaj komunitetit çam dhe pikërisht për hir të atyre efekteve po e mbajnë gjallë në fuqi që prej 76 vitesh një relike të Luftës së Dytë Botërore.

Kemi të bëjmë me një qëndrim të përbashkët politik dhe diplomatik të qeverive greke, të majta dhe të djathta, të cilat ose marrin poza naiviteti, ose shpresojnë t'i injektojnë naivitetin partnerit në bisedime dhe dalin me tezën se ligji i luftës nuk ekziston. Natyrisht, përtej mbylljes së ndërgjegjshme të syve nga ana e tyre përballë realitetit, ligji i luftës ekziston si fakt juridik dhe diplomatik në marrëdhëniet midis Greqisë dhe Shqipërisë bashkë me të gjitha efektet negative, që ka pasur dhe ka në të drejtat qytetare, njerëzore dhe pronësore të shqiptarëve në Greqi, të cilët janë trajtuar si armiq nga i ligji i luftës. Ajo që Ministria e Jashtme e Greqisë me notën e saj zyrtare të datës 28 qershor 1999, dërguar ambasadës së Shqipërisë në Athinë, njofton qeverinë e Shqipërisë se ligji i luftës me Shqipërinë nr. 2636 i vitit 1940 ekziston dhe është në fuqi, paraqet vetëm një rën anë të çështjes. Nota, si qëndrim zyrtar i qeverisë greke tregon se ligji i luftës është në fuqi dhe ka vlefshmëri juridike për qeverinë, për diplomacinë dhe për institucionet zyrtare greke. Por, edhe pa këtë notë zyrtare të Ministrisë së Jashtme të Greqisë, ligji i luftës me Shqipërinë ekziston, sepse ai nuk është abroguar kurrë dhe përfaqëson një fakt dhe një referencë juridike për institucionet e drejtësisë dhe të shtetit grek.

Duke pasur në konsideratë ndihmesën, që duhet dhënë për ndërtimin e masave të besimit në marrëdhëniet diplomatike, do të ishte e këshillueshme që MPJ e Shqipërisë t'i dorëzonte MPJ të Greqisë disa kopje të notës zyrtare greke të 28 qershorit vitit 1999 për qenien në fuqi të ligjit të luftës, me qëllim që përfaqësuesit e diplomacisë greke të apdejtojnë fjalimet e tyre. Keqinterpretimi i dytë është terminologjik. Ministrat e Jashtëm të Greqisë dhe diplomacia greke po përpiqen të krijojnë një konfuzion terminologjik për të devijuar thelbin e problemit.

Ndërsa kërkesa e diplomacisë shqiptare është e qartë dhe e përcaktuar që Greqia të heqë ligjin e luftës, ministri i Jashtëm grek, Nikos Kocias, si në vizitën e tij të parë në Tiranë në 15 korrik 2015, ashtu edhe në bisedimet në Athinë me ministrin e Jashtëm shqiptar në 21 mars 2016, doli me tezën publike greke se: “Nuk ka gjendje lufte midis Greqisë dhe Shqipërisë”. Natyrisht, të thuash se ka ligj lufte midis Greqisë dhe Shqipërisë është një gjë, dhe të thuash se nuk ka gjendje lufte midis Greqisë dhe Shqipërisë është një gjë tjetër.

Tirana nuk ka dalë asnjëherë me tezën se “ka gjendje lufte” dhe asnjëherë nuk i ka parashtruar Athinës ndonjë kërkesë për heqjen e “gjendjes së luftës”. Tirana ka kërkuar dhe kërkon heqjen e ligjit të luftës. Diplomacia greke, duke ngatërruar qëllimisht “ligjin e luftës” me “gjendjen e luftës”, synon të krijojë konfuzion terminologjik dhe diplomatik në opinionin publik të të dyja vendeve, në rajon dhe më gjerë, me qëllim që të sfumojë drejtësinë e kërkesës shqiptare. Madje, për ta bërë të besueshme këtë keqinterpretim terminologjik, ministri i Jashtëm grek nis dhe numëron argumente se nuk jemi në gjendje lufte, sepse kemi marrëdhënie diplomatike, sepse kemi Traktat Miqësie, sepse jemi në NATO, etj.

Në realitet të gjitha këto faza të marrëdhënieve që ai përmend e bëjnë edhe më absurde mbajtjen në fuqi të ligjit të luftës. Keqinterpretimi i tretë i diplomacisë greke ka të bëjë me pronësinë, shtetësinë apo “kartën e identitetit” të ligjit grek të luftës. Ministri i Jashtëm i Greqisë, Nikos Kocia, po insiston vazhdimisht në bisedimet me palën shqiptare se çështja e ligjit të luftës është një çështje dypalëshe dhe se të dyja shtetet duhet ta zgjidhin së bashku në rrugë dhe me mjete diplomatike. Madje, mungesa e seriozitetit shkon deri në pretendimin se ligji i luftës është thjesht shqetësim i Shqipërisë, e cila kërkonte “një formulim të ri” të ligjit të luftës, për të cilin qeveria greke mund të na ndihmojë për ta zgjidhur.

Është një absurditet diplomatik dhe juridik të bësh çështje dypalëshe një ligj grek, i ndërmarrë nga qeveria greke

dhe që ka kartë identiteti greke. Ligji i luftës është një akt individual armiqësor, juridik, politik dhe kombëtar i Greqisë ndaj Shqipërisë në kushtet e vitit 1940, kur Shqipëria ishte e okupuar nga ushtria fashiste e Italisë. Edhe logjika më minimale e kupton se abrogimi i një ligji lufte të një shteti ndaj një shteti tjetër duhet të ndërmerret nga shteti që e ka miratuar atë ligj. Kjo është qaq e qartë, saqë edhe vetë qeveria e Greqisë, me kryeministër Andreas Papandreu ka qenë e ndërgjegjshme, kur në vitin 1987 miratoi aktin e moskonsiderimit të ligjit të luftës me Shqipërinë. Por, qeveria e atëhershme e Andreas Papandreut dhe të gjitha qeveritë e mëpastajshme greke deri në ditët tona, asnjëherë nuk e vazhduan procedurën e nevojshme për ta dërguar ligjin e luftës për abrogim në institucionet kushtetuese greke, që kanë tagrin juridik për ta sanksionuar ligjërisht atë shfuqizim. Kjo është edhe mungesë vullneti dhe një përdorim i vazhdueshëm politik dhe juridik aktual i një ligji arkaik të kohës së Luftës së Dytë Botërore.

Ndaj, dalja tani e ministrit të Jashtëm grek dhe e diplomacisë greke me tezën se heqja e ligjit të luftës është një çështje dypalëshe përbën një nonsens diplomatik dhe juridik. Nuk është qeveria e Shqipërisë, që ka tagrin ligjor të marrë nismë ligjore për ligjet greke në parlamentin grek apo t'i dërgojë nismë ligjore presidentit të Greqisë për abrogimin e ligjit grek të luftës me Shqipërinë. Ligjet greke, në mënyrë sovrane dhe ekskluzive mund t'i miratojë ose abrogojë vetëm Greqia. Keqinterpretimi i katërt ka të bëjë me rrugën e zgjidhjes për abrogimin e ligjit të luftës. Në bisedimet dypalëshe të zhvilluara në Tiranë në korrik të vitit të kaluar dhe në Athinë këtë muaj, ministri i Jashtëm i Greqisë hodhi dy teza, që sipas tij paraqesin dy mënyra që mund ta zgjidhin këtë çështje.

Teza e parë është ajo e përfshirjes së çështjes së ligjit të luftës në një Traktat të ri të Miqësisë dhe të Bashkëpunimit midis dy vendeve, që mund të zëvendësojë Traktatin ekzistues të Miqësisë, të nënshkruar para 20 vitesh, në 21 mars të vitin 1996. "Propozimi im – shprehet Kocias – është që të bëjmë Traktatin e ri të Miqësisë dhe në kuadër të këtij traktati, ne

do të vendosim aty gjithçka do të jetë e nevojshme, që pala shqiptare të ndihet më mirë me këtë moment historik". Duhet thënë që në fillim se një Traktat i ri Miqësie midis Shqipërisë dhe Greqisë nuk ka asnjë lidhje me çështjen e ligjit të luftës me Shqipërinë.

E vetmja lidhje është që në eventualitetin e një rishikimi të Traktatit të Miqësisë me Greqinë, qeveria dhe diplomacia e Shqipërisë nuk duhet kurrësi të bëjnë gabimin e madh, që u ne në vitin 1996 dhe nënshkrimi i Traktatit të Miqësisë me një shtet, që mbante në fuqi ligjin e luftës me Shqipërinë. Asnjë logjikë politike, diplomatike dhe historike nuk mund të pranojë të nënshkruhet një Traktat i ri Miqësie, pa hequr më parë Greqia ligjin absurd të luftës me Shqipërinë. E përsërisim që heqja e ligjit të luftës i takon vetëm Greqisë dhe ajo duhet ta abrogojë me parlament ose me dekret presidencial, sipas kërkesave të Kushtetutës dhe të legjislacionit grek.

Në këtë pozim virtual, që i bën problemit shefi i diplomacisë greke, pretendohet sikur Greqia po i bën nder Shqipërisë me mundësinë për ta përmendur ligjin në traktatin e ri, por pa e abroguar ligjin dhe duke e mbajtur atë në fuqi dhe në efektivitet. Metafora e ngopjes me lugë të zbratur është e stërkonsumuar, por më duhet ta përdor se i përshtatet synimit të ofertës së ministrit të Jashtëm grek.

Teza e dytë e Kocias është që çështja e heqjes së ligjit të luftës të përfshihet në një paketë të përbashkët zgjidhjesh të çështjeve të diskutueshme midis Greqisë dhe Shqipërisë, për t'i zgjidhur të gjitha menjëherë në bllok. Është një qëndrim tepër semplist, sepse nuk ka ndodhur kurrë në historinë e diplomacisë dhe të marrëdhënive midis dy shteteve fqinje që problemet e hapura historike dhe aktuale, që ato kanë me njëra-tjetrën, të zgjidhen me një "*deus ex machina*". Heqja e ligjit të luftës është detyrim i palës greke dhe nuk ka asnjë bazë pretendimi që, për të arritur në ndërmarrjen e këtij hapi grek, Shqipëria duhet t'i bëjë lëshime qeverisë dhe diplomacisë greke në çështje të sovranitetit të vet.

Idenë e një pakete të përbashkët zgjidhjesh për të gjitha çështjet e hapura midis dy shteteve, ministri i Jashtëm grek e

hodhi në 10 qershor 2015 në një fjalim për politikën jashtme të mbajtur në Angli. Por, për hir të së vërtetës duhet thënë se "paketa e përbashkët e zgjidhjeve" është ide e vjetër e një diplomati me përvojë, ish-ambasador i Greqisë në Tiranë, i cili pas largimit nga ai post, ka vazhduar interesimin për marrëdhëniet e Greqisë me Shqipërinë, me Kosovën dhe me trevat e tjera shqiptare në Ballkan.

Të gjitha keqinterpretimet që numëruam më sipër flasin për një predispozicion jo pozitiv të diplomacisë greke në çështjen e ligjit të luftës dhe të problemeve të tjera të hapura midis dy vendeve. Diplomacia greke ende nuk ka kuptuar dhe ende nuk ka dhënë ndonjë provë të angazhimit serioz në nevojën reciproke të bashkëpunimit për të ecur së bashku përpara.

Nëse ajo do të dëshironte realisht të jepte një provë të vullnetit të mirë për të impostuar marrëdhëniet shqiptarogreke në një regjistër të ri barazie dhe miqësie, do të duhej të hiqte dorë nga këto keqinterpretime obstruksioniste dhe të ndihmonte që Greqia të abrogojë ligjin e luftës sa më parë dhe pa asnjë kusht në drejtim të Shqipërisë.

BIBLIOGRAFI

- Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë
- A. Puto. E drejta Nderkombëtare publike .
- A. Puto. Lufta Italo –Greqe.
- K.Krisafi. Diplomaci pa luftime.
- Ksenofon Krisafi. Për tokën dhe detin e Shqipërisë (Qasje juridike ndërkombëtare) Uet press 2014
- Shaban Murati. Analizë e ligjit të luftës
- Hellenic Communication Service. (2009). Greece, Albania Sign Continental
- Likmeta, B. (2009). Experts Reject Greek-Albanian Land Grab Claim
- International Boundary Research Unit (IBRU). (2010). Albanian constitutional court nullifies maritime boundary agreement with Greece
- Tirana Times, (2013). Albanian-Greek relations: Beyond the status quo

Msc. Anilda SHESTANI (GURAKUQI)

Phd Candidate

e-mail: agurakuqi@yahoo.com

**DETYRIMI PËR USHQIM
KUNDREJT FËMIJËVE
SI NJË DETYRIM LIGJOR**

Abstrakt

"Detyrimi për ushqim" kundrejt fëmijëve gjen shprehje në mënyrë eksplicite në legjislacionin familjar shqiptar si dhe bazohet në aktet ndërkombë-tare private. Kodi i Familjes në Shqipëri i kushton një vëmendje të veçantë këtij detyrimi duke e lidhur direkt me figurën e prindërve të fëmijës dhe duke e klasifikuar si një nga detyrimet që buron nga "përgjegjësia prindërore". Detyrimi për ushqim si shprehje e së drejtës së fëmijëve për mirëqënie mate-riale sigurohet nga prindërit dhe përfaqëson në vetvehte sa një shprehje solidariteti ndërmjet tyre aq edhe një detyrim ligjor. Në këtë punim do të trajtohet kuadri ligjor i cili parashikon lindjen e marëdhënies së detyrimit ushqimor nga prindërit kundrejt fëmijëve, kushtet ligjore, praktika gjyqësore, problematikat e lidhura me këtë proces dhe disa nga rekomandimet përkatëse.

Fjalët kyçe: *detyrimi për ushqim; e drejta e mirëqënies materiale, interesi më i lartë i fëmijës; përgjegjësia prindërore; kodi i familjes.*

THE OBLIGATION FOR FOOD TOWARDS
CHILDREN AS A LEGAL DUTY.

Abstract

The "obligation for food" towards children is explicitly expressed in Albanian family law and is also treated based private international acts. The Family Code in Albania pays special attention to this obligation by directly linking it to the figure of the child's parents and classifying it as one of the obligations which stems from "parental responsibility". The obligation for food as an expression of the child's right to material welfare is provided by the parents and represents in itself an

expression of solidarity between them as well as a legal obligation. This paper will treat the legal framework that foresees the birth of the relationship between the parent and the child, the legal conditions, the judicial practice, the problems related to the process and some of relevant recommendations.

Key words: *the obligation of food; the right to material well-being, the highest interest of the child, parental responsibility, family code.*

1. Hyrje

Detyrimi për ushqim konsiderohet si një institut juridik dhe është i parashikuar dhe njihet nga legjislacioni shqiptar. "Detyrimi ushqimor përbëhet nga shërbime të rregullta, periodike dhe të detyrueshme në favor të anëtarëve të familjes, që konsistojnë në ofrimin e mjeteve të jetesës dhe sipas nevojës dhe në mjetet e domosdoshme për arsim"¹. Shprehja "detyrim ushqimor"² nënkupton gjithçka që është e nevojshme për të plotësuar nevojat materiale dhe kulturore të jetesës, ku përfshihen ushqimi, veshja, banimi, drita, uji, shpenzime për arsimimin, shpenzime të veçanta (spitalore, etj.)

E drejta e individit, i cili nuk ka mjete të mjaftueshme për plotësimin e nevojave të tij bazë osë ndryshe të nevojave të domosdoshme jetësore është një e drejtë e njohur në ligj. Detyrimi i prindërve për dhënie të detyrimit për ushqim kundrejt fëmijëve të tyre është patjetër një detyrim moral apo shprehje solidariteti ndërmjet tyre në kushtet kur prindërit dhe fëmijët

1 E.Lloha, I.Panda, L. Droboniku, E.Bano, *Hyrje në edukimin ligjor-Udhëzues për të Rinjtë*, Botim i Institutit Kërkimor-Shkencor "Barleti" dhe i Universitetit Marin Barleti, Tiranë, Shtator 2011, fq 51.

2 <http://portal.tlas.org.al/sq/sherbimet/detyrim-ushqimor>.

jetojnë së bashku. Por aq sa është një shprehje solidariteti legjislatori e ka përfshirë detyrimin për ushqim kundrejt fëmijëve si një detyrim ligjor ndaj të cilit nuk mund ti shmangesh.

Detyrimi për ushqim kundrejt fëmijëve të tyre lind brenda "përgjegjësisë prindërore", përgjegjësi të cilën prindi e ushtron ndaj fëmijës së tij si brenda familjes ashtu edhe në rastet kur bëhet zgjidhja e martesës. Detyrimi për ushqim ndaj fëmijëve e përfshirë si detyrim për mirëqenie materiale ka karakter elastik, në rritje në kuptimin që ecën paralelisht me rritjen e moshës së fëmijës dhe kërkesave të tij. Në fakt ka një lidhje të fortë midis mirëqenies materiale dhe morale. Janë të pandara nga njëra tjetra dhe duhet të jenë në harmoni me njëra tjetrën ³⁾.

Të drejtën për përmbushjen e detyrimit ushqimor nga prindërit e kanë si fëmijët e lindur nga martesë ashtu edhe për ato të lindur jashtë martesë ⁴⁾. Detyrimi për ushqim është një detyrim jashtëkontraktor dhe në rastin e prindërve, detyrimi për ushqim vjen natyrshëm në kuadër të garantimit të kujdesit dhe sigurimit të mjeteve të jetesës që këta të fundit duhet të sigurojnë për fëmijët e tyre. Në disa raste të parashikuara në ligj ky detyrim vazhdon edhe përtej arritjes së moshës madhore për fëmijët ⁵⁾

Detyrimi për ushqim i prindërve ndaj fëmijëve të tyre gjithashtu realizohet edhe në rastet e heqjes së përgjegjësisë prindërore që do të thotë se ndaj këtij

3 Arta Mandro, *E drejta familjare, Familja, Fëmijët, Martesa, Bashkëshortët*, Emal, Botimi i Parë, 2009, fq 445.

4 Neni 3 i Kodit të Familjes në Shqipëri citon se: "Prindërit kanë detyrë dhe të drejtë të kujdesen për mirërritjen, zhvillimin, mirëqenien, edukimin dhe arsimimin e fëmijëve të lindur nga martesë ose jashtë martesë".

5 Neni 197 i Kodit të familjes përcakton se ky detyrim vazhdon deri në moshën njëzet e pesë vjeç edhe për kohën që fëmijët madhorë ndjekin shkollën e mesme ose të lartë.

detyrimi legjislatori ka parashikuar se nuk mund t'i shmangësh.

2. Kuadri ligjor dhe kushtet ligjore të detyrimit për ushqim kundrejt fëmijëve.

Detyrimi për ushqim rregullohet në mënyrë eksplicite nga neni 192-214 të Kodit të Familjes dhe në përputhje me parimet e mbrojtjes së fëmijëve parashikuar në Kushtetutën e Shqipërisë⁶⁾, Konventën e të Drejtave të Fëmijëve⁷⁾, Ligjin për të Drejtat e Fëmijëve⁸⁾ dhe akte të tjera ndërkombëtare të ratifikuara⁹⁾ nga shteti ynë. Kodi

-
- 6 Shih nenin 2, 3, 4, 6, 18 të Konventës për të Drejtat e Fëmijëve, miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Organizatës së Kombeve të Bashkuara më 20 nëntor 1989 dhe është ratifikuar nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë në Shkurt të vitit 1992 dhe hyri në fuqi në Mars të po atij viti.
- 7 Shih nenin 2, 3, 4, 6, 18 të Konventës për të Drejtat e Fëmijëve, miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Organizatës së Kombeve të Bashkuara më 20 nëntor 1989 dhe është ratifikuar nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë në Shkurt të vitit 1992 dhe hyri në fuqi në Mars të po atij viti.
- 8 Një nga qëllimet e Ligjit nr. 18/2017 "Për të Drejtat dhe Mbrojtjen e Fëmijës" miratuar nga Kuvendi i Shqipërisë me datë. 23.2.2017 dhe hyrë në fuqi me date 9.6.2017 është edhe marrja e masave për t'i siguruar fëmijës jetesën, mbijetesën dhe zhvillimin e fëmijës. Gjithashtu referuar nenit 20 të këtij ligji, për të drejtën e fëmijës për nivel jetese të përshtatshme ku thuhet se: "Fëmija ka drejtë të gëzojë një nivel jetese të përshtatshëm për zhvillimin e tij fizik..." si dhe neni 30 për ushtrimin e kujdesit prindëror ku parashikon se: " Prindi...ka detyrimin ti sigurojë fëmijës mirëqënien emocionale, fizike, sociale dhe material".
- 9 Referoju "Konventës mbi Ligjin e Zbatueshëm për Detyrimet Ushqimore", bërë në Hagë më 2 Tetor 1973, ku Shqipëria aderoi me ligjin nr.10397, dt. 17.3.3.2011 dhe hyri në fuqi në Shqipëri me 1 .11.2011 si dhe "Konventës për Njohjen dhe Zbatimin e Vendimeve lidhur me Detyrimet Ushqimore", bërë në Hagë më 2 Tetor 1973, ku Shqipëria aderoi me ligjin nr.10398, dt.17.3.2011 dhe hyri në fuqi në Shqipëri me 1.12.2012. Gjithashtu shih: " Konventën e Hagës për Rivendosjen Ndërkombëtare të Detyrimit Ushqimor ndaj Fëmijëve dhe Formave të tjera të mbështetjes për anëtarë të tjerë të Familjes", bërë në Hagë me 23 Nentor 2007, ratifikuar nga Shqipëria me ligjin nr. 63/2012 dhe hyrë në fuqi më 1.1.2013.

i Familjes në Shqipëri¹⁰⁾ i ka kushtuar një vëmëndje të vecantë marëdhënies juridike që krijohet ndërmjet prindërve dhe fëmijëve të tyre. Parimet kryesore të parashikuara në Kodin e Familjes theksojnë si parësore mbrojtjen e interesit më të lartë të fëmijës¹¹⁾ duke theksuar rolin e prindërve në kujdesin, mirërritjen, mirëqënien, edukimin dhe arsimimin e fëmijëve si të lindur nga martesë ose jashtë martesë¹²⁾.

Prindërit gjatë ushtrimit të "përgjegjësisë prindërore¹³⁾" si shprehje e detyrimit për sigurimin e mirëqënies materiale të fëmijës kanë detyrimin për të siguruar të drejtën për ushqim ndaj fëmijëve të tyre. Prindërit janë përcaktuar si personat përgjegjës në mënyrë të drejtpërdrejtë për përmbushjen e së drejtës për ushqim ndaj fëmijëve¹⁴⁾. Kjo lidhet me kushtin thelbësor ligjor që detyrimi ushqimor jepet ndërmjet anëtarëve të familjes.

Në mënyrë eksplicite gjithashtu Kodi ynë i Familjes përcakton se prindërit detyrohen të japin detyrimin për ushqim ndaj fëmijëve të tyre, kur këta nuk kanë mjetë të mjaftueshme për të jetuar¹⁵⁾ dhe se mospasja e këtyre mjeteve, apo "gjendja në nevojë e fëmijës" përbën një kusht ligjor dhe njëkohësisht premisë për

10 Kodi i Familjes në Republikën e Shqipërisë u miratua me ligjin nr.9062, date 8.5.2003 dhe hyri në fuqi me 21 Dhjetor 2003.

11 Neni 2 i Kodit të Familjes ku thuhet se: "Prindërit, organet kompetente dhe gjykatat, në vendimet dhe veprimtarinë e tyre, duhet të kenë si konsideratë parësore interesin më të lartë të fëmijës".

12 Neni 3 i Kodit të Familjes.

13 Kodi i familjes në nenin 215 parashikon se: "Përgjegjësia prindërore përfshin tërësinë e të drejtave dhe detyrave që kanë për qëllim të sigurojnë mirëqënien emocionale, sociale dhe materiale të fëmijës, duke u kujdesur për të, duke mbajtur raporte vetjake me të, duke i siguruar atij mirërritjen, edukimin, arsimimin, përfaqësimin ligjor dhe administrimin e pasurive të tij".

14 Referuar nenit 192 të Kodit të Familjes ku thuhet se: "Detyrim për ushqim, kanë.....(b)prindërit ndaj fëmijëve të tyre".

15 Neni 197 Kodi i Familjes, paragrafi i parë.

përcaktimin e mëtejshëm të sasisë së kontributit që i nevojitet fëmijës¹⁶⁾ dhe nga ky detyrim nuk mund të shkarkohet asnjë prind edhe sikur t'u jetë hequr e drejta prindërore¹⁷⁾. Gjithashtu legjislacioni ka parashikuar se i mituri mund t'u kërkojë prindërve të tij detyrimin për ushqim edhe kur ka pasuri dhe kur të ardhurat nga pasuria dhe nga puna e tij nuk i përmbushin nevojat e tij¹⁸⁾.

Gjithashtu në Kodin e Familjes parashikohet edhe detyrimi i prindërve ndaj fëmijëve, ku martesë vendos mbi të dy bashkëshortët detyrimin për të mbajtur, arsimuar dhe edukuar fëmijët¹⁹⁾, si dhe fakti se nëse kontributi i bashkëshortëve për detyrimet²⁰⁾ që rrjedhin nga martesë nuk është rregulluar me kontratën martesore, ato do të kontribuojnë për nevojat e familjes në përputhje me kushtet dhe aftësitë e tyre. Detyrimet që bashkëshortët kanë si rezultat i martesës ose përgjegjësisë prindërore janë detyrime të pashmangshme²¹⁾.

Kuptohet se detyrimi për ushqim ndaj fëmijëve, në familje, pra në kushtet kur fëmijët jetojnë së bashku me prindërit e tyre, ky detyrim përmbushet në mënyrë natyrale e vullnetarisht dhe në përputhje me të ardhurat ekonomike. E njëjta gjë ndodh edhe në rastet kur prindërit e fëmijës mund të bashkëjetojnë ndërmjet tyre dhe e ofrojnë në mënyrë natyrale detyrimin për ushqim ndaj fëmijëve të tyre.

Mospërmbushja e këtij detyrimi ligjor ndodh përgjithësisht kur prindërit jetojnë të vecuar; për shkak të ndarjes faktike; zgjidhjes së martesës; pavlefshmërisë së martesës; apo në rastet e lindjes së fëmijës

16 Omari, Sonila - *E drejtë familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq 261.

17 Neni 196 i Kodit të Familjes, paragrafi i dytë.

18 Neni 197 Kodi i Familjes, paragrafi i dytë.

19 Neni 53 i Kodit të Familjes.

20 Neni 54 i Kodit të Familjes.

21 Neni 67 i Kodit të Familjes.

jashtë marëdhënieve martesore, kur prindërit nuk bashkëjetojnë ndërmjet tyre. Në të gjitha këto hipoteza, në rast se prindërit nuk arrijnë një marrëveshje ndërmjet lidhur me përmbushjen e detyrimit të kontributit material për rritjen e fëmijës, ky detyrim përcaktohet nga gjykata ²²). Kusht ligjor themelor për tu vlerësuar nga gjykata kur kërkohet detyrimi për ushqim është pikërisht përcaktimi i faktit që fëmija nuk ka mjete të mjaftueshme për të jetuar ²³).

3. Praktika gjyqësore dhe caktimi i kontributit të detyrimit ushqimor për fëmijët pas zgjidhjes së martesës.

Një nga pasojat direkte që sjell zhgjidhja e martesës tek fëmijët është edhe detyrimi ushqimor ndaj tyre dhe përcaktimi i kësaj mase të kontributit material që do ti shërbejë direkt mirrërritjes së fëmijës. Legjislacioni familjar ka përcaktuar shprehimisht se "Në vendimin e zgjidhjes së martesës caktohet dhe kontributi për detyrimin ushqimor për fëmijën....²⁴). Pas zgjidhjes së martesës, gjykata merr vendimin për mënyrën e ushtrimit të përgjegjësisë prindërore për fëmijën dhe prindi të cilit i besohet fëmija është e natyrshme që detyrimin ushqimor ndaj fëmijës së tij e përmbush përgjithësisht në mënyrë vullnetare. Ndërsa në anën tjetër prindi tjetër, i cili nuk jeton me fëmijën ka detyrimin për të përmbushur detyrimin ushqimor ndaj tij sipas ligjit. Legjislacioni ynë familjar ka parashikuar se caktimin dhe njëkohësisht sasinë e kontributit të nevojshëm për rritjen dhe edukimin e fëmijëve vendoset nga gjykata dhe nuk parashikohet se këtë mund ta kërkojnë edhe vetë prindërit. Arsyeet që

22 Omari, Sonila - *E drejtë familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq 369.

23 Neni 197 paragrafi i pare, Kodi i Familjes.

24 Neni 161 i Kodit të Familjes, 2003.

kanë detyruar ligjvënësin t'i largohet parimit themelor të disponibilitetit në procesin civil, janë lehtësisht të kuptueshme.

Kontributi material, është i një rëndësie parësore për mirrërritjen e fëmijës, ndaj ligjvënësi ka konsideruar që përcaktimi i tij nuk mund t'i lihet ekskluzivisht vlerësimit të prindërve. Mbrojtja e interesit më të lartë të fëmijës, imponon ndërhyrjen e gjykatës, e cila sipas rastit, do të zgjidhë konfliktin ndërmjet prindërve nëse këta nuk bien dakort mbi masën e këtij detyrimi, apo do të kontrollojë marrëveshjen e tyre, duke verifikuar pajtueshmërinë e saj me interesat e fëmijës, në rastet kur ish-bashkëshortët kanë vendosur me marrëveshje²⁵).

Fakti se në legjislacionin tonë nuk është parashikuar një kufi minimal ose maksimal për përcaktimin e sasise të detyrimit ushqimor ka bërë që gjykatat caktimin e këtij detyrimi ta bëjnë hap pas hapi dhe duke iu referuar praktikave gjyqësore.

Në kushtet kur legjislacioni ynë familjar nuk e parashikon masën e këtij kontributi, si për sa i përket përcaktimit të një kufiri minimal, ashtu dhe atij maksimal, Gjykata e Lartë vlerëson se gjykatat e faktit, referuar kriterëve ligjore të parashikuara në nenet 158 dhe 201§2 të Kodit të Familjes, me të drejtë në përcaktimin e këtij kontributi kanë marrë në konsideratë raportin e burimeve të të ardhurave të paditësit/es me ato të paditurës/it dhe këto të ardhura në raport me nevojat e fëmijës/ve dhe mundësinë ekonomike të paditësit/es. Pra gjykatat kanë caktuar masën e detyrimit ushqimor të paditësit/es ndaj fëmijës/ve nisur nga raporti midis:

Nevojave të fëmijës dhe

mundësive ekonomike të paditësit/es, mbi të cilin/en bie ky detyrim dhe ato të paditurës/it, së cilës/it i është lënë fëmija/ët për rritje dhe edukim²⁶).

25 Omari, Sonila - *E drejtë familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq 260.

26 Vendim i Gjykatës së Lartë, viti 2012. Nr.21001-02836-00-2010 i Regj. Themeltar Nr.00-2012-1559 i Vendimit (270)

Nga monitorimi i Qendrës për Nisma Ligjore Qytetare (QNL)²⁷ lidhur me vendimet e gjykatës, për shumën e caktuar nga gjykata si masë e detyrimit ushqimor ndaj fëmijëve konkludohet se në mënyrë të përmbledhur, shuma e detyrimit ushqimor të vendosur nga gjykata varion midis 7000 lekë-15.000 lekë.

Mosha, shpenzimet e fëmijës, arsimimi, shpenzime plotësuese për mirëdukimin dhe veprimtaritë ekstra kurrikulare, probleme shëndetësore të fëmijës janë disa nga arsyet pse kërkohet një masë e caktuar detyrimi ushqimor për fëmijët. Arsyet mbi të cilat gjykata është mbështetur për caktimin e masës së detyrimit ushqimor janë nevojat e fëmijëve, mundësitë ekonomike të palëve gjyqësore, kërkesa e palës paditëse, shpenzimet shkollore për fëmijën si edhe niveli i jetesës së fëmijës gjatë kohës që qëndronte me të dy prindërit²⁸). Por një problematikë e veçantë paraqitet në praktikën tonë gjyqësore në rastet kur të ardhurat e prindit janë formale, e për rrjedhojë vërtetimi i tyre i drejtpërdrejtë nuk është i mundur. Në të tilla raste, për të vlerësuar sasinë e kontributit material të prindit gjykata mund të bazohet në prova të tjera, të cilat edhe pse nuk provojnë drejtpërdrejtë sasinë e të ardhurave mujore të prindit, vërtetojnë nivelin e tij të jetesës, nga i cili prezumohet në mënyrë të tërthortë edhe niveli i të ardhurave²⁹).

4. Përfundime.

Detyrimi ushqimor përfaqëson një institut juridik i rregulluar me ligj. Fëmijët gëzojnë të drejtën e dhënies

27 Raport "Raport mbi gjetjet kryesore nga Monitorimi i Vendimeve të Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë, me objekt zgjidhjen e martesës dhe rregullimin e pasojave të saj". Periudha janar-dhjetor 2014, realizuar nga Qendra për Nisma ligjore Qytetare me mbështetjen e UNDP, fq 36.. Website: www.qag-al.org.

28 Po aty, fq 38.

29 Omari, Sonila – *E drejtë familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012, fq 262.

së ushqimit nga prindërit si një e drejtë materiale si në rastet kur jetojnë bashkarisht me prindërit ashtu edhe në rast të ndarjes së prindërve. E drejta e fëmijës për ushqim vazhdon deri në arritjen e moshës madhore dhe në rastet kur fëmija është duke ndjekur shkollimin ky kufi mund të zgjatet deri në 25 vjec.

Të drejtën për përmbushjen e detyrimit ushqimor nga prindërit kanë si fëmijët e lindur nga martesat ashtu edhe për ato të lindur jashtë martesë. Detyrimit për ushqim ndaj fëmijëve, prindërit nuk mund ti shmangen as në rastet e heqjes së përgjegjësisë prindërore. Detyrimi për ushqim mund të kërkoet vetëm me proces gjyqësor. Përcaktimi i masës së detyrimit ushqimor bëhet bazuar në nevojat e fëmijëve dhe mundësive ekonomike të prindërit që detyrohet dhe ato të prindit tjetër.

Gjykatat në të tilla raste duhet të mbajnë në konsideratë edhe aktet ndërkombëtare, praktikat gjyqësore të unifikuara dhe ato ndërkombëtare përsa i përket përcaktimit të masës së detyrimit ushqimor. Gjithashtu edhe në rastet kur të ardhurat e prindit janë informale duhet të kërkojë prova të tjera, të cilat edhe pse nuk provojnë drejtpërdrejtë sasinë e të ardhurave të prindit, vërtetojnë nivelin e tij të jetesës për të bërë të mundur përmbushjen e detyrimit ushqimor të prindit ndaj fëmijës së tij.

BIBLIOGRAFIA

- Omari, Sonila – *E drejtë familjare*, Botimet Morava, Tiranë, 2012.
- E.Lloha, I.Panda, L. Droboniku, E.Bano, *Hyrje në edukimin ligjor-Udhëzues për të Rinjtë*, Botim i Institutit Kërkimor-Shkencor “Barleti” dhe i Universitetit Marin Barleti, Tiranë, Shtator 2011.
- Arta Mandro, *E drejta familjare, Familja, Fëmijët, Martesa, Bashkëshortët*, Emal, Botimi i Parë, 2009.
- Raport “Raport mbi gjetjet kryesore nga Monitorimi i Vendimeve të Gjykatës së Shkallës së Parë Tiranë, me objekt zgjidhjen e martesës dhe rregullimin e pasojave të saj”. Periudha janar-dhjetor 2014, realizuar nga Qendra për Nisma ligjore Qytetare me mbështetjen e UNDP.
- *Manual mbi Zbatimin e Kodit të Familjes dhe Legjislacionit Civil në lidhje me çështjet për të miturit*, Botim i Qendrës së Shërbimeve dhe Praktikave Ligjore të Integruara, Tiranë, 2012.

LIGJE DHE KONVENTA NDËRKOMBËTARE

- Kodi i familjes në Shqipëri, ligji nr.9062 datë 8.5.2003.
- Kushtetuta e Shqipërisë, ligji nr.8417 dt. 21.10.1998.
- Ligjit nr. 18/2017 “Për të Drejtat dhe Mbrojtjen e Fëmijës” miratuar nga Kuvendi i Shqipërisë me datë. 23.2.2017.
- Konventa mbi Ligjin e Zbatueshëm për Detyrimet Ushqimore”, aderuar me ligjin nr.10397, dt. 17.3.3.2011.
- Konventa për Njohjen dhe Zbatimin e Vendimeve lidhur me Detyrimet Ushqimore, aderuar me ligjin nr.10398, dt.17.3.2011.
- Konventa e Hagës për Rivendosjen Ndërkombëtare të Detyrimit Ushqimor ndaj Fëmijëve dhe Formave të tjera të mbështetjes për anëtarë të tjerë të Familje, ratifikuar me ligjin nr. 63/2012.

FAQE INTERNETI

- <http://portal.tlas.org.al/sq/sherbimet/detyrim-ushqimor>.
- www.qag-al.org.

PhD. Enriko CEKO
Përgj. Departamenti,
Fakulteti i Shkencave Ekonomike dhe Shoqërore
Koleji Universitar "Wisdom"
e-mail: enrikoceko@yahoo.co.uk

A REVIEW OF INFORMATION SECURITY STANDARD ISO 27001:2013

Abstrakt

Qëllimi i këtij hulumtimi është të prezantojë te auditori shkencor dhe palët e tjera të interesuara Standardin ISO 27001: 2013, një nga tre standardet më të kërkuara ndërkombëtare në botë, si dhe disa çështje për zbatimin e këtij standardi në Shqipëri. Mënyra e ndjekur për përgatitjen e hulumtimit ishte krijimi i idesë së ulumtimit, mbledhja e materialeve, të dhënave, informacioneve dhe statistikave, leximi e rileximi i të gjitha materialeve, përzgjedhja e materialeve për të realizuar draftin e parë të hulumtimit. Më vonë, drafti i dokumentit është shqyrtuar disa herë për të shkruar versionin përfundimtar. Më pas, janë shkruar abstrakti, hyrja, konkluzionet dhe rekomandimet. Rekomandimi kryesor është se përveç faktit që ka shumë probleme në lidhje me aplikimin e standardeve ISO, përfshirë ISO 27001: 2013, në Shqipëri ekziston një kërkesë në rritje për çertifikimin me standarde të tilla, si një tregues për të përmirësuar klimën e bërjes së biznesit dhe përmirësimit të cilësisë së jetës.

Fjalë kyçe: *ISO 27001:2013, Organizata Ndërkombëtare e Standardeve, siguria e informacionit, etj.*

Abstract

The aim of this paper research is to present to the scientific audience and other interested parties Standard ISO 27001:2013, one of the most three required international standards in the world, as well as some issues on application of this standard in Albania. The way followed to prepare the research was creating the idea of the paper, gathering materials, data, information and statistics, reading all of them, selecting materials to realise the first draft of the paper. Later, the draft paper has been reviewed several times to write the final version. Later, abstract, introduction,

conclusions and recommendations have been drawn. The main recommendation is that besides the fact there are a lot of problems related to the application of ISO standards, ISO 27001:2013 included, in Albania, there is an increasing demand to be certified with such standards, which have an indication on doing business climate and life quality improvement too.

Keywords: *ISO 27001:2013, International Standards Organization, information security, etc*

1. Introduction

Successful businesses understand the value of timely, accurate information, good communications and confidentiality. Information security is as much about exploiting the opportunities of our interconnected world as it is about risk management. That's why organizations need to build resilience around their information security management. Internationally recognized ISO/IEC 27001 is an excellent framework which helps organizations manage and protect their information assets so that they remain safe and secure. The ability to manage information safely and securely has never been more important. ISO/IEC 27001 not only helps protect your business, but it also sends a clear signal to customers, suppliers, and the market place that your organization has the ability to handle information securely.

ISO/IEC 27001 is a robust framework that helps public and private subjects to protect information such as financial data, intellectual property or sensitive customer information. It helps them to identify risks and puts in place security measures that are right for organizations, so they can manage or reduce risks to their information. It helps them to continually review and refine the way they do this, not only for today, but

also for the future. That's how ISO/IEC 27001 protects organizations, their reputation and adds value.

2. Content details

- 2.1 International Standards Organization
- 2.2 ISO 27000 Family of standards.
- 2.3 ISO 27001:2013 - Information technology
-- Security techniques -- Information security
management systems – Requirements
- 2.4 Mandatory requirements for certification
- 2.5 Certification
- 2.5 Benefits of certification with ISO 27001:2013
- 2.6 Costs of certification with ISO 27001:2013

2.1 International Standards Organization

International Standards Organization is an independent, non-governmental international organization with a membership of 163 national standards bodies. Through its members, it brings together experts to share knowledge and develop voluntary, consensus-based, market relevant International Standards that support innovation and provide solutions to global challenges [1],[2]. The ISO began in 1946 when delegates from 25 countries met at the Institute of Civil Engineers in London and decided to create a new international organization 'to facilitate the international coordination and unification of industrial standards'. On 23 February 1947 the new organization, ISO, officially began operations [3], [4].

Since then, ISO has published thousands of over 21607 International Standards covering almost all aspects of industry and manufacturing, from technology, to food safety, to agriculture and healthcare, etc. ISO International Standards impact everyone, everywhere.

ISO creates documents that provide requirements, specifications, guidelines or characteristics that can be

used consistently to ensure that materials, products, processes and services are fit for their purpose. Bringing real and measurable benefits to almost every sector imaginable, standards underpin the technology that we rely on and ensure the quality that we expect.

Today ISO has members from 163 countries and 3943 technical bodies to take care of standards development [5], [6].

International Standards Organization is a world federation of national standardization organisms. The work for preparation of international standards usually has been undertaken by the technical committees. Every national organism interested for issues for which a technical committee has been created, has the right to be represented in the technical committee.

Standards contribute on economic growth and encourage competition, help organizations to respect legislation, improve trade, eliminating technical barriers, ensuring the right technological & ecological level, environment protection and sustainable development.

International Standards make things work. They give world-class specifications for products, services and systems, to ensure quality, safety and efficiency. They are instrumental in facilitating international trade [7]. ISO's role is conducting, while the independent technical experts nominated by country members form technical committees that are responsible for a specific subject area. They begin the process with the development of a draft that meets a specific market need. This is then shared for commenting and further discussion.

The voting process is the key to consensus. If that's achieved then the draft is on its way to becoming an ISO standard. If agreement isn't reached then the draft will be modified further, and voted on again. From first proposal to final publication, developing a standard usually takes about 3 years [8].

2.2 ISO 27000 Family of standards.

ISO/IEC 27000 family - Information security management systems

The ISO/IEC 27000 family of standards helps organizations keep information assets secure. Using this family of standards will help your organization manage the security of assets such as financial information, intellectual property, employee details or information entrusted to you by third parties [9].

A list of standards of this family are:

ISO/IEC 27000:2016

Information technology -- Security techniques -- Information security management systems -- Overview and vocabulary

ISO/IEC TR 27019:2013

Information technology -- Security techniques -- Information security management guidelines based on ISO/IEC 27002 for process control systems specific to the energy utility industry

ISO/IEC 27006:2015

Information technology -- Security techniques -- Requirements for bodies providing audit and certification of information security management systems

ISO/IEC 27013:2015

Information technology -- Security techniques -- Guidance on the integrated implementation of ISO/IEC 27001 and ISO/IEC 20000-1

ISO/IEC 27007:2011

Information technology -- Security techniques -- Guidelines for information security management systems auditing

ISO/IEC 27009:2016

Information technology -- Security techniques -- Sector-specific application of ISO/IEC 27001 -- Requirements

ISO 27799:2016

Health informatics -- Information security management in health using ISO/IEC 27002

ISO/IEC TR 27015:2012

Information technology -- Security techniques -- Information security management guidelines for financial services

ISO/IEC 27017:2015

Information technology -- Security techniques -- Code of practice for information security controls based on ISO/IEC 27002 for cloud services

ISO/IEC 27001:2013

Information technology -- Security techniques -- Information security management systems - Requirements [9].

2.3 ISO 27001:2013 - Information technology - Security techniques - Information security management systems - Requirements

ISO/IEC 27001:2013 is the best-known standard in the family providing requirements for an information security management system (ISMS), a systematic approach to managing sensitive company information so that it remains secure. It includes people, processes and IT systems by applying a risk management process. It can help small, medium and large businesses in any sector keep information assets secure.

ISO 27001:2013 – systems of information management

is one of the most requires standards in the world, which increases opportunity that certified subjects with this standard to have more chances and opportunities for management of information and protection of information and technologies of information they own, in front of hackers and competitors they have. ISO 27001 has been created to guarantee security of information technology. Standard has been applied for all types of companies, government institutions, trade organizations and NGO's included. The standard defines requirements for operating, monitoring, defining, applying, reviewing, maintenance and improvement of security management system of documented information. An information security management system, applied in a right way is a business tool that reduces risks information assets might have: integrating programs of information/security technology, examining systematically security risks of business, including impact, threats and weakness, harmonizing security of information with the general objectives of business.

ISO/IEC 27001:2013 is an information security standard that was published in September 2013. It supersedes ISO/IEC 27001:2005, and is published by the International Organization for Standardization (ISO) and the International Electro-Technical Commission (IEC) under the joint ISO and IEC subcommittee, ISO/IEC JTC 1/SC 27. It is a specification for an information security management system (ISMS). Organizations which meet the standard may be certified compliant by an independent and accredited certification body on successful completion of a formal compliance audit [10].

ISO/IEC 27001 formally specifies an Information Security Management System (ISMS), a suite of activities concerning the management of information risks (called 'information security risks' in the

standard). The ISMS is an overarching management framework through which the organization identifies, analyzes and addresses its information risks. The ISMS ensures that the security arrangements are fine-tuned to keep pace with changes to the security threats, vulnerabilities and business impacts - an important aspect in such a dynamic field, and a key advantage of ISO27k's flexible risk-driven approach as compared to, say, PCI-DSS. The standard covers all types of organizations (*e.g.* commercial enterprises, government agencies, non-profits), all sizes (from micro-businesses to huge multinationals), and all industries or markets (*e.g.* retail, banking, defence, healthcare, education and government). This is clearly a very wide brief.

ISO/IEC 27001 does *not* formally mandate specific information security controls since the controls that are required vary markedly across the wide range of organizations adopting the standard. The information security controls from ISO/IEC 27002 are noted in annex A to ISO/IEC 27001, rather like a menu. Organizations adopting ISO/IEC 27001 are free to choose whichever specific information security controls are applicable to their particular information risks, drawing on those listed in the menu and potentially supplementing them with other *a la carte* options (sometimes known as extended control sets). As with ISO/IEC 27002, the key to selecting applicable controls is to undertake a comprehensive assessment of the organization's information risks, which is one vital part of the ISMS. Furthermore, management may elect to avoid, transfer or accept information risks rather than mitigate them through controls - a risk treatment decision within the risk management process [11].

Some of the core concepts of ISO/IEC 27001:2013 are:

1.	Context of the Organization	Consider the combination of internal and external factors and conditions that can affect the organization's information.
2.	Issues, risks and opportunities	Issues can be internal or external, positive or negative and include conditions that affect the confidentiality, integrity and availability of an organization's information. Risks are defined as the "effect of uncertainty on an expected result".
3.	Interested parties	A person or entity that can affect, be affected by, or perceive themselves to be affected by a decision or activity. Examples include suppliers, customers or competitors.
4.	Leadership	Requirements specific to top management who are defined as a person or group of people who directs and controls an organization at the highest level.
5.	Risk associated with threats and opportunities	Refined planning process replaces preventive action and is defined as the 'effect of uncertainty on an expected result'.
6.	Communication	The standard contains explicit and detailed requirements for both internal and external communications.
7.	Documented Information	The meaningful data or information you control or maintain to support your ISMS.
8.	Performance Evaluation	The measurement of the ISMS and risk treatment plan effectiveness.
9.	Risk owner	The person or entity that has been given the authority to manage a particular risk and is accountable for doing so.
10.	Risk treatment plan	A risk modification plan which involves selecting and implementing one or more treatment options against a risk.
11.	Controls	Any administrative, managerial, technical, or legal method that is used to modify or manage an information security risk. They can include things like practices, processes, policies, procedures, programs, tools, techniques, technologies, devices, and organizational structures. They are determined during the process of risk treatment.
12.	Continual Improvement	Methodologies other than Plan-Do-Check-Act (PDCA) may be used.

Table 1. Some of the core concepts of ISO/IEC 27001:2013 [9]

Structure of the standard

The official title of the standard is “Information technology – Security techniques – Information security management systems – Requirements”.

ISO/IEC 27001:2013 has the following sections:

0 Introduction - the standard uses a process approach.

Clause 1: Scope - The first clause details the scope of the standard.

Clause 2: Normative references - All the normative references are contained in ISO/ IEC 27000, Information technology – Security techniques – Information security management systems – Overview and vocabulary, which is referenced and provides valuable guidance.

Clause 3: Terms and definitions - Please refer to the terms and definitions contained in ISO/IEC 27000. This is an important document to read.

Clause 4: Context of the organization is the clause that establishes the context of the organization and the effects on the ISMS. Much of the rest of the standard relates to this clause. The starting point is to identify all external and internal issues relevant to your organization and your information or information that is entrusted to you by 3rd parties. Then you need to establish all "interested parties" and stakeholders as well as how they are relevant to the information. You will need to identify requirements for interested parties which could include legal, regulatory and/or contractual obligations. You'll also need to consider important topics such as any market assurance and governance goals. You will be required to decide on the scope of your ISMS, which needs to link with the strategic direction of your organization, core objectives and the requirements of interested parties. Finally, you'll need to show how you establish, implement, maintain and continually improve the ISMS in relation to the standard.

Clause 5: Leadership - This clause is all about the role of "top management," which is the group of people who direct and control your organization at the highest level. They will need to demonstrate leadership and commitment by leading from the top. Top management need to establish the ISMS and information security policy, ensuring it is compatible with the strategic direction of the organization. They also need to make sure that these are made available, communicated, maintained and

understood by all parties. Top management must ensure that the ISMS is continually improved and that direction and support are given. They can assign ISMS relevant responsibilities and authorities, but ultimately they remain accountable for it.

Clause 6: Planning - This clause outlines how and organization plans actions to address risks and opportunities to information. It focuses on how an organization deals with information security risk and needs to be proportionate to the potential impact they have. ISO 31000, the international standard for risk management, contains valuable guidance. Organizations are also required to produce a “Statement of Applicability” (SoA). The SoA provides a summary of the decisions an organization has taken regarding risk treatment, the control objectives and controls you have included, and those you have excluded and why you have decided to include and exclude the controls in the SOA. Another key area of this clause is the need to establish information security objectives and the standard defines the properties that information security objectives must have.

Clause 7: Support - This section of ISO/IEC 27001 is all about getting the right resources, the right people and the right infrastructure in place to establish, implement, maintain and continually improve the ISMS. It deals with requirements for competence, awareness and communications to support the ISMS and it could include making training and personnel available, for example. This clause also requires all personnel working under an organization’s control to be aware of the information security policy, how they contribute to its effectiveness and the implications of not conforming. The organization also needs to ensure that internal and external communications relevant to information security and the ISMS are appropriately communicated. This includes identifying what needs

to be communicated to whom, when and how this is delivered. It's in this clause that the term "documented information" is referenced. Organizations need to determine the level of documented information that's necessary to control the ISMS. There is also an emphasis on controlling access to documented information, which reflects the importance of information security.

Clause 8: Operation - This clause is all about the execution of the plans and processes that are the subject of previous clauses. It deals with the execution of the actions determined and the achievement of the information security objectives. In recognition of the increased use of outsourced functions in today's business world, these processes also need to be identified and controlled. Any changes, whether planned or unintended need to be considered here and the consequences of these on the ISMS. It also deals with the performance of information security risk assessments at planned intervals, and the need for documented information to be retained to record the results of these. Finally, there is a section that deals with the implementation of the risk treatment plan, and again, the need for the results of these to be retained in documented information.

Clause 9: Performance evaluation - This clause is all about monitoring, measuring, analyzing and evaluating your ISMS to ensure that it is effective and remains so. This clause helps organizations to continually assess how they are performing in relation to the objectives of the standard to continually improve. You will need to consider what information you need to evaluate the information security effectiveness, the methods employed and when it should be analyzed and reported. Internal audits will need to be carried out as well as management reviews. Both of these must be performed at planned intervals and the findings will need to be retained as documented information. It

should be noted that management reviews are also an opportunity to identify areas for improvement.

Clause 10: Improvement - This part of the standard is concerned with corrective action requirements. You will need to show how you react to nonconformities, take action, correct them and deal with the consequences. You'll also need to show whether any similar nonconformities exist or could potentially occur and show how you will eliminate the causes of them so they do not occur elsewhere. There is also a requirement to show continual improvement of the ISMS, including demonstrating the suitability and adequacy of it and how effective it is. However you do this is up to you.

ISO/IEC 27001 also includes Annex A which outlines 114 controls to help protect information in a variety of areas across the organization. ISO/IEC 27002 also provides best practice guidance and acts as a valuable reference for choosing as well as excluding which controls are best suited for your organization.

ISO/IEC 27001 also includes Bibliography with point readers to five related standards, plus part 1 of the ISO/IEC directives, for more information [12], [13].

2.4 Mandatory requirements for certification

ISO/IEC 27001 is a formalized specification for an ISMS with two distinct purposes:

- It lays out, at a fairly high level, what an organization can do in order to implement an ISMS;
- It can (optionally) be used as the basis for formal compliance assessment by accredited certification auditors in order to certify an organization.

The following mandatory documentation (or rather “documented information” in the curiously stilted language of the standard) is explicitly required for certification:

1. ISMS scope (as per clause 4.3)
2. Information security policy (clause 5.2)

3. Information risk assessment *process* (clause 6.1.2)
4. Information risk treatment *process* (clause 6.1.3)
5. Information security objectives (clause 6.2)
6. Evidence of the competence of the people working in information security (clause 7.2)
7. Other ISMS-related documents deemed necessary by the organization (clause 7.5.1b)
8. Operational planning and control documents (clause 8.1)
9. The *results* of the risk assessments (clause 8.2)
10. The *decisions* regarding risk treatment (clause 8.3)
11. Evidence of the monitoring and measurement of information security (clause 9.1)
12. The ISMS internal audit program and the results of audits conducted (clause 9.2)
13. Evidence of top management reviews of the ISMS (clause 9.3)
14. Evidence of nonconformities identified and corrective actions arising (clause 10.1)
15. Various others: Annex A, which is normative, mentions but does not fully specify further documentation including the rules for acceptable use of assets, access control policy, operating procedures, confidentiality or non-disclosure agreements, secure system engineering principles, information security policy for supplier relationships, information security incident response procedures, relevant laws, regulations and contractual obligations plus the associated compliance procedures and information security continuity procedures.
16. Certification auditors will almost certainly check that these fifteen types of documentation are (a) present, and (b) fit for purpose. The standard does not specify precisely what form the documentation should take, but section 7.5.2 talks about aspects such as the titles, authors, formats, media, review and

approval, while 7.5.3 concerns document control, implying a fairly formal ISO 9000-style approach. Electronic documentation (such as intranet pages) are just as good as paper documents, in fact better in the sense that they are easier to control [13].

2.5 Certification

Certified compliance with ISO/IEC 27001 by an accredited and respected certification body is entirely optional but is increasingly being demanded from suppliers and business partners by organizations that are (quite rightly!) concerned about the security of their information, and about information security throughout the supply chain or network. According to the 5, there were just about 24,000 ISO/IEC 27001 certificates worldwide:

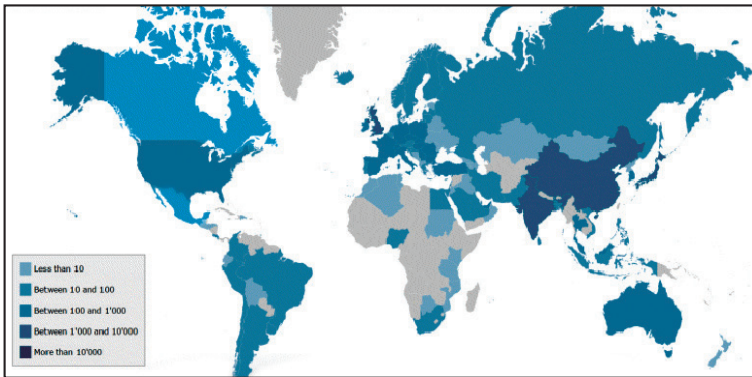
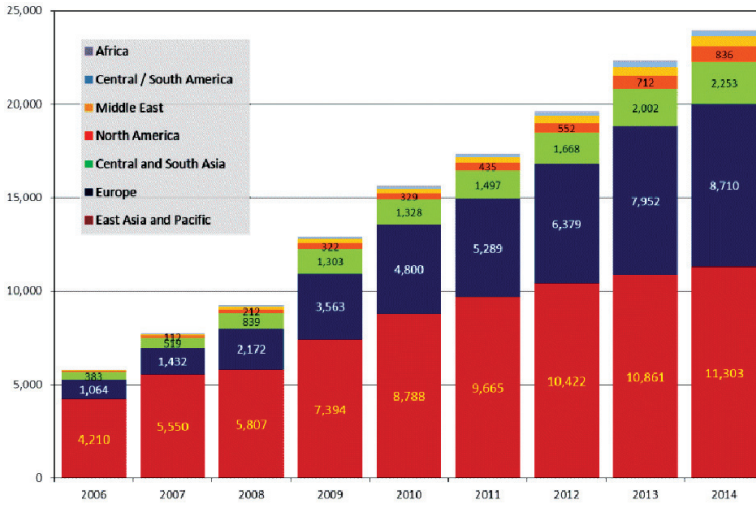

Figure 1. The number of ISO/IEC 27001 certificates issued per country/region [9]

Graphic 1. The growing number of ISO 27001 certificates issued (2006 – 2014) [9]

Certification brings a number of benefits above and beyond mere compliance, in much the same way that an ISO 9000-series certificate says more than just “We are a quality organization”. Independent assessment necessarily brings some rigor and formality to the implementation process (implying improvements to information security and all the benefits that brings through risk reduction), and invariably requires senior management approval (which is an advantage in security awareness terms, at least!). The certificate has marketing potential and demonstrates that the organization takes information security management seriously. However, as noted above, the assurance value of the certificate is highly dependent on the ISMS scope and SoA - in other words, don’t put too much faith in an organization’s ISO/IEC 27001 compliance certificate if you are highly dependent on its information security. In just the same way that certified PCI-DSS compliance does *not* mean “We guarantee to secure credit card data and other personal

information”, certified ISO/IEC 27001 compliance is a positive sign but *not* a cast-iron guarantee about an organization’s information security. It says “We have a compliant ISMS in place”, not “We are secure”. That’s an important distinction.

2.5 Benefits of certification with ISO 27001:2013

The ISMS will bring information security under firm management control, allowing direction and improvement where needed. Better information security will reduce the risk (probability of occurrence and/or adverse impacts) of incidents, cutting incident-related losses and costs.

Other benefits of the ISMS include:

- A structured, coherent and professional approach to the management of information security, aligned with other ISO management systems
- Comprehensive information security risk assessment and treatment according to business *and* security priorities
- Focuses information security investment to greatest advantage
- Demonstrable governance using internationally-recognized good security practices

2.6 Costs of certification with ISO 27001:2013

Most of the costs associated with information security would be incurred anyway since information security is a business and compliance imperative. The *additional* costs specifically relating to the ISMS are mainly:

- Resources needed to design, implement and operate the ISMS, including project management for the implementation project
- Changes needed to bring various business processes and activities in line with the ISO standards
- Third party compliance audits (optional – only

required if we decide to go for certification, a decision that can be made once the ISMS is working)

3. Conclusions

1. Besides the fact there are a lot of problems related to the application of ISO standards, ISO 27001:2013 included, in Albania, there is an increasing demand to be certified with such standards, which have an indication on doing business climate and life quality improvement too.
2. Organizations need to build resilience around their information security management and internationally recognized ISO/IEC 27001 is an excellent framework which helps organizations to manage and protect their information assets so that they remain safe and secure.
3. The ability to manage information safely and securely has never been more important as today. ISO/IEC 27001 not only helps protect your business, but it also sends a clear signal to customers, suppliers, and the market place that your organization has the ability to handle information securely.
4. ISO/IEC 27001 is a robust framework that helps public and private subjects to protect information such as financial data, intellectual property or sensitive customer information. It helps them to identify risks and puts in place security measures that are right for organizations, so they can manage or reduce risks to their information. It helps them to continually review and refine the way they do this, not only for today, but also for the future. That's how ISO/IEC 27001 protects organizations, their reputation and adds value.
5. Costs occurring during certification process are very low compare with benefits of certification with ISO 27001:2013 standard.

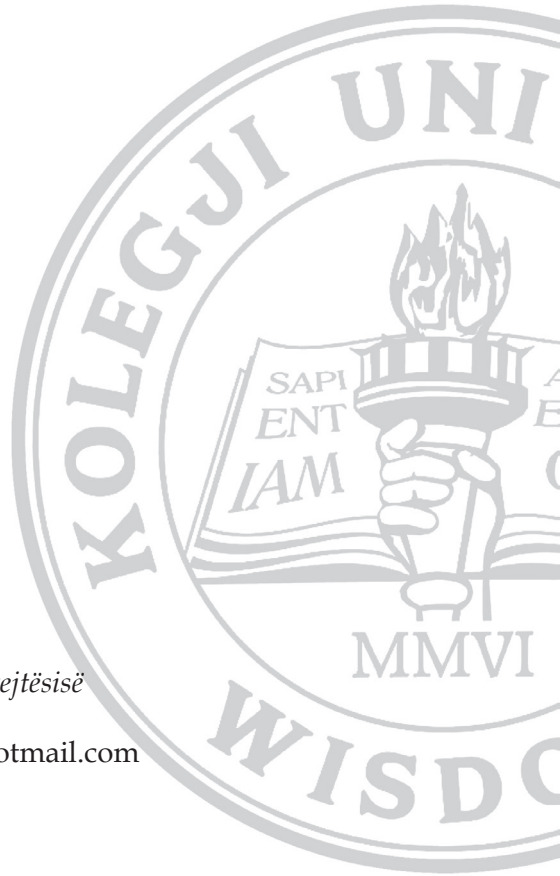
Enriko CEKO has graduated the Agronomy Faculty and Agr. Economy Faculty (Agriculture University of Tirana 1989, 1996), Faculty of Law (University of Tirana 2002), Faculty of Civil Engineering (USA 2007). He holds a PhD diploma in Management (Faculty of Economy, University of Tirana 2005) and PhD Diploma in Civil Engineering (Bedford University USA 2009). He has about 29 years working experience and about the same experience lecturing, specialized with about 45 training courses (Albania, USA, UK, Israel, Germany, Austria), etc. He is Dean of Economic and Social Sciences Faculty, Kolegji Universitar “WISDOM”. He is the author of around 4000 articles and over 40 scientific journal articles, participating in more than 50 international scientific conferences, author of “Quality Management Tools” Monographic, etc. His work focuses on public and private organizations consultancy, ISO Standards included.

References

- [1] Enriko Ceko, "Një vështrim mbi standartet më të kërkuara ndërkombëtare ISO". Konferenca II e Departamentit të Ekonomisë, Kolegji Universitar Wisdom, 24 prill 2017
- [2] "ISO members". International Organization for Standardization.
- [3] "How to use the ISO Catalogue". ISO.org.
- [4] The three official full names of the ISO can be found at the beginning of the foreword sections of the PDF document: "ISO/IEC Guide 2:2004 Standardization and related activities – General vocabulary" (PDF).
- [5] "ISO name and logo". ISO.
- [6] "A Brief History of ISO". University of Pittsburgh.
- [7] Friendship among equals - Recollections from ISO's first fifty years (PDF), International Organization for Standardization, 1997, pp. 15-18, ISBN 92-67-10260-5
- [8] "Structure and governance". International Organization for Standardization.
- [9] "ISO/IEC 27001:2013 - Information technology -- Security techniques -- Information security management systems -- Requirements". International Organization for Standardization.
- [10] "ISO - ISO Standards - ISO/IEC JTC 1/SC 27 - IT Security techniques". International Organization for Standardization.
- [11] Zhou, James (March 2011). "ISO 27001 Information Security Management". Nanyang Technological University.
- [12] Breslin, Paul (14 March 2014). "Security updates: The upcoming revision of ISO/IEC 27001". DNV Business Assurance.
- [13] "ISO/IEC 27001:2013(en) Table of Contents". ISO.org. ISO.

Dr. Proc. Valbona ALIKAJ
Doktorante në Fakultetin e Drejtësisë
Universiti i Tiranës
e-mail: valbonaalikaj188@hotmail.com

MBROJTJA E PRONËSISË SIPAS TË DREJTËS ITALIANE

Abstrakt

Ky punim analizon disa nga mjetet e mbrojtjes të së drejtës së pronësisë sipas Kodit Civil Italian. Kodi civil Italian në parashikimet e tij njeh dhe garanton të drejtën e pronësisë, edhe pse me disa kufizime pasi e drejta absolute e pronarit për të gëzuar dhe disponuar lirisht pronën e tij mund të bjerë ndesh me interesa të përgjithshëm. Objektivi i mjeteve mbrojtëse të pronësisë është identifikimi dhe njohja e titullarit të kësaj të drejte kundër atij që e mohon këtë titull ose kundër atij që në mënyrë indirekte e kundërshton duke ekzekutuar mbi sendin të drejta reale të pjesshme. Më kryesoret nga mjetet e mbrojtëse të pronësisë që i njihen pronarit janë: padia e rivendikimit (pafia e kërkimit të sendit) dhe padia mohuese. Pafia për kërkimin e sendit konsiderohet nga doktrina dhe jurisprudenza si mjeti themelor për mbrojtjen e të drejtës së pronësisë: pronari synon nëpërmjet saj, njohjen e të drejtës së pronësisë në mënyrë që të sigurojë kthimin e sendit. Ndryshe nga padia e rivendikimit, padia mohuese nuk synon drejt njohjes të së drejtës së pronarit por synon mohimin e të drejtave që të tjerët pretendojnë mbi sendin e pronarit. Përmes kësaj padie, pronari është i prirur të reagojë kundrejt cenimeve që padrejtësisht kufizojnë apo dëmtojnë pronën e tij.

Fjalë Kyce: *Kodi Civil Italian, E drejta e Pronësisë, Pafia e rivendikimit, Pafia mohuese.*

**THE DEFENSE OF OWNERSHIP ACCORDING
TO THE ITALIAN LEGISLATION****Abstract**

This paper analyses the protection of the right of ownership according to the Italian Civil Code. The Italian Civil Code, in its provision recognizes and

guarantees the right of ownership although with some restrictions as the absolute right of the owner to enjoy and freely dispose of his property contrary to the general interest. The property protection objective is to identify and recognize the holder of this right against the one who denies this title or against the one who indirectly opposes executing on the property, partial real rights. The main protective tools of the property that are recognized to the owner are: lawsuit of revendication (the action of the object claim) and the lawsuit of denial. The revendication lawsuit is considered by doctrine and jurisprudence as the fundamental means of protection of the right of ownership: the owner intends through it, the recognition of the right of ownership in order to ensure the return of the object. Unlike the revendication lawsuit, the denying action does not intend to recognize the owner's right but aims to deny the rights that others claim on the property of the owner. Through this lawsuit, the owner is reluctant to react against the violations that illegitimately limits or undermines his property.

Key words: *Italian Civil Code, The right of Ownership, Lawsuit of Revendication, Lawsuit of Denial*

Hyrje

Vlen për t'u theksuar se rendi juridik italian parashikon në mbrojtje të së drejtës së pronësisë dhe të drejtave të tjera reale, dy kategori mjetesh: "reale" dhe "poseduese". Mbiemri "real" është përdorur me qëllim përcaktimin e mjeteve mbrojtëse të së drejtës së pronësisë dhe të drejtave të tjera reale¹). Përmendim

1 Ferreri S., (1998), *Azioni petitorie*, marrë nga "Digesto delle discipline privatistiche- Sezione civile", vol. II, Torino, UTET, f. 49....

këtu reflektimin e Salvatore Pugliattit sipas të cilit "padia e kërkimit të sendit, mohuese dhe e rregullimit të kufijve cilësohen reale për t'i dalluar nga mjetet në mbrojtje të posedimit"²).

Paditë reale mund të ngrihen kundër atij i cili "zotëron në mënyrë faktike sendin, një zotërim që duhet të marrë fund"³). Objektivi i mjeteve mbrojtëse të pronësisë është identifikimi dhe njohja e titullarit të kësaj të drejte kundër atij që e mohon këtë titull ose kundër atij që në mënyrë indirekte e kundërshton duke ekzekutuar mbi sendin të drejta reale të pjesshme.

Përsa i përket mjeteve posedimore, këto burojnë nga mundësia që i është njohur poseduesit (qoftë ky pronari apo jo), për t'iu drejtuar organit gjyqësor me qëllim mbrojtjen e pozitës së tij nga çdo cënim, shkelje apo shqetësim. Kjo mbrojtje është e përkohshme dhe ka si synim zhveshjen nga posedimi i paligjshëm me qëllim rivendosjen e poseduesit si dhe pushimin e cënimit të posedimit dhe mospërsëritjen e tij në të ardhmen⁴).

Normat e përfaqësuara nga nenet 948-951 kodi.civil. italian (k.c.i.) përfaqësojnë mjetet nëpërmjet të cilave mbrohet e drejta e pronësisë.

Në veçanti do të trajtohen:

- padinë e rivendikimit (neni. 948 k.c.i.);
- padinë mohuese (neni. 949 k.c.i.);

2 Pugliatti S, (1993), *Rivendica, reintegra e azione per restituzione*, marrë nga "Foro Italiano", vol. I, 1993, f. 1532; Torrente A & Schlensinger P., (1998), *Manuale di diritto privato*, Milano, Giuffrè, f. 178...

3 Bregante L., (2012), *Le azioni a tutela della proprietà e degli altri diritti reali*, Torino, Giappichelli, f. 170.

4 Stanzione P., (2013), *Manuale di diritto privato*, Torino, Giappichelli, f. 534.

1. Padia e kërimit të sendit, neni 948 i kodit civil italian

Neni 948 k.c.i. trajton padinë e rivendikimit: *"Pronari mund të kërkojë sendin nga çdo posedues ose mbajtës i tij dhe mund të ngrejë padi edhe nëse ky, pas kërkesës ka pushuar së poseduar ose mbajtur sendin. Në këto kushte, i padituri është i detyruar kundrejt paditësit, të kthejë sendin me shpenzimet e veta dhe në mungesë, t'i kompensojë vlerën në të holla dhe t'i dëmshpërblejë dëmin. Nëse pronari fiton kthimin e sendit nga poseduesi ose mbajtësi, është i detyruar t'i kthejë këtij shumën e të hollave që ka marrë në vend të sendit. Padia për kërkimin e sendit nuk parashkruhet, përveç rasteve kur e drejta e pronësisë fitohet me parashkrim fitues"⁵⁾.*

Padia për kërkimin e sendit konsiderohet nga doktrina dhe jurisprudenza si mjeti themelor për mbrojtjen e të drejtës së pronësisë: pronari synon nëpërmjet saj, njohjen e të drejtës së pronësisë në mënyrë që të sigurojë kthimin e sendit. Vincenzo Roppo, jurist dhe profesor Italian i të drejtës civile ndalet te paragrafi i parë i këtij neni dhe nënvizon një koncept të rëndësishëm: atë të "titullit" duke ju referuar faktit apo aktit që justifikon posedimin ose mbajtjen e sendit të pronarit (nëpërmjet padisë së kërimit, pronari i një sendi i drejtohet cilitdo që posedon ose mban sendin pa titull)⁶⁾.

Për të vazhduar në të njëjtën logjikë të profesor Roppo, nëse A jeton në apartamentin e B-së në bazë të një kontrate qeraje, e lidhur kjo sipas kërkesave ligjore, ky i fundit nuk mund ushtrojë ndaj A-së, padinë e kërimit të sendit me qëllim kthimin e apartamentit, për faktin se A e gëzon atë në bazë të një titulli⁷⁾. Për të ushtruar me sukses padinë e kërimit pronari duhet

5 R.D. 16 marzo 1942, n. 262 "Codice Civile", neni 948.

6 Roppo V., (2014), *Diritto privato. Linee essenziali*, Torino, Giappichelli, f. 165.

7 Po aty, Roppo V., *Diritto privato. Linee essenziali*.

të provojë që është pronar i sendit në fjalë; thjesht të provosh që sendi nuk i takon poseduesit apo mbajtësit, nuk është e mjaftueshme.

Poseduesi ose mbajtësi i sendit nuk është i detyruar të provojë asgjë; barra e provës i takon kërkuesit: nëse ky nuk do të arrijë në qëllimin e tij, padia do të refuzohet. Gjithashtu, padia do të refuzohet në momentin kur subjekti kundrejt të cilit drejtohet, është në gjendje të provojë që është poseduesi ose mbajtësi në bazë të një titulli; ose është në gjendje të provojë që në të vërtetë është ai pronari pasi e ka fituar pronësinë me anë të parashkrimit fitues.

Nga leximi i nenit 948 k.c.i. rezulton se padia e kërkimit të sendit nuk parashkruhet duke përjashtuar nga ky rregull fitimin e pronësisë me parashkrim fitues. Duke e thjeshtuar, kemi të bëjmë me situatën ku përballë inercisë së pronarit kemi fitimin e posedimit të sendit nga jopronari, ku ky i fundit, nëpërmjet kalimit të afatit të parashkrimit mund të bëhet pronar me të drejta të plota dhe pronari i mëparshëm një ish-pronar⁸). Carlo Argiroffi, një tjetër jurist i të drejtës, thekson se: çështja e padisë në fjalë, bazohet te një kriter themelor: te fakti që "padia ushtrohet kundër poseduesit"⁹). Në të njëjtën linjë mendimi, doktrina thekson se kundërshtari i pronarit, që më shumë se çdo gjë tjetër rezulton i dëmshëm dhe i rezikshëm, është poseduesi¹⁰). Këndvështrimet e Argiroffit paraprihen nga Roppo i cili thekson se: të provosh që je pronar i sendit është një fakt i një rëndësie shumë të madhe pasi në mungesë të kësaj prove, shanset për të çuar përpara me sukses padinë e kërkimit janë të pakta¹¹). "Madje ai

8 Cit., Roppo V., *Diritto privato. Linee essenziali*, f. 165.

9 Argiroffi C., (2011), *Delle azioni a difesa della proprietà (artt. 948-951)*, Milano, Giuffrè', f. 46.

10 Po aty, f. 46.

11 Cit., Roppo V, *Diritto privato. Linee essenziali*, f. 165.

thekson se kjo rezikon të jetë një provë e vështirë për t'u vërtetuar saqë mund të përkufizohet dhe si prova diabolike¹².

Qysh në të drejtën romake, koncepti i barrës së provës në rastin e padisë së kërkimit ishte familjar për juristët dhe njihej me emrin *probatio diabolica*¹³. Në fakt, gjatë shqyrtimit të padisë së kërkimit, i padituri (poseduesi) gjendet në pozitë të favorshme pikërisht në sajë të posedimit faktik të sendit. Siç dhe nënvizova më lart, ai nuk është i detyruar të provojë asgjë. Prej kësaj rrjedh, vështirësia e paditësit, ose me saktë e atij që kërkon sendin i cili është i detyruar të provojë se e drejta e tij bazohet te një sërë lidhjesh ndërmjet paraardhësve të dhe pasardhësve të ndryshëm, deri sa të arrihet në fitimin me titull origjinal të pronësisë¹⁴.

Sipas juristit Roppo, vështirësia më e madhe qëndron në të ashtëquajturat fitime me titull të prejardhur të pronësisë; më pak problematike paraqitet situata te fitimet e pronësisë me titull origjinal¹⁵. Po sipas këtij juristi, paditësi mund të provojë pozitën e tij si pronar duke sjelle provën me të cilën ka fituar sendin që në shumicën e rasteve bëhet fjalë për raporte kontraktuale. Paditësi mund ta ketë fituar pronësinë e sendit nëpërmjet një kontratë shitblerjeje, dhurimi ose në sajë të marrëdhënieve *mortis causa* siç ndodh në rastin e trashëgimisë.

Gjithsesi, kjo nuk mjafton për të garantuar që e drejta e pronësisë i takon paditësit, pasi ky i fundit nuk do të ishte i tillë në rastin kur transferimi i të drejtës do të ishte fryt i një marrëdhënie jo të vlefshme: siç ndodh në rastin kur paditësi e ka fituar të drejtën

12 Po aty, f. 166.

13 Conti R., (2009), *La proprietà e i diritti reali minori*, Milano, Giuffrè, f. 619....

14 Comoglio L.P., (2010), *Le prove civili*, Torino, UTET, f. 334.

15 Roppo V., *Diritto privato. Linee essenziali*, cit., f. 166.

nga dikush i cili nuk ka qenë pronar i sendit. I takon paditësit të vërtetojë që fitimi i pronësisë së sendit është i rregullt, ashtu siç janë të rregullt dhe kalimet e mëparshme të kësaj të drejte dhe kjo sepse sipas autorit – “në rastet e fitimit të pronësisë me titull të prejardhur, pavlefshmëria e një kalimi të mëparshëm të pronësisë, në parim ndikon tek vlefshmëria e kalimeve pasardhëse të kësaj të drejte”¹⁶). Ndryshe ndodh në rastin e fitimit të pronësisë me titull origjinal, pasi barra e provës për të vërtetuar pronësinë është më e lehtë¹⁷). Kjo nisur nga fakti që të tilla fitime karakterizohen nga një pavarësi kundrejt kalimeve të mëparshme: edhe nëse pranojmë që kalimet e mëparshme janë të vesuara, kjo nuk ndikon në fitimin me titull origjinal të pronësisë. Sipas gjykimit të autorit – “Kush është i interesuar të vërtetojë pronësinë e një sendi ka lluksin të vërtetojë fitimin e saj me titull origjinal: konkretisht, në përputhje me parimin “posedimi vlen titull” nëse prona është një send i luajtshëm jo i regjistrueshëm dhe plotësohen kriteret e parimit të mësipërm ose si pasojë e parashkrimit”¹⁸). Padia e kërkimit të sendit mund të drejtohet kundrejt të tretëve që kanë fituar pronësinë e sendit si dhe kundrejt çdo blerësi të mëvonshëm dhe kjo vetëm për të bërë të mundur kthimin e sendit¹⁹).

Kur pretendimet e ngritura nga pronari nëpërmjet padisë së kërkimit të sendit pranohen, mbajtësi ose poseduesi i sendit gjenden në një situatë abuzive dhe si pasojë e kësaj detyrohen të kthejnë sendin bashkë me frytet e fituara. Përballë kësaj situatë, kodi civil dallon rastet e posedimit të sendit me mirëbesim nga rastet kur e posedimit me keqbesim²⁰). Në rastin e poseduesit me

16 Po aty.

17 Roppo V., *Diritto privato. Linee essenziali, cit.*, f. 166.

18 Po aty.

19 Cit., Stanzione P., *Manuale di diritto privato*, f. 531.

20 Po aty.

mirëbesim, i takojnë fryteve e vjelura përpara vënies në dijeni të padisë për kërkimin e sendit ndërsa detyrohet të ktheje frytet e vjela pas vënies në dijeni të padisë si dhe të kthejë frytet që do të duhej të kishte vjelur²¹).

Këto dallime nuk vlejnë për poseduesin me keqbesim. Dispozitat e Kodit Civil janë të qarta kur nënvizojnë që poseduesi me keqbesim është i detyruar të kthejë të gjitha frytet, të vjelura dhe ato që do të duhej të kishte vjelur (neni. 1148 k.c.i.)²²). Gjithsesi edhe në këtë rast parashikohen disa kufizime lidhur me të drejtat e pronarit pasi ky nuk mund të pasurohet në sajë të kontributit që të tjerët kanë dhënë mbi sendin e tij. Poseduesit me mirëbesim apo me keqbesim duhet të mbrohen në të drejtën e tyre: në rastin kur padia pranohet, poseduesit duhet të kompensohen për shpenzimet e kryera në lidhje me sendin, qofshin këto për mirëmbajtje, riparim apo çdo lloj shpenzimi tjetër²³).

2. Padia mohuese, neni. 949 i kodit civil italian

Si gjithmonë duhet nisur nga përmbajtja e nenit 949 k.c.i. i cili përcakton se: *"Pronari mund të ngrejë padi për të kërkuar mohimin e të drejtave që të tjerët pretendojnë mbi sendin kur prej tyre mund t'i vijë një dëm. Nqs pëson cenime ose ngacmime, pronari mund të kërkojë pushimin e tyre si dhe dëmshpërblimin për dëmet e pësuar"*²⁴). Juristi italian, Sipas Francesco thekson se padia mohuese dallon me padinë e përshkruar më sipër për faktin se nuk synon njohjen e të drejtës së pronarit por synon mohimin

21 Po aty.

22 Po aty, f. 533.

23 Po aty.

24 Cit., Argiroffi C., *Delle azioni a difesa della proprietà* (nenet. 948-951 k.c.i.), f. 197.

e të drejtave që të tjerët pretendojnë mbi sendin e pronarit²⁵). Përmes kësaj padie, pronari është i prirur të reagojë kundrejt cenimeve që padrejtësisht kufizojnë apo dëmtojnë pronën e tij.

Në literatura të ndryshme dallohen dy kategori cenimesh përballë të cilave lind e drejta për të vepruar me anë të padisë:

- *cenime si pasojë e një pretendimi ligjor*. Bëhet fjalë për pretendime me natyrë ligjore mbi sendin e pronarit. Rasti tipik është ai i pronarit të një trualli i cili pretendon të drejtën e servitutit të kalimit në tokën e pronarit fqinj. Në një situatë të tillë, pronari mund të mbrojë pronën e tij duke i kërkuar organit gjyqësor, vërtetimin dhe njohjen e mosekzistencës të së drejtës të pretenduar²⁶); - *cenime faktike*. Në rastin e këtyre shqetësimeve, kemi një kalim nga fjalët te veprat.

Personi që pretendon të drejta mbi sendin e pronarit, kryen veprime të cilat e dëmtojnë atë. Për t'iu rikthyer shembullit të mësipërm, i padituri nuk kufizohet në të drejtën për të kërkuar kalimin në truallin e pronarit fqinj, por e realizon atë sikur e drejta e tij të ekzistonte me të vërtetë. Në një situatë të tillë, ajo çfarë i kërkohet organit gjyqësor është pushimi i veprimeve që çenojnë të drejtën legjitime të pronarit²⁷). Po në këtë situatë, pronarit të ligjshëm i kërkohet që të provojë fitimin e pronësisë së sendit dhe në rastin kur kjo provohet, i takon palës tjetër të vërtetojë të drejtën që pretendon mbi sendin e pronarit²⁸).

Padia mohuese, pikërisht për karakterin e saj mohues, mund të ngrihet në dy situata tipike:

25 Galgano F., (2015), *Trattato di diritto civile*, vol. I, Padova, CEDAM, f. 97.

26 Cit., Roppo V., *Diritto privato. Linee essenziali*, f. 166.

27 Po aty, f. 167.

28 Po aty.

- në situatën kur pronari vepron kundrejt personit i cili pretendon të drejta reale dytësore mbi sendin (kujtojmë këtu servitutin por edhe uzufruktin);
- në situatën kur uzufruktari vepron kundrejt personit që pretendon të drejtat e servitutit mbi sendin në fjalë (neni. 1012 k.c.i. pika 2)²⁹).

Pronari i ligjshëm apo uzufruktari nëse i referohemi rasteve të mësipërm, duhet të kenë një motiv për t'u shqetësuar në bazë të së cilit ndjejnë se mund të dëmtohen nga të tjerët: frika se të tjerët fitojnë me parashkrim sendin e tij³⁰.

Në vijim të gjithë kësaj, kuptohet se për çfarë arsye një autor si Argiroffi e cilëson padinë mohuese si mjetin përmes të cilit grupohen tre pretendime të pronarit, të ndryshme ndërmjet tyre³¹. Në të tilla kushte, vendimet do të jenë:

- njohje/ vërtetimi,
- parandaluese
- dëmshpërblyese³².

Ajo që vlen të theksohet në vazhdim, është prova nga ana e paditësit për të vërtetuar të drejtat e tij mbi sendin. Siç thekson dhe Galgano, "mohimi i të drejtave të të paditurit, në lidhje me sendin nuk mund të konceptohet si provë nga ana e paditësit"³³). E kundërta, i takon të paditurit barra e provës në lidhje me ekzistencën e të drejtës që ai pretendon mbi sendin, që njëkohësisht është dhe objekt kundërshtimi nga ana paditësit.

29 Galgano F., *Trattato di diritto civile*, cit., f. 97.

30 Po aty.

31 Cit., Argiroffi C, *Delle azioni a difesa della proprietà* (nenet. 948-951k.c.i.), f. 199.

32 Po aty.

33 Cit., Galgano F, *Trattato di diritto civile*, f. 97.

Është gjithashtu e rëndësishme të theksohet se për të pushuar ngacmimet apo shqetësimet që shkaktohen nga të tjerët, çdo person mund të përdorë një nga mjetet posedimore, padinë e njohjes në rastin kur ekzistojnë kushtet: personi i cili shkaktonte ngacmimet ose shqetësimet nuk pretendon të drejta reale mbi sendin. Në rastin e kundërt, kur ngacmimet vijnë nga persona të cilët pretendojnë mbajtjen legjitime të një të drejte reale, pronarit i takon e drejta për të ngritur padinë mohuese³⁴.

Vlen të theksohet rasti kur pronari vepron si pasojë e frikës në lidhje me një cënim të mundshëm; në këtë rast ai mund të përfitojë vetëm një vendim njohjeje. Vendimi do të përcaktojë që pretendimi i të paditurit nuk ekziston, arsye se pse ky lloj vendimi ka karakter mohues dhe jo pohues, në sensin që vendimi nuk ka në përmbajtjen e tij faktin e të qënurit pronar nga ana e paditësit. Kjo është arsyeja sepse sipas Galganos- "jurisprudenza nuk e kërkon titullin e pronësisë me aq rigorozitet sa e kërkon në rastin e atij që vepron me padinë e kërkimit të sendit"³⁵.

Nuk kanë mungur kritikën në lidhje me trajtimin që i është bërë kësaj dispozite, madje Argiroffi dhe Ferreri nuk hezitojnë të përmendin karakterin e rëndësishëm dhe të paqartë të kësaj dispozite në pikën që sipas Argiroffit, "menjëherë pas hyrjes në fuqi të kodit civil, ligjvënësi italian u fajësua për një hutim në lidhje me vëmendjen që i kishte rezervuar padisë mohuese"³⁶.

Po sipas tij, "është e mundur që një vendim me karakter mohues, siç nënkuptohet nga leximi i dispozitës, mund të kërkohet në rastin e deklarimeve

34 Cit., Galgano F, *Trattato di diritto civile*, f. 97.

35 Po aty.

36 Argiroffi C., *Delle azioni a difesa della proprietà (nenet. 948-951 k.c.i.)*, cit., f.199-200; FERRERI S., *Le azioni petitorie minori. Negatoria e regolamento di confini*, në "Rivista di diritto civile", vol. II, 2005, në veçanti f. 29.

të të paditurit që ndodhet në një situatë për momentin jo shumë të identifikueshme. Ky, duke pretenduar ekzistencën e të drejtave në lidhje me sendin e pronarit, mund t'i shkaktojë këtij të fundit një dëm i cili riparohet nëpërmjet vendimit që vërteton mosekzistencën e të drejtave të pretenduara³⁷).

Në të njëjtën linjë mendimi është dhe studiuesi Gambaro i cili e cilëson dispozitën në fjalë si të paqartë dhe prej kësaj mund të lindin interpretime madje dhe mësim të padrejta³⁸). Sipas tij, nga pasaktësia dhe përgjithësimi i normës mund të dalim në konkluzione paradoksale: "Nëse fqinji im e ka për zakon të hedhi mbeturina në ballkonin tim sepse e mendon atë si pronë të tij, unë mund të veproj me anë të padisë reale joparashkruese. Në të kundërt, në rastin kur fqinji im hedh qetësisht mbeturinat në ballkonin tim po pa pretenduar asnjë të drejtë, mund të veproj vetëm më padinë parashkruese me kushtin që personi që shkakton dëmin të identifikohet si dhe të vërtetohet dashja apo faji i tij në përputhje me atë çfarë përcakton neni 2043 i kodit civil"³⁹).

KONKLUZIONE

Në rastin e padisë së rivendikimit, konflikti shtrihet mbi të gjithë pronën dhe titullarin e të drejtës.

Në padinë e rivendikimit, mund të vihet në dyshim nga ana e paditësit titulli dhe mënyra e fitimit të

37 Cit., Argiroffi C., *Delle azioni a difesa della proprietà* (nenet. 948-951 k.c.i.), f. 200.

38 I të njëjtit mendim është Gambaro A., *Il diritto di proprietà*, cituar nga Cicu A.,- Messineo F., *Trattato di diritto civile e commerciale*, f. 898.

39 Cit., Argiroffi C., *Delle azioni a difesa della proprietà* (nenet. 948-951k.c.i.), f. 200; Gambaro A., *Il diritto di proprietà*, in Cicu A.,- Messineo F., *Trattato di diritto civile e commerciale*, cit., f. 898.

pronësisë, origjinale apo e prejardhur.

Paditësi që rivendikon duke e menduar veten si pronar të sendit dhe duke mos e patur posedimin e tij, vepron kundrejt të paditurit (poseduesit ose mbajtësit) duke kërkuar gjyqësisht njohjen e të drejtës së pronësisë mbi sendin në gjykim.

Me padinë mohuese paditësi nuk synon vetëm njohjen e të drejtës së pronësisë por edhe mohimin e të drejtave dhe pushimin e cënimeve nga ana e të paditurit.

Përmes kësaj padie, pronari është i prirur të reagojë kundrejt cenimeve që padrejtësisht kufizojnë apo dëmtojnë pronën e tij.

Edhe në këtë rast i takon të paditurit barra e provës në lidhje me ekzistencën e të drejtës që ai pretendon mbi sendin, që njëkohësisht është dhe objekt kundërshtimi nga ana paditësit.

BIBLIOGRAFIA

- Ferreri S., (1998), *Azioni petitorie*, marrë nga "Digesto delle discipline privatistiche- Sezione civile", vol. II, Torino, UTET.
- Pugliatti S., (1993), *Rivendica, reintegra e azione per restituzione*, marrë nga "Foro Italiano", vol. I, 1993; Torrente A & Schlensinger P., (1998), *Manuale di diritto privato*, Milano, Giuffrè.
- Bregante L., (2012), *Le azioni a tutela della proprietà e degli altri diritti reali*, Torino, Giappichelli.
- Stanzone P., (2013), *Manuale di diritto privato*, Torino, Giappichelli.
- Roppo V., (2014), *Diritto privato. Linee essenziali*, Torino, Giappichelli.
- Argiroffi C., (2011), *Delle azioni a difesa della proprietà (artt. 948-951)*, Milano, Giuffrè'.
- Conti R., (2009), *La proprietà e i diritti reali minori*, Milano, Giuffrè.
- Comoglio L.P., (2010), *Le prove civili*, Torino, UTET.
- Galgano F., (2015), *Trattato di diritto civile*, vol. I, Padova, CEDAM, f. 97.
- FERRERI S., *Le azioni petitorie minori. Negatoria e regolamento di confini*, në "Rivista di diritto civile", vol. II, 2005, në veçanti f. 29.
- Kodi Civil i Republikës së Italisë
- R.D. 16 marzo 1942, n. 262 "Codice Civile", neni 948.

Avv. Vincenzo Galatro

**NDËRMJETËSIMI
I PROCESIT GJYQËSOR
SISTEMI ITALIAN I DREJTËSISË
DHE ZGJIDHJEN ALTERNATIVE
TË KONTESTEVE**

Abstrakt

Funksionimi i duhur i drejtësisë ka një ndikim të drejtpërdrejtë në jetën dhe mirëqenien e qytetarit. Problemet ligjore, proceset gjyqësore dhe mosmarrëveshjet mund të bëhen burime reale të stresit: ngjarje të përjetuara në një mënyrë traumatike për ata që e gjejnë veten duke përjetuar një përvojë konfliktuale, njanjëherë të pazakontë në marrëdhëniet dhe marrëdhëniet shoqërore. Mekanizmi i mbrojtjes së të drejtave dhe lirive themelore ndikon gjithashtu në ingranazhet e sistemit ekonomik të një vendi. Rritja e nivelit të pasurisë së prodhuar në vit (matur me produktin e brendshëm bruto, ose GDP), konkurrencën ndërkombëtare, iniciativat sipërmarrëse, profesional dhe të tregtisë dhe atraktivitetin e investimeve janë të lidhura ngushtë me performancën e forte dhe efektivitetin e sistemit gjyqësor në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve ligjore. Kjo është arsyeja pse ne flasim për ADR (Zgjidhja Alternative e Kontesteve): një debat i frytshëm, e cila rezultoi në reformat e fundit që kanë ndikuar në sistemin e drejtësisë civile dhe e kanë futur institutin e ri në Itali për disa vjet ndërmjetësimi i detyrueshëm që synon pajtimin e mosmarrëveshjeve ligjore. Ndërmjetësimi është një mjet për zgjidhjen miqësore të mosmarrëveshjeve, që synon të zvogëlojë procesin gjyqësor dhe numrin e madh të çështjeve në pritje përpara gjykatave. Puna esotme ilustron gjenezën, normat dhe disiplinën e institutit të ri të ndërmjetësimit civil dhe komercial. Ndërmjetësimi dhe pajtimi i mosmarrëveshjeve ligjore mund të jenë fakultative, të detyrueshme dhe të deleguara. Ky është klasifikimi kryesor, por siç do të shohim, ekzistojnë edhe lloje të tjera të klasifikimit, sipas të cilave ndërmjetësimi mund të jetë gjyqësor, jashtëgjyqësor, lehtësues, vlerësues ose administrativ, konvencional etj. Ne do të shohim çështjet kryesore për të cilat aktiv ndërmjetësimi dhe, mbi të gjitha, çështjet e parashikuara me ligj, ku eksperimenti

i pajtimit është një kusht i pranueshmërisë së kërkesës, ose në qoftë se ndërmjetësimi është i detyrueshëm. Përveç ilustruar parimet dhe kornizën legjislative që rregullon institutin e ndërmjetësimit, autori dëshiron të ofrojë informata të dobishme për aftësitë adekuate themelore për ata që tashmë punojnë, ose planifikojnë ta bëjnë këtë, si ndërmjetësues profesionale në kontestet civile dhe komerciale. Ndërmjetësuesit do të duhet të merren me një procedurë, për më shumë të re, me rregullat e tyre të veprimit dhe me metoda specifike të zbatimit. Ky është një profesion i ri - ai i ndërmjetësit të mosmarrëveshjeve ligjore - i cili, si i tillë, duhet të ushtrohet me kujdes dhe profesionalizëm, në përputhje me rregullat dhe rregullat deontologjike të kërkuara për të. Në konkluzionet e tij, autori i këtij botimi thekson pikërisht rëndësinë e këtij aspekti të ndërmjetësimin e mosmarrëveshjeve, dmth vlerën e marrëdhënies në mes të ndërmjetësit dhe të palëve, të cilat gjithashtu ndërton dhe veçanërisht përmes respektit për drejtësi, e mirë besimin dhe parimet dhe rregullat e deontologjisë profesionale.

Këto janë parime të rëndësishme, pasi është në bazë të pajtueshmërisë me këto standarde të sjelljes, që të vendoset marrëdhënia e besimit midis ndërmjetësit dhe palëve në konflikt. Profesionalizmi, në fakt, nuk mund të fokusohet vetëm dhe vetëm në kompetencën tekniko-shkencore, por është e nevojshme të merret në konsideratë rëndësia e implikimeve njerëzore, prandaj edhe etike dhe deontologjike të profesionit. Ky është një problem kyç, jo i papërfillshëm, sidomos për ata që janë të përfshirë në trajnimin dhe edukimin, në të tashmen dhe në të ardhmen, të profesionistëve në ndërmjetësim.

MEDIATION OF LEGAL DISPUTES THE ITALIAN SYSTEM OF JUSTICE AND ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION

Abstract

Il buon funzionamento della giustizia ha un impatto diretto sulla vita e sul benessere del cittadino. Problemi legali, processi e dispute di tipo giudiziario possono diventare vere e proprie fonti di stress: eventi vissuti in modo traumatico per chi si trova a vivere un'esperienza conflittuale, talvolta inusuale, nell'ambito dei rapporti e delle relazioni sociali.

Il meccanismo di tutela dei diritti e delle libertà fondamentali incide anche sugli ingranaggi del sistema economico di un Paese. La crescita del livello di ricchezza prodotta annualmente (misurata dal prodotto interno lordo, o Pil), la competitività internazionale, le iniziative imprenditoriali, professionali e commerciali e l'attrattiva degli investimenti sono in stretta relazione con il buon andamento, l'efficacia e l'economicità del sistema giudiziario nella risoluzione delle controversie legali.

È per questo che in Italia da diversi anni si parla di ADR (*Alternative Dispute Resolution*, ossia metodi alternativi di risoluzione delle controversie): un dibattito proficuo, che è sfociato nelle recenti riforme che hanno interessato la giustizia civile e che hanno introdotto il nuovo istituto della mediazione obbligatoria finalizzata alla conciliazione delle controversie legali.

La mediazione è uno strumento di definizione amichevole delle controversie, che ha lo scopo di ridurre il contenzioso giudiziario e l'elevato numero di cause pendenti dinanzi ai tribunali.

Il presente lavoro illustra la genesi, le norme e la disciplina del nuovo istituto della mediazione civile e commerciale.

La mediazione e conciliazione delle controversie legali può essere facoltativa, obbligatoria e delegata.

Questa la classificazione principale, ma esistono, come vedremo, anche altre tipologie di classificazione, secondo cui la mediazione può essere giudiziale, stragiudiziale, facilitativa, valutativa o aggiudicativa, convenzionale, ecc..

Vedremo le principali questioni per le quali si attiva la mediazione e, soprattutto, le materie previste dalla legge in cui l'esperimento del tentativo di conciliazione è condizione di procedibilità della domanda giudiziale, ovvero quando la mediazione è obbligatoria.

Oltre ad illustrare i principi e la disciplina normativa che regola l'istituto della mediazione, l'autore vuole fornire utili indicazioni per un'adeguata preparazione di base per tutti coloro che già operano, o intendono farlo, come mediatori professionisti nelle controversie civili e commerciali.

I mediatori dovranno confrontarsi con un procedimento, per i più completamente nuovo, con proprie regole di funzionamento e specifiche modalità di attuazione.

Si tratta di una nuova professione - quella del mediatore delle controversie legali - che, in quanto tale, dovrà essere esercitata con la dovuta diligenza e professionalità, nel rispetto delle norme e delle regole deontologiche richieste per essa.

Nelle conclusioni, l'autore di questa pubblicazione sottolinea proprio l'importanza di quest'ultimo aspetto della mediazione delle controversie, cioè il valore del rapporto tra il mediatore e le parti, che si costruisce anche e soprattutto attraverso il rispetto delle correttezza, della buona fede e dei principi e delle regole della deontologia professionale.

Si tratta di principi importanti, in quanto è sulla base del rispetto di questi standard di condotta che viene ad instaurarsi il rapporto di fiducia tra il mediatore e le parti in conflitto.

La professionalità, infatti, non può incentrarsi solo

e soltanto sulla competenza tecnico-scientifica, ma è necessario considerare l'importanza dei risvolti umani, e pertanto etici e deontologici della propria professione. Si tratta di un problema cardine, non trascurabile, specie per chi si occupa di formare ed educare, nel presente e nel futuro, i professionisti della mediazione.

La mediazione

La mediazione può essere definita come una procedura stragiudiziale di risoluzione dei conflitti¹⁾ in cui un terzo, il c.d. mediatore, assiste le parti, nella comunicazione e nell'individuazione degli interessi, aiutandole a raggiungere un accordo che sia soddisfacente per entrambe.

Il mediatore incontra le parti (sia congiuntamente che separatamente) facendo emergere i loro reali interessi e bisogni, permettendo il ripristino di quel dialogo che, a causa del conflitto, si era interrotto²⁾.

1 In relazione ai sistemi di ADR (*Alternative Dispute Resolution*), si veda V. Galatro, *La procedura civile. Manuale operativo*, Maggioli Editore, 2008, 87 e ss. Inoltre, sul tema si veda anche V. Galatro, *Diritto processuale civile*, Maggioli Editore, 2008, 43 e ss., V. Galatro, *Come risolvere i problemi legali*, Milano, 2013, 15 e ss. Per quanto concerne gli aspetti psicologici, comunicativi e strategici della mediazione, si veda V. Galatro, *Mediazione civile: una nuova soluzione per i nostri conflitti*, in *Psicologia Contemporanea*, Giunti Editore, 2015. Per conoscere nello specifico la normativa e le leggi di settore, le tecniche di mediazione, conciliazione e negoziazione, gli strumenti operativi della comunicazione e la modulistica in uso nell'ambito del procedimento di mediazione, si veda V. Galatro, *La nuova mediazione e conciliazione delle controversie legali*, Salerno, 2015.

2 L'art. 3 della direttiva 52/2008, definisce la mediazione come “un procedimento strutturato, indipendente dalla denominazione, dove due o più parti di una controversia tentano esse stesse, su base volontaria, di raggiungere un accordo sulla risoluzione della medesima con l'assistenza di un mediatore. Tale procedimento può essere avviato dalle parti, suggerito od ordinato da un organo giurisdizionale o prescritto dal diritto di uno Stato membro.

Il mediatore viene definito dall'art. 3 lett. b) della Direttiva 52/2008

La mediazione è un istituto in cui viene garantita una certa flessibilità, affinché il percorso esplorativo verso ipotetiche soluzioni della controversia si possa adattare alle circostanze particolari del caso concreto. Il mediatore aiuta le parti a ristabilire un confronto ed un dialogo per addivenire ad un accordo che tenga conto degli effettivi interessi e bisogni emersi nel corso del procedimento. La mediazione è finalizzata alla conciliazione e, come vedremo meglio *infra*, può avere ad oggetto controversie su diritti disponibili senza precludere l'accesso alla giustizia.

Le mediazione, inoltre, è un procedimento volontario, riservato ed informale; pertanto, le parti sono libere di addivenire o meno ad un accordo; inoltre, niente di quanto emerso nel corso della procedura può essere rivelato³); e, infine, la ricerca di una possibile soluzione della controversia non segue schemi rigidi e precostituiti, ma lo svolgimento della procedura è gestito dalle parti in modo libero e sulla base di regole concordate dalle stesse.

Come vedremo meglio *infra*, la conciliazione può essere:

come “qualunque terzo cui è chiesto di condurre la mediazione in modo efficace, imparziale e competente, indipendentemente dalla denominazione o dalla professione di questo terzo nello Stato membro interessato e dalle modalità con cui è stato nominato o invitato a condurre la mediazione”.

Il d.lgs. n. 28/2010, invece, all'art. 1, lettera b), definisce il mediatore “la persona o le persone fisiche che, individualmente o collegialmente, svolgono la mediazione rimanendo prive, in ogni caso, del potere di rendere giudizi o decisioni vincolanti per i destinatari del servizio medesimo”.

- 3 In materia di *privacy* nel procedimento di mediazione delle controversie legali, si veda V. Galatro, *Come risolvere i problemi legali*, Milano, 2013, 33. Il mediatore mantiene la riservatezza su quanto gli viene comunicato dalle parti. In particolare, non può essere chiamato a testimoniare e, a seguito dello svolgimento delle sessioni separate in cui incontra le parti singolarmente, non può comunicare niente ad una parte senza la preventiva autorizzazione dell'altra.

- a) **facoltativa** quanto le parti liberamente decidono di accedervi;
- b) **obbligatoria** quando è prevista da un obbligo normativo o convenzionale (come una clausola contrattuale o statutaria);
- c) **delegata** quando viene attivata su invito del giudice.

Il mediatore⁴ è un soggetto terzo (rispetto alle parti della negoziazione assistita), neutrale (in quanto non ha alcun interesse diretto in relazione all'esito del procedimento di mediazione), imparziale (non propende a favore né dell'una né dell'altra parte), indipendente (non ha legami, sotto il profilo oggettivi o soggettivi, con le parti), e competente (cioè, dotato delle conoscenze necessarie per affrontare l'oggetto della controversia e condurre il procedimento di mediazione finalizzato alla conciliazione).

Inoltre, il mediatore assiste le parti ma non ha alcun potere decisorio sul *thema disputandum*, non potendo stabilire chi tra le parti ha torto o ragione. Il mediatore aiuta le parti a trovare le possibili alternative, prendendo in considerazione altre ipotesi di soluzione della lite; in questo modo, le parti configgenti escono gradualmente dalla logica sottesa alle loro posizioni, per dirigere il loro *focus* verso quelli che sono i reali interessi in gioco.

Il risultato della mediazione deve tendere alla soddisfazione e alla vittoria di entrambe le parti, giungendo alla situazione descritta in letteratura come “win/win”. L'espressione inglese indica la

4 Per quanto riguarda il mediatore, come già visto, costui viene definito come “la persona o le persone fisiche che, individualmente o collegialmente, svolgono la mediazione rimanendo prive, in ogni caso, del potere di rendere giudizi o decisioni vincolanti per i destinatari del servizio medesimo”. Si tratta, a ben vedere, di una figura distinta da quella descritta dall'art. 1754 c.c., secondo cui “È mediatore colui che mette in relazione due o più parti per la conclusione di un affare, senza essere legato ad alcuna di esse da rapporti di collaborazione, di dipendenza o di rappresentanza”.

realizzazione di un risultato ottimale, dove a seguito della mediazione le parti coinvolte restano soddisfatte ed hanno la percezione di uscirne "vincenti".

La conciliazione stragiudiziale

In materia di mediazione, un'altra *summa divisio* - a seconda della sede presso cui viene effettuata la conciliazione - è tra "conciliazione giudiziale" e "conciliazione stragiudiziale". In particolare, per conciliazione stragiudiziale si intende quella che si svolge al di fuori dell'ordinario processo di cognizione, di fronte ad un soggetto terzo ed imparziale (ad es., il mediatore). Nell'ambito della conciliazione stragiudiziale rientra certamente la mediazione di cui al d.lgs. n. 28/2010, dove il mediatore - soggetto diverso dal giudice - conduce l'attività di mediazione (che oltre ad essere connotata dalla natura stragiudiziale, si caratterizza anche come attività extraprocessuale, in quanto il suo svolgersi prescinde dalla pendenza di uno specifico processo giudiziale).

La conciliazione giudiziale

Oltre alla conciliazione stragiudiziale che, come appena visto, si svolge al di fuori dell'ambito processuale (tra cui, ad esempio, quella prevista e disciplinata dal decreto legislativo n. 28 del 2010, in materia civile e commerciale), nel nostro ordinamento giuridico esiste, già da tempo, anche un'ulteriore tipologia di conciliazione, effettuata dal giudice ed avente, pertanto, natura giudiziale.

In particolare, nell'ambito dell'attività giurisdizionale abbiamo:

- a) l'art. 320 c.p.c., relativo al procedimento dinnanzi al giudice di pace, secondo cui "Nella prima udienza il giudice di pace interroga liberamente le parti e tenta la conciliazione.

Se la conciliazione riesce se ne redige processo verbale. Se la conciliazione non riesce, il giudice di pace invita le parti a precisare definitivamente i fatti che ciascuna pone a fondamento delle domande, difese ed eccezioni, a produrre i documenti e a richiedere i mezzi di prova da assumere; inoltre, per tentare una conciliazione, ci si può rivolgere allo stesso giudice in sede non contenziosa, ai sensi dell'articolo 322 c.p.c.

- b) nei procedimenti davanti al tribunale è prevista la possibilità che "il giudice istruttore, in caso di richiesta congiunta delle parti, fissa la comparizione delle medesime al fine di interrogarle liberamente e di provocarne la conciliazione". Il tentativo di conciliazione può essere rinnovato in qualunque momento dell'istruzione.

Quando le parti si sono conciliate, si forma processo verbale della convenzione conclusa, che costituisce titolo esecutivo.

- c) l'art. 350 c.p.c., che prevede un tentativo di conciliazione nel giudizio d'appello;
- d) l'art. 420, secondo cui "Nell'udienza fissata per la discussione della causa il giudice interroga liberamente le parti presenti, tenta la conciliazione della lite e formula alle parti una proposta transattiva";
- e) l'art. 708 c.p.c., in base al quale "All'udienza di comparizione il presidente deve sentire i coniugi prima separatamente e poi congiuntamente, tentandone la conciliazione.

Se i coniugi si conciliano, il presidente fa redigere il processo verbale della conciliazione.

Se la conciliazione non riesce, il presidente, anche d'ufficio, sentiti i coniugi ed i rispettivi difensori, dà con ordinanza i provvedimenti temporanei e urgenti che reputa opportuni nell'interesse della prole e dei coniugi, nomina il giudice istruttore

e fissa udienza di comparizione e trattazione davanti a questi"; inoltre, un analogo tentativo di conciliazione è previsto dall'art. 4, L. 898/1970, che disciplina i casi di scioglimento del matrimonio.

Nell'ambito del diritto penale, poi, un'ipotesi di tentativo di conciliazione è prevista dall'art. 555 del codice di procedura penale in base al quale "il giudice, quando il reato è perseguibile a querela, verifica se il querelante è disposto a rimettere la querela e il querelato ad accettare la remissione".

La mediazione facilitativa e aggiudicativa

La dottrina classifica la mediazione in varie tipologie, e precisamente:

- a) la mediazione c.d. "facilitativa";
- b) la mediazione c.d. "valutativa o aggiudicativa".

In proposito è stato osservato come "Nella prima (c.d. *interest-basedmediation*) - inserita perfettamente nel solco della mediazione tradizionalmente praticata negli Stati di *common law* e che si sposa appieno con la natura e la struttura della conciliazione, quale meccanismo fondato sulla libera autodeterminazione delle parti - il mediatore, soggetto terzo e neutrale, si limita ad avvicinare le parti, facilitandone la comunicazione senza formulare proposte: in tale sede, il mediatore mira a far emergere gli interessi sottostanti in gioco al fine di orientare le parti verso il raggiungimento di un accordo comune, senza assumere alcun ruolo valutativo né, tantomeno, decisionale.

Nella mediazione valutativa (c.d. *interest and right-basedmediation*), il mediatore acquista un ruolo maggiormente attivo, dal momento che, dopo aver analizzato le posizioni delle parti in causa, può decidere discrezionalmente di formulare una proposta,

comunque non vincolante per le parti, che rimangono libere di decidere se aderirvi o meno.

Nella mediazione aggiudicativa (c.d. *right-basedmediation*), infine, sono le stesse parti a richiedere al mediatore di formulare una proposta alla luce delle reciproche posizioni emerse durante lo svolgimento del procedimento di mediazione; anche in questo caso, comunque, la proposta formulata dal mediatore non è vincolante⁵⁾.

Genesi dell’istituto della mediazione e panorama normativo

La direttiva 2008/52/CE è stata adottata da parte degli organismi comunitari (Parlamento europeo e Consiglio della Comunità Europea) in data 21 maggio 2008, allo scopo di fronteggiare l’inefficienza operativa dei tradizionali strumenti di giustizia. In particolare, tale direttiva è l’emblematica testimonianza di un crescente interesse per i metodi ADR (*Alternative Dispute Resolution*, ovvero metodi alternativi di risoluzione delle controversie), relativa a determinati aspetti della mediazione in materia civile e commerciale⁶⁾.

Traendo diretta ispirazione dal testo della direttiva comunitaria (2008/52/CE), lo Stato italiano - per adeguare il diritto interno a quanto previsto a livello comunitario - emanava la “Delega al Governo in materia di mediazione e di conciliazione delle controversie civili e commerciali”, di cui all’art. 60 della legge 18 giugno 2009 n. 69 (Disposizioni per lo sviluppo economico, la semplificazione, la competitività, nonché in materia di processo civile), cui ha fatto seguito il d.lgs. 4

5 AA.VV., *Guida alla nuova mediazione finalizzata alla conciliazione*, Nuova giuridica, 2011, 43 ss.

6 Un interessante *excursus* storico sulla normativa e sulla genesi dell’istituto della mediazione delle controversie legali si trova in V. Galato, *Come risolvere i problemi legali*, Milano, 2013, 17 e ss.

marzo 2010, n. 28, sulla mediazione finalizzata alla conciliazione nelle controversie civili e commerciali.

Con la delega di cui all’art. 60 della legge n. 69/2009, il Parlamento delegava al Governo il compito di adottare “entro sei mesi dalla data in vigore della presente legge, uno o più decreti legislativi” *di attuazione in materia di mediazione e conciliazione in ambito civile e commerciale (purché non risultasse precluso l’accesso alla giustizia e, conformemente a quanto previsto nella direttiva comunitaria 2008/52/CE), l’ambito di applicazione della mediazione finalizzata alla conciliazione riguardasse i soli “diritti disponibili”⁷⁾.*

Tra i principi e i criteri direttivi della delega al Governo troviamo la previsione secondo cui lo svolgimento dell’attività di mediazione “*non può avere durata eccedente i quattro mesi*” e la garanzia di neutralità, indipendenza ed imparzialità del conciliatore nello svolgimento delle sue funzioni.

Il d.lgs. 4 marzo 2010, n. 28, rubricato “Attuazione dell’art. 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali”, disciplina, per la prima volta e in modo organico nell’ordinamento giuridico italiano, l’istituto giuridico della mediazione finalizzata alla conciliazione.

Tuttavia, la Corte costituzionale, con sentenza 6 dicembre 2012, n. 272, dichiarava l’illegittimità costituzionale, per eccesso di delega legislativa, del

7 Dal punto di vista operativo, non è sempre agevole identificare – nel caso concreto – la disponibilità o meno delle posizioni giuridiche e dei diritti suscettibili di essere oggetto di mediazione. Tuttavia, possiamo dire che, di certo, sono indisponibili le questioni relative agli status personali ed ai diritti della personalità (ad esempio, il nome, l’integrità fisica, la cittadinanza, la capacità di agire, l’interdizione, l’inabilitazione, la filiazione, l’adozione, ecc.). A ben vedere, però, anche in relazione alle suddette materie, sia la dottrina che la giurisprudenza hanno individuato alcune eccezioni, in relazione agli aspetti patrimoniali, come tali ritenuti suscettibili di essere oggetto di accordi conciliativi.

d.lgs. 4 marzo 2010, n. 28 - istitutivo della mediazione nelle controversie civili e commerciali - nella parte in cui prevedeva il carattere obbligatorio della mediazione. Pertanto, a seguito di questa pronuncia, veniva meno l'obbligatorietà della mediazione e il preventivo esperimento del tentativo di conciliazione - nelle materie indicate dall'art. 5 del d.lgs. n. 28/2010.

Il legislatore, intervenendo nuovamente in materia di mediazione e conciliazione delle controversie, con il decreto legge 21 giugno 2013, n. 69 (c.d. Decreto del fare), coordinato con la legge di conversione 9 agosto 2013, n. 98, recante “*Disposizioni urgenti per il rilancio dell'economia*”, ha reintrodotto la mediazione obbligatoria. In altre parole, l'obbligatorietà della mediazione civile torna ad essere condizione di procedibilità della domanda giudiziale in relazione alle stesse materie di cui al D.lgs. 28/2010 (condominio, diritti reali, divisione, successioni ereditarie, patti di famiglia, locazione, comodato, affitto di aziende, risarcimento del danno derivante da responsabilità medica e diffamazione a mezzo stampa o altro mezzo di pubblicità, contratti assicurativi bancari e finanziari) ad eccezione di quelle relative alla responsabilità per danno da circolazione stradale, e con l'aggiunta delle cause relative alla responsabilità sanitaria, oltre che medica⁸).

Tale intervento normativo era opportuno e necessario, in relazione all'attuale situazione giudiziaria italiana, visto l'eccessivo carico di lavoro per gli organi di giustizia e la crescente difficoltà di garantire la definizione dei procedimenti entro tempi di durata ragionevoli, nel

8 Per approfondire il tema della mediazione nella responsabilità sanitaria, medica e odontoiatrica, si veda V. Galatro, *La responsabilità medica, sanitaria e odontoiatrica e la mediazione delle controversie legali*, vol. I, 151 e ss., del «*Trattato sulla responsabilità sanitaria, medica e odontoiatrica – Sistemi di Alternative Dispute Resolution e Mediazione delle controversie legali*», direzione scientifica ed editoriale a cura di V. Galatro.

rispetto dei principi del giusto processo.

Per arginare tale fenomeno patologico, il legislatore aveva in passato introdotto alcune ipotesi di mediazione per garantire una tutela più efficace. Tuttavia, questi tentativi non hanno portato ai risultati sperati, non riuscendo a risolvere i problemi della realtà processuale.

Mediazione e sistemi ADR (*Alternative Dispute Resolution*)

Tra i sistemi alternativi di soluzione dei conflitti, denominati anche metodi ADR (l'acronimo sta per "*Alternative dispute resolution*"), rientrano l'arbitrato, la conciliazione e la mediazione⁹.

I procedimenti ADR nascono dall'esperienza dell'ordinamento statunitense¹⁰, dove gli studi e le ricerche condotte sulla negoziazione hanno trovato applicazione nella soluzione concordata delle controversie legali.

Negli Stati Uniti, la diffusione dei modelli alternativi di soluzione delle controversie fu determinato dal fenomeno della c.d. *litigation explosion*, che negli anni settanta portò ad un notevole aumento del contenzioso giudiziario.

L'aumento delle cause civili generò un diffuso malcontento, impattando oltremodo sull'efficienza del sistema e la competitività economica.

Pertanto, si rese necessario ampliare l'orizzonte delle possibilità esistenti, per trovare soluzioni alternative alla definizione delle vertenze legali, riducendo i costi e i tempi del processo.

9 In proposito, sui sistemi di ADR (*Alternative Dispute Resolution*), si veda V. Galatro, *Diritto processuale civile*, Maggioli, 2008, 43 e ss.

10 Negli Stati Uniti, il legislatore federale ha posto in essere due importanti interventi normativi: nel 1999 ha varato l'*Alternative Dispute Act* e, successivamente, nel 2001, l'*Uniform Mediation Act*.

“Le parti, spinte soprattutto da ragioni di economicità e di celerità, possono decidere di risolvere le controversie insorte tra loro attraverso l’ utilizzo di mezzi alternativi all’ ordinaria giurisdizione civile”.

Tra le principali figure alternative al processo ricordiamo:

a) **la transazione:** è il contratto con cui le parti, facendosi reciproche concessioni, pongono fine ad una lite già iniziata o prevenendo una lite che potrebbe insorgere tra loro (art. 1965 c.c.). Ad esempio, nel caso di incertezza in ordine all’ esatto confine tra due fondi, i rispettivi proprietari possono stipulare una scrittura privata per la loro individuazione, regolando attraverso un apposito *negotium* i propri interessi e superando – in via stragiudiziale – lo stato di incertezza sulla specifica situazione giuridica.

Per transigere le parti devono avere la capacità di disporre dei diritti che formano oggetto della lite (art. 1966 c.c.). Infatti, la transazione è nulla se tali diritti – per loro natura o per espressa disposizione di legge – sono sottratti alla disponibilità delle parti.

La transazione può intervenire prima o dopo che l’ azione giudiziale sia stata intrapresa. In quest’ ultimo caso, in pendenza della lite, la transazione diventa causa di estinzione del processo;

b) **la conciliazione:** è l’ accordo raggiunto fra le parti *ex se* o mediante l’ intervento di appositi organi costituiti *ad hoc* (si pensi, ad esempio, all’ attività di conciliazione svolta dal giudice di pace e alla disciplina codicistica prescritta per le controversie di lavoro, in ordine al tentativo di conciliazione quale condizione di procedibilità della domanda)¹¹;

11 Prima della riforma del 2006, il giudice aveva l’ obbligo di tentare la conciliazione delle parti nella prima udienza di trattazione, dopo averle interrogate liberamente.

La legge finanziaria 2008 (art. 2, comma 445, l. 24 dicembre 2007, n. 244) ha introdotto nell’ ordinamento giuridico italiano l’ istituto

“La conciliazione può essere:

a) **giudiziale**, quando si verifica nel corso del processo e con l'intervento del giudice (ad esempio, nella prima udienza di trattazione, il giudice di pace, dopo aver accertato preliminarmente la regolare costituzione delle parti, interroga liberamente le parti e tenta la conciliazione, sempre che la causa non riguardi diritti indisponibili).

In tal caso, però, è evidente che il tentativo di conciliazione non costituisce strumento alternativo alla giurisdizione civile;

b) **stragiudiziale**, quando avviene al di fuori del processo o prima della sua instaurazione (ad esempio, si pensi alla conciliazione in sede non contenziosa posta in essere dal giudice di pace su espressa richiesta - anche verbale - delle parti; oppure, si pensi all'ipotesi contemplata dall'art. 410 c.p.c., secondo cui chi intende instaurare una controversia individuale di lavoro ha l'onere di promuovere il tentativo di conciliazione, avvalendosi delle procedure di conciliazione previste dai contratti o dagli accordi collettivi ovvero promuovendolo, anche tramite l'associazione sindacale alla quale aderisce o conferisce mandato, presso la commissione di conciliazione nella cui circoscrizione si trova l'azienda)¹⁰.

dell'azione collettiva risarcitoria a tutela dei consumatori (c.d. *Class Action*), un nuovo strumento di tutela giudiziaria, in vigore dal primo gennaio 2009, prevedendo la costituzione della c.d. camera di conciliazione per la determinazione delle somme da corrispondere o da restituire ai consumatori o utenti che hanno aderito all'azione collettiva o sono intervenuti e che ne fanno domanda. In particolare, la camera di conciliazione quantifica, con verbale sottoscritto dal presidente, i modi, i termini e l'ammontare da corrispondere ai singoli consumatori o utenti e il verbale di conciliazione costituisce titolo esecutivo”, V. Galatro, *La Procedura civile, Manuale operativo*, Maggioli, 2008, 87 e ss.).

c) **l'arbitrato**: è una modalità di risoluzione delle controversie attraverso cui le parti affidano la decisione della lite a uno o più soggetti terzi, detti “arbitri”, i quali si pronunciano emettendo una decisione denominata “lodo” che, in base al nuovo art. 824-*bis* c.p.c. introdotto dalla riforma del 2006, ha efficacia di sentenza dalla data della sua ultima sottoscrizione. Tuttavia, il lodo deve essere depositato presso la cancelleria del tribunale per ottenere l'efficacia esecutiva con decreto del tribunale, una volta accertata la regolarità formale del lodo.

L'istituto dell'arbitrato, previsto e disciplinato dagli artt. 806-840 c.p.c., non può essere utilizzato per le materie relative al diritto di famiglia e per quelle che non possono formare oggetto di transazione”¹²).

Quali sono i vantaggi della mediazione nelle controversie legali secondo la nuova disciplina di cui al d.lgs. n. 28/2010, come riformata dalla legge n. 98/2013?

Vediamoli in breve qui di seguito:

- Avviare la procedura di mediazione per la conciliazione delle liti è semplice e, come vedremo meglio infra, le parti hanno la possibilità di gestire l'intero procedimento, attraverso l'aiuto del mediatore e l'assistenza legale del proprio avvocato;
- I costi della procedura sono certi e prestabiliti; inoltre, sono previsti incentivi fiscali ed un particolare regime di agevolazione nelle spese per la mediazione. Chiaramente, l'importo cambia in base al valore della controversia (in proposito, si veda la Tabella A, del D.M. n. 180/2010, relativa ai costi della mediazione, riportata a pagina 149);

12 “Tale istituto ha la finalità di evitare l'instaurazione di un processo, ma in alcuni casi il ricorso ad esso non è consentito, e precisamente:

a) quando la legge prevede una procedura di conciliazione *ad hoc* in relazione a specifiche materie (ad esempio, ciò accade nelle controversie di lavoro);

b) quando la controversia verte su diritti indisponibili”, (V. Galatro, *op. cit.*, 88).

- Tutti gli atti, i documenti e i provvedimenti relativi al procedimento di mediazione sono esenti dall'imposta di bollo e da ogni spesa, tassa o diritto di qualsiasi specie e natura;
- Anche la durata del procedimento di mediazione è certa e prefissata: infatti, la durata massima della mediazione è di soli 90 giorni. Pertanto, è possibile chiudere una controversia legale in soli tre mesi, nel caso in cui la mediazione abbia esito favorevole, evitando spese eccessive e lungaggini processuali;
- La mediazione è un procedimento riservato, dove vige il rispetto della *privacy* delle parti coinvolte. Infatti, tutte le informazioni relative ai casi trattati e comunicate al mediatore durante gli incontri non possono essere verbalizzate. In particolare, il mediatore non può testimoniare in giudizio sui fatti e sulle circostanze di cui è venuto a conoscenza nel corso della mediazione;
- L'accordo raggiunto a seguito della mediazione ha valore giuridico contrattuale; inoltre, quando è sottoscritto dagli avvocati che assistono le parti oppure viene omologato dal tribunale, acquista valore esecutivo per l'espropriazione forzata, per l'esecuzione in forma specifica e per l'iscrizione di ipoteca giudiziale;
- Il risultato della mediazione tende alla soddisfazione e alla vittoria di entrambe le parti, giungendo alla situazione descritta in letteratura come "win/win". L'espressione inglese indica la realizzazione di un risultato ottimale, dove a seguito della mediazione le parti coinvolte restano soddisfatte ed hanno la percezione di uscirne entrambe "vincenti"¹².

Tipi di mediazione: obbligatoria, convenzionale e delegata

Come vedremo meglio *infra*, esistono diverse tipologie di mediazione. In particolare, il ricorso al procedimento

di mediazione come fase preventiva rispetto alla tutela giurisdizionale può avvenire in base:

a) alla legge, cioè mediante un'espressa previsione normativa che ne prescriva lo svolgimento *ante processum*: ad esempio, l'art. 5 del d.lgs. n. 28/2010 prevede casi di mediazione obbligatoria, prescrivendola come condizione di procedibilità della domanda giudiziale;

b) ad un accordo pattizio tra le parti, ed in tal caso si tratterà di un'ipotesi di mediazione convenzionale;

c) all'invito del giudice, così come accade nel caso contemplato dall'art. 5, comma 2, del d.lgs n. 28/2010, per cui si parla di mediazione delegata.

La questione sarà analizzata e trattata *funditus* nei paragrafi successivi.

La mediazione obbligatoria

Con la legge n. 98/2013, il legislatore ha previsto e disciplinato la mediazione come condizione di procedibilità della domanda giudiziale in alcune materie elencate dall'art. 5 del d.lgs. n. 28/2010, e precisamente per le controversie in materia di:

- condominio
- diritti reali
- divisione
- successioni ereditarie
- patti di famiglia
- locazione
- comodato
- affitto di aziende
- risarcimento dei danni da responsabilità medica e sanitaria

- risarcimento dei danni da diffamazione a mezzo stampa o altro mezzo di pubblicità
- contratti assicurativi
- contratti bancari
- contratti finanziari

Pertanto, chiunque intende esercitare in giudizio un'azione relativa alle suddette materie è tenuto preliminarmente ad esperire il procedimento di mediazione ai sensi del decreto legislativo n. 28/2010, ovvero il procedimento di conciliazione previsto dal decreto legislativo 8 ottobre 2007, n. 179, ovvero il procedimento istituito in attuazione dell'articolo 128-bis del testo unico delle leggi in materia bancaria e creditizia di cui al decreto legislativo 1° settembre 1993, n. 385, e successive modificazioni, per le materie ivi regolate.

Conclusioni

1. Il Ministero della Giustizia svolge un monitoraggio periodico sull'andamento dell'istituto della mediazione e conciliazione delle controversie, che attualmente delinea un trend di progressiva e costante crescita.
2. La mediazione ha portato ad una cospicua riduzione del contenzioso giudiziario, sia in ingresso che in uscita, il cui esito positivo ha confermato la validità dello strumento deflattivo del contenzioso introdotto dal legislatore italiano al fine di affrontare i problemi della giustizia.
3. Un passo importante è stato compiuto al fine di alleggerire il carico di lavoro di Corti e Tribunali, ma soprattutto al fine di offrire al cittadino e all'utente una giustizia più veloce, efficiente ed efficace.
4. In conclusione, cosa resta da fare per il futuro?
5. In primis, potenziare e divulgare sempre più lo

strumento della mediazione delle controversie legali e i sistemi ADR (*Alternative Dispute Resolution*), al fine di consolidare un nuovo paradigma culturale nella gestione della conflittualità, delle dispute legali, delle controversie civili e commerciali.

6. Inoltre, è necessario prestare una particolare attenzione al rafforzamento dell'attività di vigilanza sugli enti di formazione e sugli organismi di mediazione.
7. L'attività di vigilanza può essere svolta avvalendosi dell'Ispettorato generale del Ministero della Giustizia, ma nell'ottica di un coinvolgimento e una partecipazione attiva dell'utenza nella valutazione della qualità, sarebbe opportuno applicare anche a questo settore l'esperienza della stesura condivisa della carta della qualità del servizio di mediazione.
8. Questo perché le garanzie di qualità da parte degli Organismi di mediazione rappresentano un ingrediente fondamentale nella buona riuscita della mediazione, in quanto standard elevati di competenza e professionalità, aumentano la fiducia dei cittadini e degli utenti della giustizia.
9. È bene ricordare che anche in ipotesi di mancata comparizione di una delle parti al tavolo dell'Organismo di mediazione è richiesta un'attività importante, soprattutto in caso di mediazione obbligatoria, considerata la condizione di procedibilità del tentativo di mediazione. L'Organismo dovrà registrare la domanda di mediazione, dare nei tempi e nelle forme previste dalla legge e dal Regolamento dell'Organismo la comunicazione al chiamato in mediazione, nominare secondo i criteri di competenza il mediatore incaricato, fissare l'incontro di mediazione ed in caso di mancata comparizione procedere comunque al verbale negativo. Pertanto, il giudizio sul livello di organizzazione non riguarda solo il momento

dello svolgimento degli incontri di mediazione ma anche il momento dell'avvio e della ricezione della semplice domanda di mediazione.

10. Infine, la preparazione del mediatore è fondamentale, sia sotto il profilo tecnico delle competenze, sia per quanto concerne gli aspetti di etica e deontologia professionale.
11. L'art. 16 del decreto legislativo n. 28/2010 stabilisce che gli organismi di mediazione devono dotarsi di un regolamento e di un codice etico.
12. In proposito, si prevede che l'organismo, unitamente alla domanda di iscrizione nel registro, deposita presso il Ministero della giustizia il proprio regolamento di procedura e il codice etico, comunicando ogni successiva variazione.
13. Oltre al generico rinvio operato dalla suddetta disposizione normativa, per rinvenire i principi deontologici cui deve uniformarsi la condotta del mediatore, occorre riferirsi non solo alla normativa nazionale, ma anche ai principi codificati a livello europeo (tra cui il Codice europeo di condotta per mediatori) e dai sistemi giuridici di *common law*, che caratterizzano il mondo anglosassone.
14. Si tratta di principi importanti, in quanto è sulla base del rispetto di questi standard di condotta che viene ad instaurarsi il rapporto di fiducia tra il mediatore e le parti in conflitto.
15. La professionalità non può incentrarsi solo e soltanto sulla competenza tecnico-scientifica, ma è necessario considerare l'importanza dei risvolti umani, e pertanto etici e deontologici della propria professione. Si tratta di un problema cardine, non trascurabile, specie per chi si occupa di formare ed educare, nel presente e nel futuro, i professionisti della mediazione.

BIBLIOGRAFIA

1. Galatro V., *La procedura civile. Manuale operativo*, Maggioli, 2008.
2. Galatro V., *Diritto processuale civile*, Maggioli, 2008.
3. Galatro V., *Il nuovo processo civile di cognizione, di esecuzione e cautelare*, Edizioni giuridiche Esselibri - Simone, 2006.
4. Galatro V., *Il tentativo di conciliazione nelle controversie tra utente ed esercente un servizio di pubblica utilità*, NGCC, Cedam, 2007.
5. Galatro V., *Mediazione civile: una nuova soluzione per i nostri conflitti*, in *Psicologia Contemporanea*, Giunti Editore, 2015.
6. Galatro V., *Mediazione obbligatoria: informativa contenuta nella procura*, Altalex, 2011.
7. Galatro V., *La nuova mediazione e conciliazione delle controversie legali*, Salerno, 2015.
8. Galatro V., *La mediazione legale*, in *Trattato sulla Mediazione legale, l'arbitrato forense e la negoziazione assistita*, Salerno, 2016.
9. Galatro V., *La negoziazione assistita*, in *Trattato sulla Mediazione legale, l'arbitrato forense e la negoziazione assistita*, Salerno, 2016.
10. Galatro V., *L'arbitrato forense*, in *Trattato sulla Mediazione legale, l'arbitrato forense e la negoziazione assistita*, Salerno, 2016.
11. Galatro V., *La responsabilità medica, sanitaria e odontoiatrica e la mediazione delle controversie legali*, vol. I, 151 e ss., del «*Trattato sulla responsabilità sanitaria, medica e odontoiatrica – Sistemi di Alternative Dispute Resolution e Mediazione delle controversie legali*», direzione scientifica ed editoriale a cura di V. Galatro.
12. Galatro V., *Come risolvere i problemi legali*, Mind, Milano, 2013.
13. Galatro V., *Procedura di mediazione e improcedibilità della domanda giudiziale*, Altalex, 2011.
14. Galatro V., *Tentativo di conciliazione nelle cause fra utenti e società elettrica*, Altalex, 2008.
15. Galatro V., *Consulenza tecnica preventiva ai fini della composizione di una lite e reclamo*, Altalex, 2008.
16. Galatro V., *Contratto di telefonia inesistente e tentativo di conciliazione*, Altalex, 2008.
17. Galatro V., *I principi fondamentali del processo civile*, Bologna, 2008.
18. Galatro V., *I mezzi alternativi alla giurisdizione civile: le c.d. procedure ADR*, Bologna, 2008.

MSc. Julvina GJERMENI

Pedagoge, Njësia e Kërkimit Shkencor

dhe Marrëdhënieve me Jashtë

Fakulteti i Drejtësisë

Koleji Universitar "Wisdom"

e-mail: julvina.gjermeni@wisdom.edu.al

**PUNA ME TË TJERË
DHE HARTIMI I PYETJEVE PËR
ZHVILLIMIN E TË MENDUARIT
KRITIK**

Abstrakt

Studimi analizon të menduarit kritik në auditorët e arsimit të lartë në ditët e sotme. Problemi lind nga boshllëqet e studentëve të bartura nga ciklet e mëparshme të studimeve të tyre. Ky projekt realizohet me anë të metodologjisë së hulumtimit në veprim ndjekur hapat e: planifikimit paraprak në datën dhe rezultatet e mbledhura më parë, teste, intervista studentëve, letërsi e huaj lidhur me metodologjinë, grupe-pune, rëndësia e të menduarit kritik, dialogut dhe hartimin e pyetjeve për të menduarit kritik, si dhe për ndërtimin e tij. Projekti përfshin studentët në vitin e dytë, dega anglisht, në tre lëndë. Grupmosha synuar është 20-35 vjeç me prejardhje dhe interesa të ndryshme. Plan-veprimi i këtij projekti përfshiu: testimin mbi modelin mëparshëm dhe të ri, reagime dhe intervistimi i studentëve, grupe-pune, dhe testimin përsëri të modelit të ri pas punës me të tjerët dhe ngritjes së pyetjeve për të zhvilluar mendimin kritik. Nxënësit mund të zhvillojnë aftësitë e tyre në të menduarit kritik. Prandaj, të mësuarit dhe të nxënit duhet të bazohen në modele që nxisin zhvillimin e të menduarit kritik. Puna kërkimore për realizimin e këtij punimi përfshiu aktivitete të realizuara gjatë një periudhe kohore 3 mujore.

Fjalët kyçe: *student, test, pyetje kritike, të menduarit kritik, analizim.*

Abstract

This paper analyses the critical thinking in the auditoriums of the higher education nowadays. The problem arises from the students' gaps carried from the previous cycles of their studies. This project is realized through the methodology of research in action following the steps: preliminary planning on the data and results

collected previously, tests, students' interviews, foreign literature regarding the methodology, group-work, the importance of critical thinking, dialogue and drafting questions about the critical thinking as well as constructing it. The project includes students in second year, English branch, in three subjects. The target age group is 20 - 35 years old with different background and interests. The action-plan of this project included: testing on the previous and the new model, feedback and interviewing the students, group-work, and testing again the new model after applying work with the others and raising questions to develop the critical thinking. The results of the second test with the new model showed improvement that is the students can develop their skills on critical thinking. Therefore, the teaching and learning should be based on models that encourage development of critical thinking. The research in action included activities accomplished during a three-month period of time.

Key words: *student, test, critical questions, critical thinking, analysis.*

Hyrje

Mjedisi kompleks i të nxënit është mjedis i cili përfshin disa aktorë, ku midis tyre rol kryesor në interes të hulumtimit tonë dallojmë mësimdhënësin dhe nxënësin. Në mënyrë të pashmangshme, secili prej këtyre aktorëve, kushtëzohet ose ndikohet nga disa faktorë të tjerë të cilët grupohen në: faktorët konjitiv, faktorët socialë dhe faktorët emotiv (Learners and Learning). Gjatë mësimdhënies time në Gjuhën Angleze në lëndë të ndryshme në arsimin e lartë kam vënë re se prurja e studentëve është e ndryshme dhe njohuritë e testuara zakonisht nuk janë afatgjate apo të

riformulohen përgjigjet e studentëve nëse ata pyeten pas ca kohe.

Gjithashtu, të menduarit kritik varion nga një individ tek tjetri për shkak të disa faktorëve, si ato socio - gjeografik, arsim i mëparshëm parauniversitar, interesa në vijimësi për të ardhmen dhe kualifikimin e tyre, apo dhe faktorë individualë.

Gjykoj si shqetësues faktin se hartimi i pyetjeve dhe të kuptuarit e pyetjeve është element thelbësor në zhvillimin dhe ndërtimin e mendit kritik, çka është dhe çelësi i suksesit për çdo student në mënyrë që ai/ ajo të përvetësojë aftësitë e duhura të të menduarit të thellë dhe analizës, shqetësim ky i vënë re dhe nga vetë institucioni i cili kërkon dhe punon intensivisht për rritjen e cilësisë së studentëve dhe standarteve të mësimdhënies, të të nxënit dhe të institucionit në tërësi. Një ndër ndryshimet që u zhvilluan së fundmi, ishte dhe riformatimi i testeve (kolokiumeve që zhvillohen gjatë semestrit për çdo modul apo lëndë dhe provimet në fund të modulit apo lëndës).

Testimet e mëparshme për vlerësimin formativ kontrollonin njohuritë e studentëve me anë të pyetjeve me përgjigje të shumëfishtë. Kishte kritere dhe detyra të tjera plotësuese të vlerësimit formative gjatë semestrit ose gjatë vitit, por ne do të përqendrohemi tek testet. Modeli i ndryshuar i formatit të ri të testit, përveç pyetjeve me përgjigje të shumëfishtë, ka dhe pyetje me përgjigje standarte të cilat kërkojnë që studentët të përzgjedhin, përpunojnë, analizojnë, vlerësojnë dhe përkufizojnë ose krijojnë përgjigjen e tyre mbi informacionin e marrë.

Gjithashtu, ky model ndikon dhe në përzgjedhjen e metodave dhe modeleve të mësimdhënies, pasi mësimdhënësi i sotëm është menaxhues i burimeve të informacionit dhe ndihmon studentin të fokusohet në drejtimin e duhur për të plotësuar dhe përmirësuar dijet e tij (Woolfolk, A. (2010), në këtë rast për të

arritur sërish sukses me modelin e ri të testimit. Prandaj, menduam t'u vijmë në ndihmë studentëve duke u lehtësuar perceptimin e pyetjeve. Për këtë mendova fillimisht të trajtoj punën me të tjerët duke ndërtuar kështu përballjen e parë ose minimale të shkëmbimit të mendimeve të ndryshme drejt pranimit ose kundërshtimit argumentues. E pashtë të arsyeshme ta realizoj këtë projekt përmes punës me të tjerë pasi shpesh studentët ndjehen më të lirshëm dhe më pak të stresuar me këtë procedurë. Njëkohësisht, nëse i referohemi modeleve të mësimdhënies (Bruce Joyce, Marsha Weil, & Emily Calhoun, 2009), puna me të tjerë, është teknikë e Familjes Sociale e cila përdor strategjitë e punës në klasë (të mësuarit/pyeturit) dhe të zgjidhjes së problemeve në grup. Kjo familje inkurajon asimilimin dhe të kuptuarit e informacionit (Bruce Joyce, Marsha Weil, & Emily Calhoun, 2009).

Për mendimin tim, mendimit kritik duhet kultivuar sa më herët, që në vitin e parë për shkak se mangësitë apo diversitetet në formimin e mëparshëm të çdo individi mbarten prej arsimit parauniversitar.

Shqyrtimi i literaturës

a. Përkufizimi i mendimit kritik

Nevoja e kultivimit të mendimit kritik në Arsimin e Lartë është tashmë domosdoshmëri akademike. Për të dhënë një përkufizim mbi mendimin kritik, studiues të ndryshëm përdorin formën kritike të të menduarit dhe formulimit të tij. Studiues të ndryshëm kanë vëzhguar dhe hetuar individin dhe mënyrën e të menduarit dhe vepruarit të tij si në aspektin linguistik dhe në atë psikologjik e pedagogjik. Studiuesit akademik, bashkërisht ndajnë idenë se mendimi kritik është çelësi i suksesit akademik (Turner). Sipas Dearing (1997), mendimi kritik është përfitim i dijeve disiplinore.

Për të përvetësuar njohuritë e thelluara, studentët duhet të jenë të aftë të përdorin metoda hulumtuese, investigative dhe të formulojnë pyetje të qarta. Studentët duhet të dinë të ndjekin rrugë dhe mënyra arsyetimi dhe të menduari të cilat janë specifike në disiplina të ndryshme. Për të zbatuar këto, studentët duhet të jenë të zotërojnë aftësi teknike dhe të ndjekin praktika profesionale. Dearing thekson se aftësitë janë të kategorive të komunikimit, statistikore, njohjes dhe zbatimit të teknologjive të ndryshme, të gjetjes së dhe zgjidhjes së problemeve, të bashkëpunimit në ekip / në grup, si dhe të aftë për t'u vetëorganizuar në punën/detyrën e tyre.

Të diplomuarit të cilët njohin dhe janë të aftë të zbatojnë mendim kritik, sipas tij, marrin, kanë dhe i japin vlera dhe qëndrime të caktuara procesit të të nxënit. Rreth mendimit kritik, teorikisht studiuesit fokusohen në kërkimin dhe zbulimin e së vërtetës (Ennis, 1982), vlerësimin dhe argumentimin e mendimit nga individit (Fisher & Scriven, 1997), aftësive dhe strategjive konjitive Diane F. Halpern (1996) të secilit prej nesh Individët të cilët kultivojnë mendimin kritik shpesh përfundojnë duke e ndryshuar mendimin e tyre të mëparshëm me marrjen e njohurive të reja mbi koncepte ose mendime të mëparshme.

David Sullivan (2010) i referohet Kolegjit të Shën Petersburg-ut kur paraqet përkufizimin e mendimit kritik si një proces aktiv dhe sistematik i komunikimit dhe zgjidhjes së problemeve, vlerësimit dhe analizës, sintezës dhe reflektimit. Në këtë proces aktiv dhe sistematik, si individit ashtu edhe komuniteti në të cilin ai bën pjesë, duhet të mirëpresin dhe ndërtojnë të kuptuarit, mbështesin vendimmarrjen e vendosur dhe të udhëheqin veprime/sipërmarrje. Për të realizuar këtë, informacioni përpunohet, shfrytëzohet mundësitë përkatëse dhe zbatohet të menduarit në mënyrë racionale për vendimmarrje racionale, për të

nxënë njohuri të reja dhe për të eksploruar në formë akademike.

Studiuesja Diane F. Halpern (1996) ndërtoi atë që sot njihen si struktura Halpern. Halpern na vë në dukje se kemi lloje të ndryshme të mendimit kritik: të menduarit dhe gjuha, analiza argumentuese, vërtetimi i hipotezave, trajtimi i gjasave dhe dyshimeve apo pasigurive, vendimmarrja, zgjidhja e problemeve, të menduarit kritik, dhe aftësitë e kujtesës/memories. Mendimi kritik është një proces i të menduarit në mënyrë reflektive metakonjitive. Nga ana tjetër ky mendim kritik realizohet kur studenti është i gatshëm të jetë mendje hapur, të tregojë fleksibilitet, të besoj në arsye si dhe ta kërkojë të vërtetën (Halpern 1996).

b. Procesi akademik dhe mësimdhënia

Në studimin e realizuar në Universitetin e Shefildit, i cili u bë publik në korrik të vitit 2012 Simpoziumin e 4-t Ndërkombëtar të Edukimit Inxhinierik, rezultoi se akademikë të Mbretërisë së Bashkuar vënë në dukje faktin se studentët të cilët vijnë nga formime të ndryshme kulturore, nuk preferojnë të përdorin mendimin kritik ose nuk janë në gjendje të përdorin aftësitë e nevojshme që kërkon programi i tyre i studimit përsa i përket mendimit kritik.

Kjo vjen si rrjedhojë, ndoshta jo e mungesës për të fituar besim në vetvete, por për shkak të mënyrës se si atyre u është mësuar dhe vlerësuar botëkuptimi i tyre apo të kuptuarit e tyre mbi mendimin kritik (Gray L., Bramhall D. M., Corker C., Garnett K., 2012). Në mënyrë të ngjashme, studentët e sotëm vijnë nga formime të ndryshme. Ata i përkasin grupeve të ndryshme socio - akademike dhe janë mësuar me mësimdhënie të ndryshme. Çka do të thotë se në auditor sot përballim me këtë diversitet formësimi dhe aftësish, por edhe me mbartje të hapësirave të krijuara më parë.

Megjithatë, bazuar në vëzhgimin e kryer tek studentët

të vitit të dytë (Gjermani J., 2014), konsideroj si më të udhës që secili prej nesh të ndërtoj dhe kultivoj mendimin kritik që në vitin e parë akademik me këta studentë. Është e rëndësishme të theksohet se studentët të cilët nuk janë në gjendje të formulojnë pyetje jo të qarta, nuk kanë aftësi të mjaftueshme të ndërtojnë dhe kultivojnë mendimin kritik.

c. Ndërtimi i mendimit kritik

Sipas studiuesit Rik Rud, për të ndërtuar mendimin kritik në procesin akademik dhe të të nxënit në ciklin e studimeve në arsimin e lartë, është e nevojshme të zhvillohen kategori dhe nënkategori të caktuara aftësish nga ana e studentit dhe me mbështetjen përkatëse të pedagogut/lektorit. Kështu, studenti duhet të jetë në gjendje të interpretojë informacionin e përftuar për t'u thelluar më tej në analizimin e këtij informacioni, të bëjë vlerësimin përkatës të të dhënave, të nxjerr përfundime nga këto të dhëna, si dhe të shpjegojë apo bëjë sqarimet e nevojshme (Rudd R., 2007).

Në mënyrë që studenti të mund të interpretojë informacionin, ai duhet të jetë i aftë që të bëjë ndarjen e këtij informacioni në kategori, të qartësojë kuptimin e secilës prej këtyre kategorive dhe të dekodifikoj domethënien e secilës prej këtyre segmentimeve të informacionit të përftuar. Ndërsa për të analizuar të dhënat, studenti ka nevojë për aftësi ekzaminuese të ideve, për analizim të argumentave, si dhe për analizim të supozimeve apo hipotezave të mundshme. Pas kësaj etape, për të realizuar etapën e vlerësimit, studenti duhet të jetë i aftë të vlerësojë pretendimet, të vlerësojë argumentat e paraqitura dhe të jetë i aftë të bëjë përcaktimin e vlerave të këtyre argumentave.

Për të nxjerrë përfundime, student duhet të jetë i aftë të ndërtojë mendimin kritik duke gjetuar alternativat që formulojnë përfundimet dhe të jap rekomandime bazuar në përfundime tashmë. Së fundmi, shpjegimi

nënkupton se student është i aftë të deklarojë rezultatet, të qartësojë procedurat që çuan në këto rezultate dhe të parqesë argument për procedurat.

Prandaj, për të ndërtuar mendimin kritik duhet të përdoren strategji që ndihmojnë ndërtimin e aftësive të duhura për të menduar në mënyrë kritike. Për këtë, përveç koncepteve thelbësore dhe atyre që përcjellin fuqinë e mendimit kritik të lartëpërmenduar, mjedisi i auditorit duhet të jetë i gjallë dhe i natyrshëm. Ky mjedis kërkon një përmbajtje të gjallë, e cila nuk vjen menjëherë nga arsyetimi i theshtë, ai induktiv dhe deduktiv (Vaughn L., MacDonald C., Fuqia e mendimit kritik, 2010), por fillimisht drejtohet nga pyetjet ose nga problematikat.

d. Kultivimi i mendimit kritik

Krahas ndërtimit të mendimit kritik, studenti ka nevojë të kultivojë mendimin e tij. Një ndër botimet bashkëkohore që na vjen në ndihmë si model ne dhe studentëve tanë, është dhe botimi i bashkëautorëve akademikë Kristin Barbor dhe Gerald C. Rait. Metoda e re "CLUES" e paraqitur prej tyre me pesë hapa konsiston në: **C** - marrjen në konsideratë të burimit të informacionit dhe audiencën së cilës i referohet, **L** - nxjerrjen e argumentave, vlerave dhe supozimeve, **U** - zbulimin e evidencave, **E** - vlerësimin e përfundimit dhe **S** - klasifikimin e implikimeve (Christine Barbour and Gerald C. Wright). Mendimtari kritik i kultivuar minimalisht zotëron aftësinë e ngritjes së pyetjeve dhe problemeve me rëndësi vitale duke i formular këto pyetje qartë dhe saktë. Ky student, mendimtari i sipërpërmendur, mbledh dhe vlerëson informacion të rëndësishëm dhe përdor ide abstrakte për ta interpretuar këtë informacion me efikasitet.

Sipas *William Glasser, M.D.*, procesi i të menduarit kritik ushqehet duke përdorur pyetje të llojeve specifike. Pasesit e Glasser-^{it} përdorin procesin e terapisë reale

të të pyeturit, me qëllim që t'i inkurajojnë studentët ta përpunojnë informacionin në mënyrë analitike Kur mësimdhënësi përgatit strategjinë e pyetjeve, ai / ajo mund ta prezantojë informacionin duke përfshirë të menduarit kritik në këtë proces. Secila prej teknikave Glasser përmban modelin "dua/dëshiroj, bëj, vlerësoj, planifikoj" (Cindy Mclung, & Bob Hoglund).

Studenti me mendim kritik të kultivuar zotëron aftësinë e arritjes në përfundime dhe zgjedhje të arsyetuara mirë duke i testuar më parë këto përfundime apo zgjidhje nëpërmjet kriterëve dhe standarteve të rëndësishme. Ai është mendjehapur dhe komunikon në mënyrë efikase me të tjerët për të gjetur zgjidhje për probleme komplekse.

Metodologjia

Për këtë projekt është përdorur metodologjia e hulumtimit veprues. Për mbledhjen e të dhënave u shfrytëzuan teknika të ndryshme: reflektim dhe analizim i test – model të mëparshëm, analizim i të dhënave me test – model i ndyshuar, intervistim i studentëve, vëzhgim, listat e kontrolleve vijuese dhe mbajtje e shënimeve.

Qëllimi dhe pyetja e hulumtimit

Qëllimi i hulumtimit është gjetja e mënyrave dhe aktiviteteve të ndryshme të cilat ndikojnë tek studentët për të zhvilluar të menduarit kritik për të arritur rezultate të kënaqshme akademike dhe për të fituar aftësinë kyçe të këtij suksesi.

Pyetja e hulumtimit është:

Si mund të ndikojë puna me të tjerë dhe hartimi i pyetjeve për zhvillimin e të menduarit kritik në përmirësimin e rezultateve akademike?

Konteksti i shkollës dhe pjesëmarrësit

Hulumtimi veprues u zhvillua në vitin e II-të në Shkollën e Lartë "V" në 3 (tri) lëndë të ndryshme të degës së Gjuhës Angleze: Analizë Teksti 2, Histori e ShBA-së dhe Variante të Gjuhës Angleze.

Në këtë klasë vijojnë 24 studentë nga të cilët 5 djem dhe 19 vajza, që i përkasin grupmoshës 20 - 35 vjeç. 7 (shtatë) studentë janë mbi 30 vjeç, nga të cilët 5 janë femra dhe 1 prej tyre e ka fakultet të dytë. Po kështu, 4 studente (nga 19) kanë ndjekur arsimin e mesëm profesional Gjuhë e Huaj - Anglisht dhe kanë eksperiencë në mësimdhënie të gjuhës angleze. 1 (një) nga 5 (pesë) djem, Gjuhën Angleze e ka fakultet të dytë dhe është në kontakt të përditshëm me gjuhën e huaj për shkak të profesionit aktual.

Planifikimi i hulumtimit

1. Pasi u reflektua se rezultatet e studentëve në testin me pyetje me përgjigje të shumëfishtë, nuk ishte 100% matës i duhur për të kontrolluar dhe testuar njohuritë e tyre, u bë e ditur se formati i testimit të studentëve do të ndryshonte. Për këtë u udhëzua që t'ju vijmë në ndihmë studentëve për t'u përshtatur me formatin e ri. Kjo do të thotë se mësimdhënësi duhet të bashkëpunojë me dhe t'i ndihmojë studentët të arrijnë mendimin dhe analizën kritike.
2. Prandaj, studiova paraprakisht gjendjen e tyre aktuale në raportin pyetje - përgjigje.
3. Më pas, iu theksua se pyetjet duhet të jenë të mirëmenduara dhe me përgjigje të cilat japin informacion të saktë, standart dhe të plotë, në varësi të lëndës kjo. U bë një provë paraprake me mësimin aktual të çdo lëndë të sipërpërmendur.
4. Më pas u punua me çfarë është të menduarit kritik dhe çfarë quajmë pyetje analitike / që mbartin mendim kritik.

5. U testuan studentët për të parë rezultatin e tyre.
6. Në vijim studentët punuan në dyshe apo dhe në grup për të hartuar pyetje me mendim kritik për një kohë më të gjatë.
7. U zhvillua testi i radhës dhe u krahasuan rezultatet. Mora në konsideratë dhe mendimin e studentëve pasi ata u testuan rishtas, në lidhje me mënyrën se sat ë aftë mendojnë se janë tashmë pasi kanë punuar me të tjerë për hartimin e pyetjeve dhe zhvillimin e të menduarit kritik.
8. U analizua dhe reflektua mbi situatën duke dalë në konkluzione përkatëse.

Plani i veprimit

Realizimi i projektit bazuar në hulumtimin veprues u zhvillua mbi pikat e mëposhtme:

1. Reflektimi mbi formatin e testit (kolokiumit)
Në thelb, sërish testi duhet të maste vlera dhe njohuri thelbësore të lëndës, modulti, kapitullit apo një seksioni përkatës në varësi të lëndëve, por mënyra e kontrollit të këtyre dijeve do të ndryshonte. Për rrjedhojë, kjo na çoi drejt reflektimit mbi mënyrën e përcjelljes dhe përfshirjes së studentëve në procesin e Bloom-it në faza më të larta sesa thjesht të mbajturit mend (memorizimi) i informacionit. Në rastin konkret, studentët duhen udhëhequr drejt të menduarit analitik dhe krijues. Për këtë ata duhet fillimisht të kenë të qartë dhe njëherë se Çfarë është të menduarit kritik?
2. Studiova paraprakisht gjendjen e tyre aktuale. Duke parë rezultatet e tyre në testin me pyetje me përgjigje të shumëfishtë. Gjendja dukej e kënaqshme, por a do të ruhej ky rezultat në këtë format që kërkon thelësi të mendimit, të mos nguten, të mendohen dhe të japin arsye apo të gjejnë shkakun, të hamëndësojnë dhe të udhëheqin drejt varinteve dhe pistave më të logjikshme që

- kanë argumenta? Prandaj, vërejtja këta studentë në raport individual pyetje – përgjigje, d.m.th. të hartojë pyetje dhe të gjej përgjigjen për pyetjen e shokut/shoqes në mësimin aktual.
3. Pas kësaj, u theksova faktin se pyetjet duhet të jenë të mirëmenduara dhe me përgjigje të cilat japin informacion të saktë, standart dhe të plotë, në varësi të lëndës kjo. U bë një provë paraprake me mësimin aktual të çdo lënde të sipërpërmendur: Analizë Teksti 2, Histori e SHBA-së dhe Variante të Gjuhës Angleze. Fillimisht iu kërkua vetëm të hartojnë pyetje, pa u shqetësuar për përgjigjen e saktë. Gjendja e studentëve përpara punës me të tjerë në pyetje që zhvillojnë mendimin kritik: U vu re se studentët kanë nevojë të zhvillojnë mendimin kritik pasi pyetjet që rezultuan ishin kryesisht pyetje të mbyllura, jo pyetje që kërkojnë përgjigje me mendim reflektiv.
 4. U desh që të punojmë me çfarë është të menduarit kritik dhe çfarë quajmë pyetje analitike / që mbartin mendim kritik. Së pari, u bë e qartë se ka kategori të pyetjeve që zhvillojnë mendimin kritik dhe se çdo pyetje ka një përgjigje standarte. Pra, nëse pyesim për shkaqet, nuk kërkojmë pasojat, pyetja mund të ketë një element në përgjigje të saj apo disa në varësi të përmbajtjes së saj, etj.
 5. U testuan studentët për herë të parë me ndelin e ndryshuar të testit brenda një harku kohor të shkurtër. U vu re se studentët ishin në tension pothuaj gjatë gjithë kohës dhe nuk shpresuan për rezultate të larta. Produkti individual i studentëve pas ndryshimit të formatit të pyetjeve rezultoi jo i kënaqshëm. Ata vetë u shprehën se “nuk po e kuptojnë “filozofinë e pyetjes” (A. S.)
 6. Për këtë studentët punuan në dyshe apo dhe në grup për të hartuar pyetje me mendim kritik dhe për të gjetur përgjigjen e pyetjes së shokut/

shoqes. U kërkua konfirmim nga vetë student që harton pyetjen nëse përgjigja është e saktë. Pas kësaj u plotësua ose korrigjua prej mejë në rastet kur ishte e nevojshme. Në disa raste, vetë studentët korrigjonin një-tjetrin duke theksuar se pyetet për p.sh: ku? dhe jo kur?, kush? dhe jo çfarë?, pse? dhe jo si?, emërto? dhe jo analizo?, etj. Këtë herë studentët punuan për një kohë më të gjatë karahasuar me periudhën përpara testimin të parë me model të ndryshuar.

7. U zhvillua testi i radhës dhe u krahasuan rezultatet: produkti individual i studentëve pas punës me të tjerë në hartimin e pyetjeve dhe zhvillimin e të menduarit kritik. U vu re se studentët punuan më të qetë se herën e parë. Këtë herë rezultatet ishin më të mira.
8. U analizua rezultati dhe u reflektua duke dalë në përfundime për këtë rezultat. Studentët janë të vetëdijshëm se përgjigjet jokritike (e nxituara) nuk janë çelësi i suksesit të tyre në procesin e të nxënimit akademik.

Analiza e të dhënave dhe Diskutimi

Ndryshimi i formatit të kontrollit të dijeve të përfutuara solli tension tek studentët, si dhe vuri përpara kërkesave të reja mësimdhënësin. Në prezantimin e parë të formatit dhe të vënies në dijeni se në çfarë forme u kërkohet të shpreheshin tanimë, studentët nuk shprehën entuziasm.

Në punën e parë individuale të hartimit të pyetjeve, studentët nuk u ndjenë të sigurt për pyetjet që po hartonin: hezitonin të shkruanin për mosnjohje të të gjitha fjalëve/termave (fjalorit), gabime strukturore në fjalitë pyetëse (rendi i fjalëve në Gjuhën Angleze ndryshon nga ai në Gjuhën Shqipe), gabime drejtshkrimore, vështirësi për t'u përqendruar, ndroje

se do të gjejnë dhe përgjigjen e pyetjes (dhe mund të mos përgjigjen saktë).

Prova e parë, në orën e parë të kësaj praktike hartimi pyetje, zgjati 30 minuta dhe pjesa më e madhe rezultoi mesatarisht me 4 pyetje. Në orën e dytë, lënda tjetër, koha ishte më e shkurtër – 22 minuta dhe mesatarisht 5 pyetje. Në orën e tretë, 15 minuta dhe sasia varionte. Dua të theksoj këtu se lëndët janë të vështirësive të ndryshme, megjithatë, në të këto të dhëna, u vëzhgua kryesisht ndërmarrrja e tyre: hezitimi, siguria, angazhimi, dorëheqja, etj. sesa korrëktësia e tyre. Pyetjet nuk kërkonin argumentim apo fakte, mendim kritik.

Në punën me të tjerë, dhe pasi kishin praktikuar tashmë hartimin e pyetjeve, studentët u angazhuan më shumë, krahasuan pyetjet për të parë nëse kishin hartuar pyetje të ngjashme – dhe një pjesë hartuan pyetje të ngjashme kur punuan në fazën e parë atë individuale, aktivitetet u realizuan në një hark kohor më të shkurtër, si dhe pyetjet rezultuan më cilësore. Ata ishin në gjendje të korrigjonin përgjigjet tashmë, në rastet kur pyetja nuk perceptohej drejt.

Përmirësimi i teknikës së tyre të hartimit të pyetjeve si rrjedhojë e zhvillimit të të menduarit kritik, solli rezultate më të mira në tstimin e radhës. Vura re se ata ishin më të sigurt gjatë zhvillimit të testit dhe më të qetë. Studentët rezultuan se nuk reflektojnë, nuk ndalen të mendojnë përpara se të përgjigjen, riprodhojnë mekanikisht dhe nuk e perceptojnë drejt pyetjen.

Përfundimi

Hulumtimi veprues i këtij projekti rezultoi me produkt të kënaqshëm për aktorët e përfshirë në të. Ky hulumtim më ndihmoi të përforcoj mendimin se hartimi i pyetjeve është hapi i duhur drejt zhvillimit të mendimit kritik në arsimin e lartë. Për më tepër, puna

me të tjerë dhe hartimi i pyetjeve duhet të zbatohet sa më herët për të plotësuar dhe ndihmuar minimizimin e boshllëqeve të krijuara tek studentët nga ciklet e mëparshëm të studimit të tyre.

Mendimi kritik na ndihmon të rritemi intelektualisht duke zhvilluar përfundim intelektual/ndryshim të mendimit të mëparshëm, autonomi intelektuale kurajo dhe këmbëngulje intelektuale, besim në arsyetim duke treguar dhe empati intelektuale e duke u bërë mendjehapur. Si i tillë, çdo student bëhet mendimtar i kultivuar dhe qytetar më i mirë për të ardhmen dhe zhvillimin e vendit.

Për të arritur këtë, duhet punuar që në vitin e parë me studentët. Minimalisht ata duhet të dinë të formulojnë pyetje të qarta dhe të sakta për të kaluar më pas në plotësimin e nevojave të tyre për ndërtim dhe kultivim të mendimit kritik (*REACH*, Resources for Academic Achievement, 2009; Dr. Marlene Caroselli. *50 Activities for Developing Critical Thinking Skills*, 2009)

Rekomandime

Nisur nga ky hulumtim, do të rekomandoja që mesimdhënësit:

- ❖ Të nxisin studentët/nxënësit të hartojnë pyetje të hapura
- ❖ Të kërkojnë mendim kritik nga studentët/nxënësit e tyre në çdo lëndë, pavarësisht përgjigjeve që ata marrin pasi kultivojnë të menduarit kritik kur zhvillohet procesi i plotë i kërkimit të mendimit të thellë
- ❖ Të mos neglizhojnë me punën me shkrim, pavarësisht grup-moshës, pasi procesi i të shkruarit është nxitësi kryesor që ndërton mendimin kritik
- ❖ Të vlerësojnë pozitivisht mednimet e shprehura për t'i motivuar studentët/nxënësit të shprehen pa ndroje se do të pargjykohen

- ❖ Të zbatojnë punën me të tjerë për të rritur kështu vetëbesimin tek studentët/ nxënësit.
- ❖ T'u bëjnë të ditur studëntëve/nxënësve së analiza, krijimi, të menduarit kritik, janë procese dhe si të tilla kërkojnë kohë të arrihen dhe duhen mbajtur të gjalla - të praktikohen sa më shumë.

Kufizime

Sipas mendimit tim ky hulumtim mund të zhvillohet në çdo cikël studimi dhe lëndë të ndryshme. Madje do të jetë më mirë që të realizohet sa më herët për të kultivuar mendimin kritik tek individ. Rezultatet mund të jenë të ndryshme, pasi në rastin konkret Gjuha e Huaj ka kufizime në formën dhe mënyrën e të shprehurit krahasuar me lëndë që zhvillohen në Gjuhë Shqipe. Përveç kësaj, rezultati varion nga përbërja e klasës, në këtë rast kalsa ka një përbërje heterogjene për sa i përket formimeve akademike të mëparshme të studëntëve që u përfshin në këtë hulumtim.

Bibliografia

- *Learners and Learning* – A quick tour of instructional design models and learning theories
- *What is Action Research* - 365884_01_Koshy_et_al_Ch_01.pdf
- Barbour C. & Wright C. G., *Keeping the Republic – Power and Citizenship in American Politics*, California University, ISBN 978-1-4522-4003-9
- Bays L. C., & Ross E., *Strategies for Teaching Critical Thinking Across Instructional Settings: Pedagogy and Best Practices*, Department of Psychological & Brain Sciences, University of Louisville
- Caroselli M., (2009), *50 Activities for Developing Critical Thinking Skills* Amherst, Massachusetts: HRD, Press, ISBN 978-1-59996-196-5.
- Ferrance E., *Themes in education – Action Research*, Northeast & Islands Regional Educational Laboratory, Brown University
- Gjermeni J., (2014) *Individualizmi në procesin e hulumtimit përmes pyetjeve*, Moduli Modele të Mësimdhënies, Tiranë, SHLE, (unpublished)
- Gray L., Bramhall D. M., Corker C, & Garnett K., (2012). *Analysis of critical thinking skills of international masters' students in engineering for a cross-institutional group*, 4th International Symposium for Engineering Education, UK, the University of Sheffield.
- Halpern, D. F. (1996). *Thinking Critically About Critical Thinking: An Exercise Book to Accompany Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking* (3rd ed.). Mahëah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Publishers.
- Miller, Christine A. "Action Research: Making Sense of Data"11/05/2007, www.coe.fau.edu/sfcel/sensdata.htm.
- Mçlung C. & Hoglund B., *Using Questions to Promote Critical Thinking*, Bob Hoglund Inc.
- R. Rick, (2007), *Defining critical thinking*, United States, University of Nebraska – Lincoln
- REACH, (2009), *Resources for Academic Achievement*
- Sullivan L. David, (2010), *Perceptions of Critical Thinking*, Gulf Conference
- Thoms J. K., *Critical Thinking Requires Critical Questioning*, St. Cloud State University, *Toward the Best in the Academy*, Volume 10, Number 3, 1998-99
- William Glasser, *Schools Without Failure*, Harper and Row, 1969.
- Woolfolk, A. (2010) *Educational Psychology*, eleventh edition, PEARSON.

